

EESTI RAHVUSVAHELISES JULGEOLEKUKESKONNAS 2024

Välisluureamet

EESTI RAHVUSVAHELISES JULGEOLEKUKESKKONNAS 2024

Välisluureamet

EESSÕNA

HEA LUGEJA!

Kui tahta alustada Välisluureameti üheksandat aastaraamatut hea sõnumiga, siis on selleks kahtlemata Ukraina jätkuv vankumatus ja visa vastupanu Venemaa agressioonile. Paraku jätkab Venemaa tõenäoliselt ka 2024. aastal kurnamissõda Ukraina vastu. Eesti sõjalise ründamise oht on 2024. aastal ebatõenäoline, kuid lähituleviku julgeolekulokord Euroopas ja Eesti piiridel sõltub sellest, kas Ukraina koos toetajatega suudab purustada Venemaa imperialistlikud ambitsioonid.

Ehkki Venemaa välksõjaplaanid kukkusid läbi, usub Vladimir Putin endiselt, et sõjapidamist jätkates õnnestub tal vastaspoolel läbirääkimiste laua taha sundida. Just vastaspoolel, sest Kremli mõtteviisi kohaselt ei võitle nad mitte ainult ukrainlastega, vaid nende valitud tee on pikaajaline vastasseis kogu kollektiivse Läänega.

Seda illustreerib Venemaa sõjaväe reform, mida esitletakse vastusena NATO laienemisele. Reformi edukuse määrab paljuski käimasoleva sõja kulg, kuid võib kindel olla, et NATO seisab järgmisel kümnendil silmitsi Nõukogude Liidu stiilis massiarmeeaga, mis jääb kõrgtehnoloogiliselt liitlastele alla, ent mille suurus, tulejõud ja reservid kujutavad endast arvestatavat ohtu. Kahurilihaks taandunud inimmass ei ole küll suutnud Ukrainas läbi viia suuremahulisi pealetungioperatsioone, kuid kütust Kremli sõjamasinale veel jagub.

Täistuuridel töötava sõjatööstuse najal jätkub Vene ühiskonna militariseerimine kõikidel tasanditel ning Putini režiim omandab üha totalitaarsemat palet. Kestev intensiivne sõjaline konflikt tekitab järjest enam sisepoliitilisi pingeid ning Venemaa linnades ja regioonides tuntakse aina rohkem sõjaväsimust. Sellest hoolimata kontrollib Kremli repressiivaparaat ühiskondlikku moraali sedavõrd jäigalt, et isegi kümnete tuhandete lahinguväljale jäänud sõdurite emade kaebed ei ole seni tekitanud režiimi stabiilsust päriselt ohustavat resonantsi.

Lisaks kodupublikut lämmatavale ajupesule jätkab Kreml ka Lääne avalikkuse hirmutamist tuumaretoorikaga ning eksitamist mürgiste valenarratiividega, kuigi võimalused seda teha on jäänud võrdlemisi ahtaks. Läänemaailma silmis paariastaatusesse taandunud Venemaa püüab mõjuvõimu kaotuse kompenseerimiseks enda orbiidil hoida nii endisi Nõukogude Liidu riike, globaalset lõunat kui ka araabia maid. Strateegiliste suhete arendamise asemel on potentsiaalsed partnerid huvitatud aga pigem pragmaatilisest läbikäimisest.

Pöörame ka seekordses aastaraamatus tähelepanu Hiina ja Venemaa suhetele ning ühisosale vastandumises Läänele, ehkki Hiina plaanid on märksa globaalsemad ja pikaajalisemad kui sõjaga hõivatud venelastel. Hiina ambitsioone muuta reeglitel põhinevat maailmakorda ilmestavad oma tingimustel tehnoloogilise ökosüsteemi ülesehitamine ning püüd seeläbi endast teadlikult sõltuvust tekitada.

Igasuguse julgeoleku- ja kaitsepoliitika alus on ohtudest teadlik ühiskond. Usun, et käesolev aastaraamat aitab praegustel rahututel aegadel infomürasse selgust luua ja kinnitada veel kord, et meie turvalisuse ja julgeoleku tagavad üksnes Ukraina võit, Venemaa kaotus ja Putini režiimi lõpp.

Tegutsegem! *Slava Ukraini!*

Kaupo Rosin
Välisluureameti peadirektor
31. jaanuaril 2024

SISUKORD

1. PEATÜKK: VENEMAA RELVAJÕUD JA SÕDA UKRAINAS	11
Venemaa õppetunnid Ukraina sõjas: väeloome, elavjõu taastamine Ukraina rindel	12
Venemaa relvajõudude kohandamine pikaajaliseks vastasseisuks	16
Venemaa Föderatsiooni sõjatööstus	20
Wagneri erasõjafirma ümberasumine Valgevenes	23
2. PEATÜKK: VENEMAA SISEPOLIITIKA JA MAJANDUS	27
Venemaa sisepoliitiline olukord	28
Venemaa majanduslik olukord	31
3. PEATÜKK: VENEMAA VÄLISPOLIITIKA	37
Ukraina sõja mõju Euroopa julgeolekule	38
Venemaa mõjujõud Mustast merest kuni Aasia steppideni	41
Viljakokkulepe kui Venemaa välispoliitika instrument	43
Venemaa-Aafrika teine tippkohtumine	46
Venemaa ja Iraani kasvanud koostöö	49
4. PEATÜKK: VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS	55
„Pressituurid“ okupeeritud Ukraina aladele	56
5. PEATÜKK: VENEMAA ERITEENISTUSED	61
FSB vastuluure ja Vene teadusasutuste koostööst	62
6. PEATÜKK: HIINA	69
Hiina ja Venemaa suhted Ukraina sõja teisel aastal	70
Ideoloogia kasv Hiina välispoliitikas	73
Hiina tehnoloogia leviku uus tase	75
7. PEATÜKK: RAHVUSVAHELINE TERRORISM	81
Terrorismioht ja sellega seotud arengud Euroopas	82
8. PEATÜKK: SALASTATUD TEABE KAITSE	87
Tööstusjulgeolek: salastatud teabe kaitse erasektoris	88
NUPUTUSÜLESANNE	90

KOKKUVÕTE

1. Venemaa suurimaks õppetunniks Ukraina sõjas 2023. aastal oli väeloome. Oldi küll võimalised värbama suurt inimmassi, kuid puuduliku väljaõppe tõttu ei suudetud saavutada sõjalist edu. Tõenäoliselt jätkab Venemaa ka 2024. aastal kurnamissõda Ukraina vastu. *Loe lähemalt peatükist 1.1*
2. Venemaa sõjaväe reformi eesmärgid peegeldavad Venemaa juhtkonna nägemust ressursidest, mida neil on vaja sõjaks Ukraina vastu ja vastandumiseks Läänele. Tõenäoliselt hindab Kreml, et järgmisel kümnendil võib tekkida konflikt NATO-ga. Eesti jaoks tähendab reformi elluviimine lähiaastatel Vene vägede märgatavat kasvu Eesti piiridel. *Loe lähemalt peatükist 1.2*
3. Venemaa sõjatööstus on vastusena sõja oodatust aeglasemale kulule kasvatanud olulisel määral oma toodangut ning on suuteline agressioonisõja jätkamiseks varustama relvajõude nii vajaliku suurtükiväemoona kui ka soomustehnikaga. Kui lääneriigid ei suuda kiiresti tagada suurtükiväemoona tootmise ja selle Ukrainale tarnimise mahtu, kasvab Venemaa eelis Ukraina ees suurtükiväemoona kättesaadavuse osas 2024. aastal tõenäoliselt veelgi. *Loe lähemalt peatükist 1.3*
4. Lukašenka sekkus möödunudsuvisse Prigožini mässu lahendamisse eelkõige selleks, et stabiliseerida Putini režiimi, mis on otseselt seotud tema enda võimul püsimisega. Prigožini lojaalseimate võitlejate paigutamine Valgevenesse võimaldas Putinil vabandada ebalojaalsest kontingendist, pannes vastutuse nende eest Lukašenka õlgadele. Tõenäoliselt ei ohusta Wagner Valgevene sisepoliitilist stabiilsust ega naaberriike. *Loe lähemalt peatükist 1.4*
5. Käimas on Vene ühiskonna militariseerimine kõikidel tasanditel ning Putini režiim omandab üha totalitaarsemat palet. Venemaa sisepoliitilise olukorra peamine mõjutaja on kurnamissõda Ukrainas, mis on Putini režiimile täiendav koorem ka sisepoliitilisest vaatest – mida kauem praegune konflikt senise intensiivsusega jätkub, seda enam süvenevad sellest tingitud sisepoliitilised ja ühiskondlikud pinged. *Loe lähemalt peatükist 2.1*
6. Venemaa majandus on sattunud „sõjasõltuvusse“ – lõppenud aasta majanduskasvu taga on riigieelarvest tehtud suured rahasüstid sõjatööstusse. Mida pikemalt ja sügavamalt aga Venemaa majandus sõjatellimustest sõltuma jääb, seda valusam on tulevikus toimuv võõrutusprotsess. *Loe lähemalt peatükist 2.2*
7. Putin soovib võitu Ukrainas, et näidata oma geopoliitilist üleolekut ka Läänest ning kujundada ümber Euroopa julgeolekuruum. Putin võib küll uskuda, et aeg töötab tema kasuks ning Lääs ja Ukraina väsivad, kuid Läänel ei tasu ülehinnata Venemaa planeerimisvõimet. Venemaale tõenäoliselt sobib vahe-eesmärgina konflikti külmutamine oma tingimustel. Selle saavutamiseks kasutab Venemaa nii tuumaheidutust kui ka varjatud suhtlust. *Loe lähemalt peatükist 3.1*

8. Venemaa on vaatamata sõjale Ukrainas suutnud suuremas osas säilitada oma positsioonid endise Nõukogude Liidu aladel väljaspool Euroopa Liitu. Selgelt eristub Moldova, kes hoiab Lääne-meelset kurssi ka riiklikul tasandil. Venemaa üritab Moldovat kallutada tagasi oma orbiidile, mõjutades valimisprotsessi aastatel 2024-2025. *Loe lähemalt peatükist 3.2*
9. Venemaa püüab tulenevalt rahvusvahelisse isolatsiooni sattumisest ja mõjuvõimu kaotusest Läänes leida liitlasi nii globaalse lõuna kui araabia maade seast. See ei ole soovitud määral õnnestunud nii partnerite kõhkluste kui ka lahknevate huvide tõttu. *Loe lähemalt peatükist 3*
10. Vene meediaväljaannete kui Kremli peamiste mõjutushoobade sanktsioneerimise tõttu otsib Venemaa meeleheitlikult viise, kuidas oma narratiive jätkuvalt Lääne inforuumis levitada. Selleks on sihikule võetud Lääne ajakirjanikud, kellele korraldatakse pressituure okupeeritud Ukraina aladele, et mõjutada neid kajastama Kremli versiooni sõjast. *Loe lähemalt peatükist 4*
11. Venemaa eriteenistused jälgivad agaralt Venemaal asuvate lääneriikide diplomaatiliste esinduste töötajaid ning nende kontakte Vene ekspertkogukonnaga, kelle esindajaid püütakse värvata koostööle. Info Lääne esindajate suhtlusest Vene teadlaste ja mõttekodalastega jõuab tõenäoliselt ka FSB-ni. *Loe lähemalt peatükist 5*
12. Venemaad ja Hiinat ühendab ühine vastasseis USA ja tema liitlastega, kuid erinevalt Ukraina sõjaga hõivatud Venemaast on Hiina plaanid suunatud tema globaalsete ambitsioonide täideviimisele ning partnerlussuhteid Venemaaga vaadeldakse ja kujundatakse osana laiemast oma tingimustel toimivast ülemaailmsest võrgustikust. Hiina ja Venemaa meedia- ja ideoloogiline koostöö suurendavad tõenäoliselt veelgi kooskõla kahe riigi välispoliitika. *Loe lähemalt peatükist 6.1*
13. Hiina välispoliitika ideologiseerimine võib hägustada Hiina arusaama maailmast. Hiina on viimase aasta jooksul selgelt intensiivistanud Euroopa-suunalist mõjutustegevust. „Vööndi ja tee“ initsiatiiv on Hiina globaalses strateegias endiselt kesksel kohal. *Loe lähemalt peatükist 6.2*
14. Hiina on ehitamas üles Hiina standarditel põhinevat ja erinevate Hiina tehnoloogia-ettevõtete lahendusi kombineerivat integreeritud poliitilist ja tehnoloogilist ökosüsteemi. Hiina tehnoloogia levik kriitilisse taristusse ohustab Eesti julgeolekut. *Loe lähemalt peatükist 6.3*
15. Terrorismioht Euroopas on lähiaastatel kõrge. 2023. aastal Euroopas toimunud koraani põletamisega päädinud meelevaldused on loonud fooni kättemaksurünnakute korraldamiseks. *Loe lähemalt peatükist 7*
16. Arvestades tehnoloogia kiiret arengut ja tänast julgeolekuolukorda on erasektori osatähtsus salastatud teabe kaitseks muutunud olulisemaks kui kunagi varem. Pidades silmas Vene ja Hiina eriteenistuste huve uusi tehnoloogiaid arendavate ettevõtete vastu, on oluline, et tagataks kõige tundlikuma info kaitse juba planeerimisfaasis ja järgitaks hoolsalt salastatud teabe kaitse nõudeid. *Loe lähemalt peatükist 8*

АРМ
РОССИИ

АРМИЯ
РОССИИ

1. PEATÜKK:

VENEMAA RELVAJÕUD JA SÕDA UKRAINAS

10

VENEMAA ÕPPETUNNID UKRAINA SÕJAS: VÄELOOME, ELAVJÕU TAASTAMINE UKRAINA RINDEL

Elavjõu taastamine on olnud Venemaa jaoks üks Ukraina sõja suurimatest õppetundidest, mida ta võtab tõenäoliselt edaspidi arvesse nii selles kui ka tuleviku sõdades.

Venemaa on siiani näidanud, et suudab küll mobiliseerida või värvata suurt inimmassi, kuid pole suutnud seda korralikult välja õpetada ning seeläbi ka suuremat sõjalist edu saavutada.

Venemaa relvajõud on tõenäoliselt suutelised ka 2024. aastal jätkama taktikalist edenemist, kuid mitte läbi viima suurte väekoondiste hästi koordineeritud ja juhitud pealetungioperatsioone.

Venemaa jätkab tõenäoliselt ka 2024. aastal massiivset kurnamissõda Ukraina vastu.

Pärast Kiievi alt taandumist 2022. aasta kevadel ning oma üksuste konsolideerimist Ida- ja Lõuna- Ukrainasse oli Venemaa relvajõududel selge, et oleks vaja kiiresti korvata oma kaotusi elavjõus. Juba 2022. a hiliskevadel hakkasid rindeohvitserid survestama Kaitseministeeriumi ja Presidendi Administratsiooni, et hädasti oleks vaja välja kuulutada mobilisatsioon. 21. septembril 2022 kuulutati Putin välja nn osalise mobilisatsiooni u 300 000 sõduri mobiliseerimiseks. Ehkki mobilisatsioon oli vaid osaline ning suhteliselt väikesemahuline võrreldes Venemaa rahvaarvuga, osutus Putini otsus rahva hulgas äärmiselt ebapopulaarseks. Erinevate allikate kohaselt põgenes selle otsuse tagajärjel riigist kuni miljon inimest. Lisaks ei olnud sõjakomissariaadid valmis 300 000 inimese üheaegseks mobiliseerimiseks lühikese aja jooksul, eelkõige seetõttu, et reservväelaste nimekirjad ja andmebaasid olid puudulikud. Näiteks puudus hea ülevaade reservväelaste viimastest elukohtadest, mis takistas mobilisatsioonikutsete kättetoimetamist ning põhjustas ametnikele lisatööd ja ajakulu. Mobiliseerimise protsess oli küll aja- ja ressursikulukas, kuid lõpuks suudeti püstitatud eesmärk täita. Tulenevalt 2022. aasta mobilisatsiooni õppetundidest on Venemaa tõenäoliselt suutnud 2023. aasta jooksul oma mobilisatsioonüsteemi korrastada seadusemuutuste, andmebaaside digitaliseerimise (sh mobilisatsiooni kutsete kättetoimetamise), strateegilise kommunikatsiooni parandamise jms abil. Kui Venemaa president otsustab kuulutada 2024. aastal välja uue suure mobilisatsioonilaine, siis tõenäoliselt suudavad mobilisatsiooni korraldavad asutused seda paremini teha kui 2022. aastal.

2023. aasta jaanuaris algas venelaste suur pealetung Ida-Ukrainas. Venelastel olid ootused, et värskest mobiliseeritud üksused toovad muutuse pikaleveninud sõtta ning vallutavad suuri Ukraina alasid või vähemalt Dnepri jõe idakalda. Ehkki Venemaa relvajõudude üksused olid arvilises ülekaalus nii elavjõus kui tehnikas, suudeti viie kuuga vallutada vaid Bahmuti linn ja mõningad selle ümbruse asulad, näiteks Soledar. Bahmuti vallutamisel mängisid suurt rolli erasõjafirma Wagner üksused. Wagner lõi venelastele uue pretsedenditu värbamisvälja: värbamine vanglatest. Vangide kasutamine kahurilihana tõi taktikalise edu lahinguväljal, mille tulemusena vallutati Bahmuti linn ja selle ümbrus. Lisaks oli sellise kahuriliha kasutamine suhteliselt ohutu ka Vene ühiskonnale, kus ei tekkinud rahulolematust suurte kaotuste üle. Erinevate allikate kohaselt kaotati Bahmuti lahingutes üle 20 000 inimese.

Värbamiskampaania äpardused ehk otseteed „lihakombinaati“

Allikas: Telegram

2023. aasta 1. märtsil alustasid venelased suurt kampaaniat, eesmärgiga värvata aasta lõpuks üle 400 000 sõduri. Värbamise protsessi on kaasatud lisaks sõjakomissariatidele ka oblastite, linnade ja rajoonide valitsused ja erinevad valitsusasutused. Igale Venemaa oblastile, linnale ja rajoonile on kehtestatud selged ülesanded ning range aruandluskohustus. Värbamise keskne koordinatsioon ja kontroll toimub Moskvast, kus heade tulemuste eest (üle 75% kuu värbamisesmärgist) makstakse preemiat ning halbade tulemuste eest on ette nähtud karistused. Lisaks on värbamise ülesandeid pandud erinevatele suurematele ettevõtetele ning väeosadele (ajateenijate seast). Muudeti ka riigi seadusi, millega loodi õiguslikud tingimused värbamiseks vanglatest. Sellega on värbamisest tehtud üleriiklik pingutus, mille protsessi on suunatud ka palju raha.

Värvatutest on kõige suurem kontingent reservväelased (üle 50% värvatutest sõltuvalt regioonist), seejärel võlglast ja kinnipeetavad (u 30% värvatutest sõltuvalt regioonist). Väiksemas mahus sõlmivad lepinguid teenistust lõpetavad ajateenijad, välismaalased (Vene Föderatsiooni elamislubadega, topeltkodakondsusega või Vene kodakondsust taotlevad isikud) ning töötud. Värvatute osakaalud Venemaa regiooniti erinevad. Peamine takistus lepingute sõlmimiseks on inimeste hirm sõja ees, mis kaalub kohati üles ka suured rahalised boonused värvatutele.

RAHALISED BOONUSED VÄRVATUTELE:

1. Perioodil märtsist juunini 2023 tasuti värvatule lepingu sõlmimise tasu 195 000 rubla (u 2000 eurot).
2. Alates juunist 2023 on lepingu sõlmimise tasu ja erinevaid boonuseid järk-järgult suurendatud: u 300 000 - 1 000 000 rubla (u 3000 - 10 000 eurot). Summa sõltub regioonist ning selle rahalistest võimalustest.
3. Värvatu palk on sõltuvalt ametikohast alates 200 000 rublast (u 2000 eurot) kuus, mis on kohati üle viie korra suurem kui keskmine palk mõnes Venemaa Föderatsiooni oblastis.
4. Lisaks makstakse sõduritele lisaboonuseid lahingutes osalemise, Ukraina sõjatehnika hävitamise ning haavata saamise eest. Perekonnale makstakse hüvitist, kui lähedane hukub lahinguväljal.

Mõnes Venemaa regioonis makstakse värbajale 100 000 rubla (u 1000 eurot) preemiat iga värvatu pealt. Summa sõltub regioonist ja selle rahalistest võimalustest.

Kokkuvõttes läks värbamine 2023. aasta kevadel suhteliselt vaevaliselt, kuid aasta teises pooles on värvatute hulk märkimisväärselt suurenenud. Selle peamised põhjused on olnud rahaliste boonuste suurendamine, erinevate ametkondade koostöö paranemine ning värbamisprotsessi kontrolli tõhustamine (näiteks detailne aruandlus) igal tasandil. Selle pingutuse tulemusena on Venemaa suutnud värvata vähemalt nii palju lepingulisi sõdureid, et korvata kaotusi lahinguväljal ning luua ka mõningaid uusi üksusi, nagu 40. armeekorpus ning 25. üldvägede armee, mis Välisluureameti info kohaselt on küll alakomplekteeritud.

Kui aasta jooksul mobiliseeritud ja värvatud inimmassi vaadata, tekib paratamatult küsimus, miks ei ole Venemaa siis 2023. aasta jooksul muud saavutanud kui ainult taktikalisi võite nagu Bahmuti vallutamine.

Pärast inimeste mobiliseerimist või värbamist on Venemaa relvajõud üritanud sellele inimmassile korraldada ka mingisugust sõjaväelist väljaõpet, et luua lahinguvõimelisi üksusi. Sõjaline väljaõpe vajab aega ja instruktoreid. Väljaõppe pikkus on sõltunud suuresti sellest, milline on olukord rindeüksustes ning kui kiiresti on olnud vaja taastada rindeüksuste elavjõud. Kuna rindeüksused on kandnud iga päev suuri kaotusi elavjõus (kohati 1000 inimest päevas), siis on paljud mobiliseeritud ja värvatud saadetud rindele peaaegu ilma täiendava väljaõppeta. Samas on olnud ka üksusi, millele korraldati enne rindele saatmist mõnekuuline väljaõpe. Teine suur probleem väljaõppe läbiviimisel on olnud kvalifitseeritud instruktorite (ohvitseride) puudus. Suur osa instruktoritest oli kas rindel või haavata või surma saanud, mistõttu jäi väljaõppe kvaliteet kasinaks. Seetõttu ei ole Venemaa relvajõud olnud sõja ajal suutelised looma lahinguvõimelisi üksusi. Mobiliseeritud või värvatud saadeti rindele läbi viima pealetungi operatsiooni (mis on oma olemuselt ühendrelvaliigi operatsioon), mis neil puuduliku väljaõppe tõttu ei õnnestunud. Halva väljaõppe tagajärg on olnud suured kaotused elavjõus ja tehnikas.

Venemaa relvajõud on suutnud 2023. aastal saavutada vaid taktikalisi võite, kuid mitte okupeerida uusi strateegiliselt olulisi maa-alasid. Samas suutsid Venemaa relvajõud suhteliselt edukalt tõrjuda Ukraina vasturünnakuid staatilistelt ettevalmistatud kaitsepositsioonidelt, mis ei nõua üksustelt väga head väljaõpet.

Kokkuvõttes suutis Venemaa värvata 2023. aastal ligikaudu 300 000 lepingulist sõdurit. Samas ei ole massiivne lepinguliste sõdurite värbamine tekitanud Vene ühiskonnas sellist suurt pinget nagu 2022. aastal pärast osalise mobilisatsiooni väljakuulutamist. Elavjõu taastamine (mobilisatsioon ja värbamine) on olnud Venemaa jaoks üks suurimatest strateegilistest õppetundidest Ukraina sõjas, mille tulemusi võtab Venemaa tõenäoliselt arvesse ka edaspidi Ukraina sõjas ning tuleviku sõdades. Sellega näitas Venemaa, et nad suudavad mobiliseerida või sissetulekute mõttes erakordsete rahaliste stiimulite abil värvata suurt inimmassi, kuid Ukraina õnneks ei ole Venemaa seda massi suutnud korralikult üksustena välja õpetada. Venemaa relvajõudude isikkoosseisu täiendamine ja rindeüksuste moraali hoidmine sõltub eelkõige Kremli võimest jätkata külluslike palkade ja toetuste väljamaksmist riigieelarvest.

Venemaa relvajõudude isikkoosseisu täiendamine ja rindeüksuste moraali hoidmine sõltub eelkõige Kremli võimest jätkata külluslike palkade ja toetuste väljamaksmist riigieelarvest.

Kuni toimib lepinguliste sõjaväelaste värbamise süsteem, on Venemaa juhtkonnal võimalik neile poliitiliselt ohtliku sundmobilisatsiooni uue laine korraldamist edasi lükata. Samas tuleb Kremli arvestada, et Ukraina sõja rahastamine toimub üha kasvaval määral muude eluvaldkondade arvelt ning ühiskonna jaoks võib kätte jõuda taluvuspiir.

Venemaa relvajõud on tõenäoliselt suutelised ka 2024. aastal jätkama taktikalist edenemist, kuid ei suuda tõenäoliselt läbi viia suurte väekoondiste hästi koordineeritud ja juhitud pealetungioperatsioone. Venemaa jätkab tõenäoliselt ka 2024. aastal massiivset kurnamissõda Ukraina vastu. Ukraina vastupanuvõime sõltub suuresti lääneriikide rahalisest ja sõjalisest abist. Kui Lääne abi lähiaastatel märkimisväärselt väheneb, siis suureneb tõenäosus, et Venemaa suudab suure ja „rumala“ massiga hõivata aeglaselt suuri Ukraina maa-alasid, sundides Ukrainale peale talle ebasoodsaid rahutingimusi.

**ЗАЩИТА РОДИНЫ - НАША ПРОФЕССИЯ
ПРИСОЕДИНЯЙСЯ!**
СЛУЖБА ПО КОНТРАКТУ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ РФ

**Одновременно:
1 000 000 руб**

**+ЗЕМЕЛЬНЫЙ СЕРТИФИКАТ
(или 300 000 руб)**

Региональная выплата
505 000 руб
+ Федеральная выплата
195 000 руб

+ СОХРАНЕНИЕ ВЫПЛАТЫ 100% ПЕНСИИ СИЛОВИКАМ
+ КОМПЕНСАЦИЯ ПРОЕЗДА ИЗ ЛЮБОГО РЕГИОНА РФ

от 204000 руб ежемесячно
в зоне СВО

Обращаться в Пункт отбора на военную службу
по контракту в Тосненском районе

+7-921-419-08-59

Värbamisplakadil lubatakse lepingulisest sõdurist teha miljonär, kuid suure tõenäosusega tehakse tervest inimesest hoopis sant.

Allikas: Vkontakte

VENEMAA RELVAJÕUDUDE KOHANDAMINE PIKAAJALISEKS VASTASSEISUKS

Sõjaväe reformi eesmärgid peegeldavad Venemaa juhtkonna nägemust ressursidest, mida neil on vaja sõjaks Ukraina vastu ja vastandumiseks Läänele.

Venemaa esitleb sõjaväe reformi vastusena NATO laienemisele. Tõenäoliselt hindab Kreml, et järgmisel kümnendil võib tekkida konflikt NATO-ga.

Venemaa eesmärk on Läänemere regioonis sõjaliselt domineerida. Relvajõudude reformi elluviimine tähendab Eesti jaoks, et lähiaastatel kasvab märkimisväärselt Vene vägede hulk Eesti piiridel.

2022. aasta lõpus teatas Venemaa kaitseminister Sergei Šoigu plaanist muuta Venemaa relvajõudude sõjalis-administratiivset jaotust, reformida sõjalist juhtimist, formeerida pea kõigis väeliikides juurde täiendavaid üksusi ja väekoondisi ning suurendada isikkoosseisu 1,5 miljoni sõjaväelaseksi. Ambitsioonikate ümberkorralduste elluviimiseks on planeeritud kolm-neli aastat. Sõjaväe reformi esitleti vastusena NATO laienemisele.

Kaitseminister Šoigu algatatud sõjaväe ümberkorraldustel on kaks peamist tegevussuunda:

1. relvajõudude juhtimis- ja käsuhela restruktureerimine,
2. relvajõudude isikkoosseisu ja üksuste arvu suurendamine.

REFORMIKAVA KESKMES ON RELVAJÕUDUDE JUHTIMIS- JA KÄSUAHELA RESTRUKTUREERIMINE

Esiteks likvideeritakse juhtimisreformi käigus ühendatud strateegilised väejuhatused ning naastakse väeliikide- ja eriväeliikidepõhise juhtimismudeli juurde. Vene Vaikse ookeani, Musta mere ja Balti laevastik, mis omal ajal viidi ühendatud strateegiliste väejuhatuste koosseisu, on tagasi toodud Vene mereväe otsealluvusse; reformide käigus Vene Põhjalaevastiku baasil moodustatud ühendatud strateegiline väejuhatuse on likvideeritud ja viidud hariliku laevastikuna tagasi mereväe koosseisu. Õhu- ja õhukaitsearmeed on viidud sõjaväeringkondade koosseisust õhu- ja kosmosevägede väejuhatuse juhtimise alla ning sõjaväeringkonnad toimivad edasi territoriaalsete väejuhatustena. Vene ühendoperatsioonide planeerimine ja juhtimine toimub tulevikus tõenäoliselt kindralstaabi või operatsiooniks moodustatud ühendatud väegrupi staabi tasemel.

Teine juhtimisalane muudatus on Leningradi ja Moskva sõjaväeringkonna moodustamine Lääne ühendatud strateegilise väejuhatuse asemel 2024. aasta algul, mis on tõenäoliselt kantud vajadusest tugevdada väehoiakut Soome suunal pärast viimase liitumist NATO-ga.

Kolmas oluline juhtimisalane muudatus on korpuse juhtimistasandi lisandumine maa- vägede juhtimisstruktuuri (üleminek neljatasandilisele juhtimiskeemile: sõjaväeringkond–armee–korpus–diviis). Armeekorpused eksisteerisid Venemaa maaväe struktuuris juba enne Šoigu uusi ümberkorraldusi, kuid need olid moodustatud tegutsemiseks üksnes geograafiliselt eraldatud regioonides (Balti laevastiku 11. armeekorpus Kaliningradi enklavis, Ida sõjaväeringkonna 68. armeekorpus Sahhalinil ja Kuriili saartel, Põhjalaevastiku 14. armeekorpus Koola poolsaarel). Šoigu sõjaväereformiga on moodustatud armeekorpused üldvägede armeede koosseisudes, mis viitab sellele, et Venemaa juhtkond näeb vajadust naasta massiarmee kontseptsiooni juurde selleks, et jätkata sõda Ukraina vastu ning olla valmis võimalikuks konfliktiks NATO-ga.

Venemaa juhtkond näeb vajadust naasta massiarmee kontseptsiooni juurde, et jätkata sõda Ukraina vastu ning olla valmis võimalikuks konfliktiks NATO-ga.

RELVAJÕUDUDE ISIKKOOSSEISU JA ÜKSUSTE ARVU SUURENDAMINE

Šoigu sõjaväereformi peamine tegevussuund on relvajõudude isikkoosseisu suurendamine 1,15 miljonilt 1,5 miljoni sõdurini 2026. aastaks, 12 maa- ja merejalaväebrigaadi ümberformeerimine diviisideks ning mitmekümne uue polgust suurema üksuse moodustamine maa-, õhu- ja mereväes ning õhuhessantvägedes. Paljude nende üksuste formeerimine on juba alanud, kuid suurim väljakutse nende formeerimisel on lepinguliste sõjaväelaste ja ohvitseride nappus, mistõttu üksuste komplekteerimine venib.

Väeloome prioriteet lasub Lääne strateegilisel suunal ja Ukrainal.

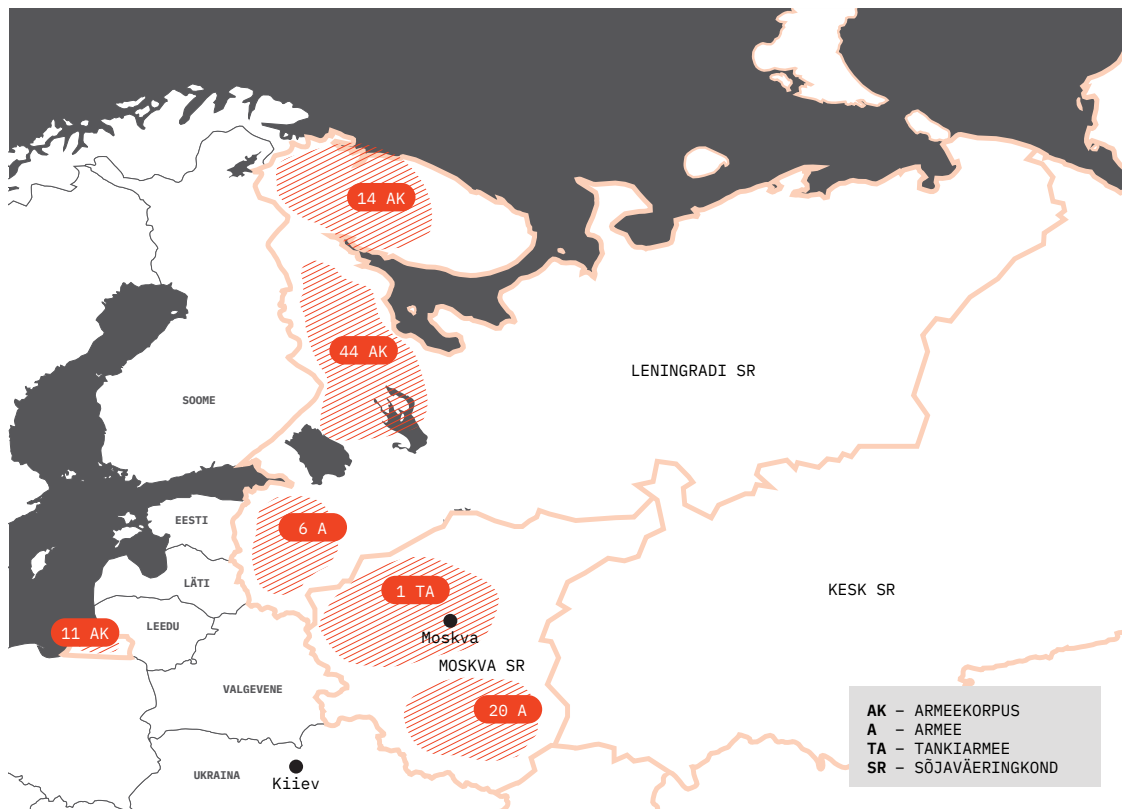
Kuigi Venemaa planeerib tugevdada kõiki strateegilisi suundi (merejalaväebrigaadide formeerimine diviisideks, viie ringkondliku alluvusega suurtükiväediviisi moodustamine), siis väeloome prioriteet lasub Lääne strateegilisel suunal ja Ukrainal. Kreml valmistub Ukraina vastu aastatepikkuseks sõjaks ning vajab selle jaoks juurde täiendavaid armeesid ja armeekorpusid (3. ja 40. armeekorpus, 18. ja 25. armee), mille jaoks formeeritakse täiendavalt juurde kümneid uusi manööver-, lahingutoetus- ja lahinguteeninduse üksusi.

Teine prioriteetne piirkond on Soome suund, kus Venemaa väehoiak oli seni Soome neutraalsuse tõttu minimaalne ning mida tuleb Peterburi kaitse vajadusest lähtuvalt asuda tugevdama. Soome vastu on kavas formeerida 44. armeekorpus staabi asukohaga Petrozavodskis. Armeekorpusse tuumiku moodustavad tõenäoliselt vähemalt paar-kolm manööverüksust koos kümnekonna tuletoetus- ja lahingutoetusüksusega.

Venemaa sõjalise võimekuse kasv Eesti lähiümbruses Leningradi ja Pihkva oblastis tuleneb peamiselt olemasolevate üksuste võimalikust diviisideks ümberformeerimisest. Ühe võimaliku stsenaariumi järgi võib Venemaa relvajõudude maaväe ja õhudessantvägede isikkoosseis lähiaastatel Eesti suunal peaaegu kahekordistuda (u 19 000 enne 24.02.2022). Kui palju nendest üksustest võivad olla alalises lahinguvalmiduses, sõltub Venemaa suutlikkusest lepingulisi sõjaväelasi värvata, välja õpetada ning teenistuses hoida.

Venemaa sõjaväereformi edukuse ja ajaplaani määrab paljuski Venemaa-Ukraina sõja käik. Juhul kui Venemaal õnnestub reform ellu viia, seisab NATO järgmisel kümnendil silmitsi Nõukogude Liidu stiilis massiarmee, mis jääb tehnoloogiliselt tõenäoliselt pea kõikides valdkondades liitlaste kaitsevägedele alla, välja arvatud elektrooniline sõjapidamine ja kaugmaalõõgi võimekus, kuid mille sõjaline potentsiaal on armee suuruse, tulejõu (suurtükivägi, palju odavaid ründedroone), sõjakogemuse ning reservide tõttu väga märkimisväärne. Sellise armee võimaliku konventsionaalse rünnaku tõrjumine eeldab liitlaste kaitsevägedelt ja kaitsetööstustelt praegusest kordi suuremat valmidust, võimekust ja laskemoonavarusid.

Kokkuvõttes on Venemaa relvajõudude suurendamise plaan ühest küljest väga ambitsioonikas, eriti arvestades väga lühikest ajaraami ning Venemaa majanduslikku ja demograafilist olukorda, kuid teisalt väga ohtlik, sest Venemaa sõjakus ja sõjaline potentsiaal kasvab ning ühiskonnas süveneb militariseerimine, kuna Kreml on valinud tee pikaajaliseks vastasseisuks Läänega.

Venemaa relvajõudude reformijärgne paiknemine Eesti läheduses

VENEMAA FÖDERATSIOONI SÕJATÖÖSTUS

Venemaa sõjatööstuskompleks on vastusena Ukraina-vastase sõja venimisele kasvatanud olulisel määral oma toodangut ning on tõenäoliselt suuteline agressioonisõja jätkamiseks varustama relvajõude nii vajaliku suurtükiväemoona kui ka soomustehnikaga.

Kui lääneriigid ei suuda kiiresti tagada suurtükiväemoona tootmise ja Ukrainale tarnimise mahu kasvu, siis kasvab 2024. aasta jooksul Venemaa eelis Ukraina ees suurtükiväemoona kättesaadavuse osas tõenäoliselt veelgi.

Kuigi Venemaa relvajõud on kaotuste tõttu sunnitud leppima üha vanema ja ebatõhusama masinapargiga, on soomustehnika reservladudes oleva konserveeritud tehnika taastamisega võimalik korvata kaotusi Ukrainas veel mitme aasta jooksul.

Venemaa Föderatsiooni Relvajõudude (VF RJ) suutmatust realiseerida 2022. aasta alguses Kremli imperialistlikke ambitsioone Ukrainas ettenähtud ajaraamis ning ukrainlaste visa vastupanu invasioonile on viinud VF RJ tõsiste kaotusteni lisaks elavjõule ka sõjatehnikas. Vajadus korvata sõjatehnika kaotusi ning toota suurtükiväemoona¹ sõjategevuse jätkamiseks Ukrainas on esitanud tõsise väljakutse Venemaa sõjatööstuskompleksile (STK).

SUURTÜKIVÄEMOON

Peamised faktorid, mis on mõjutanud Venemaa otsuseid seoses vajadusega tagada moona olemasolu agressiooni jätkamiseks Ukrainas, on järgmised.

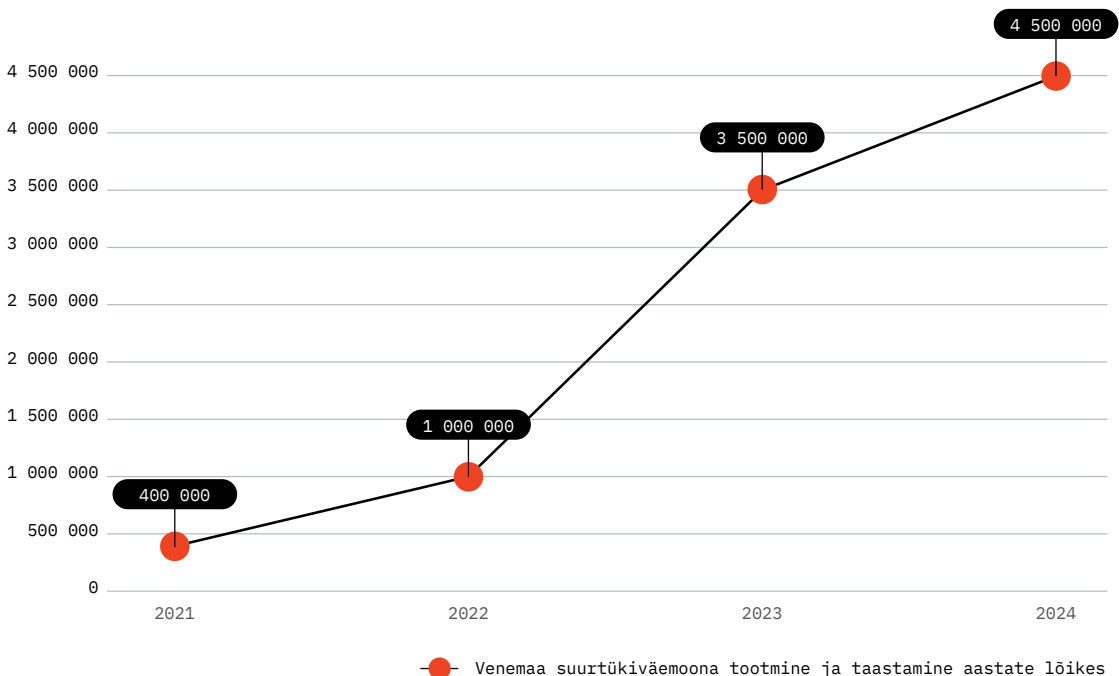
- Moona varud – invasiooni eel oli Venemaa moonadepoodes ja -ladudes hiiglaslik kogus suurtükiväemoona, mis suures osas oli pärand Nõukogude Liidu ülepaisutatud relvajõududelt. Hinnanguliselt oli see varu suurusjärgus kuni 20 miljonit mürsku, miini ja raketti, millest küll suur osa oli aegunud. Sõltuvalt aegunud moona seisukorrast saab sellest teatud osa kasutuskõlblikkuse tööstusliku kontrolli-, taaste- ja remondiprotsessiga arsenalides ennistada.
- Moona kulu – VF RJ-de suurtükiväemoona kulu on agressiooni käigus olulisel määral muutunud: kui 2022. a. kevadel ulatus päevane moonakulu VF RJ-de pealetungi tingimustes kuni 60 000 ühikuni, siis 2023. a teises pooles püsis see valdavalt 10 000 – 15 000 ühiku piires. Sellegipoolest on VF RJ-del kasutada päevas 3–4 korda enam moona kui Ukraina relvajõududel. Hinnanguliselt on VF RJ invasiooni algusest kasutanud Ukrainas kokku 12–17 miljonit ühikut suurtükiväemoona.

¹ Kasutame siin OSCE pakutatavat suurtükiväemoona definitsiooni: see on tankide, haubitsate, miinipildujate ja mitmikraketiheitjate moon kalibriga 100 mm ja enam.

- Moona tootmine – enne invasiooni Ukrainas 2021. a tootis VF STK uut suurtükiväemoona ja taastas aegunud laomoonana kokku ligi 400 000 ühikut. 2022. a. ulatus ainuüksi uue suurtükiväemoona tootmine Venemaal 600 000 ühikuni, mis oli umbes samas suurusjärgus kui Ameerika Ühendriikide ja Euroopa Liidu liikmesriikide tootmine kokku.

Venemaa on alates 2022. aasta suvest teinud tõsisid jõupingutusi kasvatada suurtükiväemoona tootmist. Selleks kaardistas VF STK koostöös Kaitseministeeriumiga tootmisvõimsused, tuvastas tootmise pudelikaelad ning rakendas meetmed nende mõju vähendamiseks. Protsessi tulemusena kinnitati STK ettevõtete investeerimisplaanid, et tootmismahte 2023. aasta jooksul järsult kasvatada. Hoolimata Lääne sanktsioonide piiravast mõjust tehaste sisseseadete, tootmisseedmete ja tööpinkide hankimisele ning VF STK kroonilisest kvalifitseeritud tööjõu puudusest saavutati 2023. aasta jooksul suurtükiväemoona tootmise mitmekordne kasv. Suurtükiväemoona tootmine ja taastamine ulatusid 2023. aastal kokku 3–4 miljoni ühikuni, ületades mitmekordselt kogust, mis on kasutada Ukrainal.

2024. aastal tõenäoliselt lõpeb Vene moonadepoodes ja -ladudes taastamiseks sobiliku suurtükiväemoona varu, mistõttu kannab sellest alates RJ-de moonaga varustamise põhiraskust uue moonana tootmine. VF STK jõupingutused tootmise edasiseks kasvatamiseks jätkuvad, sh püütakse hankida Lääne päritolu tööstusseadmeid, kasutades erinevaid sanktsioonide vältimise skeeme kolmandate riikide vahendajate kaudu. Ukraina samas sõltub lääneriikidest imporditud moonast, mille varud on suures osas juba Ukrainale tarnitud ning mille tootmismahdade kasv on võrrelduna VF STK-ga palju aeglasem. Seetõttu on peaaegu kindel, et lääneriikidest imporditud moona tarned Ukrainale 2024. aastal ei suuda pidada sammu STK tarnetega VF RJ-dele. Ukraina ja VF relvajõudude ebavõrdsus suurtükiväemoona kättesaadavuses kasvab 2024. aastal tõenäoliselt veelgi.

SOOMUSTEHNIKA

VF RJ-de kaotused soomustehnikas (tankid, soomukid, liikursuurtükid) on alates invasiooni algusest olnud äärmiselt suured – jaanuar 2024 seisuga oli see 2600 tanki, 5100 soomukit ja 600 liikursuurtükki. Kaotuste korvamiseks on Venemaa kasutanud soomustehnika reservi, mis koosneb ennekõike Nõukogude Liidu armeelt pärandiks saadud tuhandetest ühikutest hoiuladudes konserveeritud soomustehnikast, millest osa on viimase paarikümne aasta jooksul moderniseeritud ja VF RJ-de poolt kasutusele võetud. Enamik sellest on nii moraalselt kui tehniliselt vananenud ning kõige vanem osa on aastakümnete jooksul degradeerunud punktini, kus selle lahinguvõime taastamine ei pruugi olla võimalik ega otstarbekas.

Kaotuste kiire kuhjumise tõttu Ukrainas on VF STK fookus olnud lahingukahjustusega soomustehnika remondil ning uue tehnika tootmine on suures osas andnud teed konserveeritud soomustehnika taastamisele.

VF STK kannibaliseerib konserveeritud tehnikalt komponente sõjas kahjustada saanud soomustehnika remontimiseks või hoiuladude tehnika taastamiseks – sellisel moel on tõenäoliselt võimalik taastada lahinguvõimeliseks iga kolmas-neljas konserveeritud relvasüsteem. Seetõttu on tõenäoliselt ka teostatav Venemaa presidendi Putini avalikult väljakäidud plaan taastada 2026. aastaks 2000 vana tanki. Konserveeritud soomustehnika taastamist võib käsitleda ennekõike hädalahendusena, tagamaks VF RJ-de soomusvõime ajaks, mille jooksul STK ei suuda asendada sõjas kaotatud relvasüsteeme uutega. Tõenäoliselt jääb selline praktika aktuaalseks keskpikas perspektiivis (5–10 aastat).

Peamised probleemid tankide tootmisel ja taastamisel on komponentide puudus ja nende kõikuv kvaliteet ning kvalifitseeritud tööjõu puudus Vene sõjatööstuses. Toodangu kvaliteedi oluline tõstmine rahvusvaheliste sanktsioonide tingimustes on tõenäoliselt ebarealistlik ka keskpikas perspektiivis (5–10 aastat). Kuigi sanktsioonid on piiranud VF STK ligipääsu kvaliteetsetele komponentidele ja ennekõike tööpinkidele, tootmisliinidele ja tehaste sisseseadele, otsib Venemaa pidevalt võimalusi sanktsioonidest kõrvalehiilimiseks kolmandate riikide, ennekõike Hiina ja Hongkongi erihalduspiirkonna kaudu. Lühikeses perspektiivis on VF STK tõenäoliselt võimetu täiesti uue soomustehnika tootmist oluliselt kasvatama, kuid reservladudes oleva konserveeritud soomustehnika taastamisega on võimalik korvata kaotusi Ukrainas veel mitme aasta jooksul. VF RJ on kaotuste jätkudes Ukrainas sunnitud leppima üha vanema ja võimetelt üha piiratuma soomustehnikaga, kuid kvantitatiivses plaanis VF RJ-de soomusvõime siiski säilib.

WAGNERI ERASÕJAFIRMA ÜMBERASUMINE VALGEVENESSE

Lukašenka sekkus Prigožini mässu lahendamisse eelkõige selleks, et stabiliseerida Putini režiimi, mis on otseselt seotud tema enda võimulpüsimisega.

Prigožinile lojaalseimate võitlejate paigutamine Valgevenesse võimaldas Putinil vabaneda talle ebalojaalsest kontingendist, pannes vastutuse nende eest Lukašenka õlgadele.

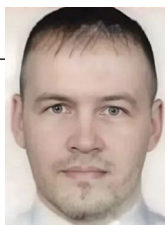
Tõenäoliselt ei ohusta Wagner Valgevene sisepoliitilist stabiilsust ega naaberriike.

Pärast Prigožini ülestõusu oli Lukašenka valmis osa Wagneri võitlejaid Valgevenes vastu võtma. Lukašenka mõistis, et tegutseda tuleb kiirelt, kuna Prigožini tegevus oleks võinud panna ohtu sisepoliitilise stabiilsuse Venemaal, mis omakorda mõjutanuks tema enda režiimi aluseid. Perioodil juuli-august 2023 saabus Vene Föderatsioonist (VF) Valgevenesse umbes 5000 wagnerlast. Sellise arvu kogunud ja hästi väljaõpetatud võitlejate saabumine tuli Minskile halva üllatusena, sest Lukašenka oli arvestanud väiksema hulgaga.

Selle sammuga saavutas Moskva enda jaoks kaks olulist võitu. Esiteks vabaneti sel moel soovimatust elemendist, kuna Valgevenes suundunud wagnerlased olid Prigožinile kõige lojaalsemad ja ustavamad võitlejad, kes keeldusid sõlmimast lepinguid VF-i Kaitseministeeriumiga, jäädes nõnda väljapoole VF-i kontrolli. See muutis nad Moskva jaoks veelgi ebausaldusväärsemaks ning neist tuli võimalikult kiiresti vabaneda. Teiseks muutusid Valgevenes siirdunud wagnerlased seal kohe riigi siseasjaks ja koormaks Lukašenka õlgadel ning Putin pühkis oma käed probleemist puhtaks. Viimase sammuga näitas Moskva suure tõenäosusega Minskile selgelt koha kätte, sest Putinit ärritasid Lukašenka suurustavad sõnavõtted meedias sellest, kuidas Valgevene päästis Putini režiimi ja Venemaa Prigožini ülestõusu ajal.

Lukašenka mõistis, et tal pole head lahendust Valgevenes paikneva 5000 wagnerlase hetkeolukorra ega tuleviku lahendamiseks. Kiiruga püstitati Ossipovitši piirkonnas Tselis paikneva vana raketibrigaadi territooriumile telklinnak, kuhu wagnerlased majutati. Valgevene relvajõud varustasid Tseli laagri asukaid tasuta söögi, joogi ja pesemisvõimalustega, kuid töötasu ei kavatsenud Valgevene režiim wagnerlastele maksta. Moskva oli nende finantseerimisest veel vähem huvitatud.

Väike osa Wagneri võitlejatest õpetas tagasihoidliku tasu eest välja Valgevene relvajõudude ja jõuametkondade (KGB, siseväed, vanglate eriüksus) instruktoreid, jagades nendega Ukraina sõjas saadud kogemusi. Teine osa wagnerlasi püüdis ühineda Valgevene erasõjafirmaga Gardservis, mille asutajaks on Lukašenka abi ja usaldusalune Viktor Šeiman – viimane esindab presidendi ärihuve esmajoones Zimbabwe ning püüab Gardservisile tagada turvateenuse osutamise lepinguid Aafrikas. Wagnerlaste Valgevenesse saabumise ajaks oli suurem osa Gardservisi isikkoosseisust juba Valgevene kodanikega komplekteeritud ning välislähetuse realiseerumine sõltus sellest, kas õnnestub sõlmida turvateenuse lepingud Aafrikas. Enamik wagnerlastest ei saanud aga mingit töötasu.

Sergei Vladimirovitš Tšubko,
hüüdnimega Pioneer

(s 27.10.1976 Ukrainas)

Wagneri komandör Valgevenes.

Tšubko ühines Wagneriga 2017; 2019–2021 tegutses ta Liibüas, seejärel juhtis Wagneri operatsioone Kesk-Aafrika vabariigis.

Enne oma surma registreeris Prigožin Wagneri juriidilise keha VF-ist ümber Valgevenesse. Just Tšubkole andis Prigožin juulis Valgevenes üle Wagneri lipu.

Prigožini surm 23.08.2023 tabas Lukašenkat šokina – juba samal õhtul kogunes Valgevene julgeolekunõukogu koosseis koosolekuks, tõsteti KGB eriüksuse Alfa valmisolekut ning Tseli laagri piirkonnas esinesid häired mobiilse interneti töös. Viimane oli tõenäoliselt ennetav samm piiramaks info levikut surma asjaolude kohta ning vältimaks võimalikke probleeme – Valgevenes viibisid Prigožinile kõige lojaalsemad võitlejad. Pole teada, et Prigožini surm oleks Wagneri Tseli laagris rahutusi põhjustanud.

**Wagneri viibimine
Valgevenes ei ohusta
tõenäoliselt Lukašenka
režiimi julgeolekut.**

Wagneri viibimine Valgevenes ei ohusta tõenäoliselt Lukašenka režiimi julgeolekut – riigi repressiivaparaat on tugev, et tagada kord ja võtta vajadusel kasutusele jõulised julgeolekumeetmed. Wagneri võitlejad saabusid Valgevenesse ilma raskerelvastuse ja -tehnikata. Wagneri võitlejatel oli keelatud vabalt Tseli laagrist lahkuda, nagu ka igasugused kontaktid kohalike elanikega. Valgevene erioperatsioonide väejuhatuse võitlejad valvasid laagrit ning KGB sõjaväe vastuluure peavalitsusele oli antud ülesanne jälgida baasis ja selle ümber toimuvat.

Sarnastel põhjustel ei ohusta Wagneri viibimine Valgevenes tõenäoliselt ka tema naaberriikide julgeolekut. Juuli lõpus – augusti algul olid Wagneri võitlejad Poola ja Leedu piiride lähedastel harjutusaladel (Bresti ja Goža polügoon). Ühelt poolt koolitati seal Valgevene relvajõudude võitlejaid, kuid teiselt poolt püüdis Lukašenka sellega sihiteadlikult häirida ja ärritada oma naabreid – see kõik toimus paralleelselt agressiivse info- ja propagandasõja tingimustes, kus Lukašenka sõnul soovisid Wagneri võitlejad

minna „ekskursioonile“ Läände ja reisida Varsavisse. Poola, Leedu ja Läti kiire ning jõuline reaktsioon (piiride tugevdamine relvajõududega ja piiriületuspunktide sulgemine) üllatas ja hirmutas Lukašenkat ning edasiste eskalatsioonide vältimiseks käskis Lukašenka Wagneril riigi läänepiiridelt lahkuda. Sügisel 2023 paiknesid Wagneri võitlejad oma Tseli laagris ning tegid väljaõpet Valgevene isikkoosseisu Ossipovitši polügoonil riigi keskosas.

Aleksei Vladimirovitš Bergovin,
hüüdnimega Brest

(s 15.11.1980 Valgevenes)

Teenis 2008–2010 Valgevene sisevägede 3. üksikus eriotstarbelises brigaadis, Seejärel lahkus teadmata põhjusel teenistusest. Pärast 2010. a probleemid töö- ja eraelus, 2016 juba suurtes võlgades. Osales vabatahtlikuna 2015 võitluses Donbassis Venemaa toetatud kohalikes üksustes. Liitus 2017 Venemaal Wagneriga. Bergovin osales Aafrika operatsioonides ning koolitas seejärel erasõjafirma uusi liikmeid. Täna väga tõenäoliselt Wagneri instruktor Valgevenes.

2023. aasta lõpu seisuga paiknes Valgevenes 2500–4000 Wagneri võitlejat, kelle saatus ja tulevik on jätkuvalt ebaselge. Wagnerlased võivad panna oma lootused Lukašenkale, kuid piiratud võimaluste tõttu leiab esialgu neist vaid väike osa rakendust Valgevene riiklikus süsteemis (koolitajad, võimalik Aafrika-lähetus). Väidetavalt püüab Valgevenes paiknev endine Wagneri komandör Aleksei Bergovin luua uut Valgevenes baseeruvat erasõjafirmat, mis koondaks ainult või peamiselt riigis paiknevaid Wagneri võitlejaid ja mida hakkaks juhtima Bergovin isiklikult. Kas see plaan realiseerub, on teadmata. Bergovin peab arvestama, et tema plaan sõltub täielikult Lukašenka tahtest ja valmisolekust uut erasõjafirmat rahastada. Kui Bergovin lähtub eeldusest, et Gardservis leiab rakendust Aafrikas, aga see nii ei lähe, muutub Gardservis tema suurimaks riigisiseseks konkurendiks. Väga tõenäoliselt püüab Viktor Šeiman sellises olukorras kasutada oma häid suhteid Lukašenkaga Bergovini initsiatiivi tasalülitamiseks. Vastupidisel juhul, võttes arvesse protestilainet 2020. aasta presidendivalimiste järel ning 2024. aasta veebruari Valgevene parlamendivalimisi, võib Bergovinil võimalus avaneda – Lukašenka saaks uut erasõjafirmat kasutada hirmutus- ja hoiatusvahendina elanikkonna suukorvistamiseks. Bergovin on öelnud: „Valgevenes on täna maailma võimsaim üksus, mis suudab tugevdada armeed enne 2024. aasta valimisi ... neile, kes panustasid Valgevene värvilisse revolutsiooni, minu kaastunne.“

Kuna paljude wagnerlaste jaoks on vastuvõetamatu lepingu sõlmimine VF-i Kaitseministeeriumiga (arvestades varasemat võitluskogemust, järgneks lepingusse astumisel suure tõenäosusega wagnerlaste suunamine tagasi Bahmuti rindelõiku), kuid nad sooviks teenida tulevikus kõrget palka ja jääda sealjuures ellu, püüavad nad tõenäoliselt leida rakendust Aafrikas väljaspool Gardservist ning VF-i finantseerimisel. Kas ja millises vormis see realiseerub, on iseküsimus. 19. juulil 2023 kinnitas Prigožin Valgevenes kohtumisel Wagneri võitlejatele, et Aafrika missioonid jätkuvad ja nendes saab osaleda. Ligi kuu hiljem Prigožin hukkus ja sellega kadus ka lubaduste garant.

2. PEATÜKK:

VENEMAA SISEPOLIITIKA JA MAJANDUS

26

VENEMAA SISEPOLIITILINE OLUKORD

Venemaa sisepoliitilise olukorra peamine mõjutaja on kurnamissõda Ukrainas, mis on Putini režiimile täiendav koorem ka sisepoliitilisest vaatest – mida kauem praegune konflikt senise intensiivsusega jätkub, seda enam süvenevad sellest tingitud sisepoliitilised pinged. Režiimi peamine instrument olukorra haldamisel on jätkuvalt repressiivaparaat.

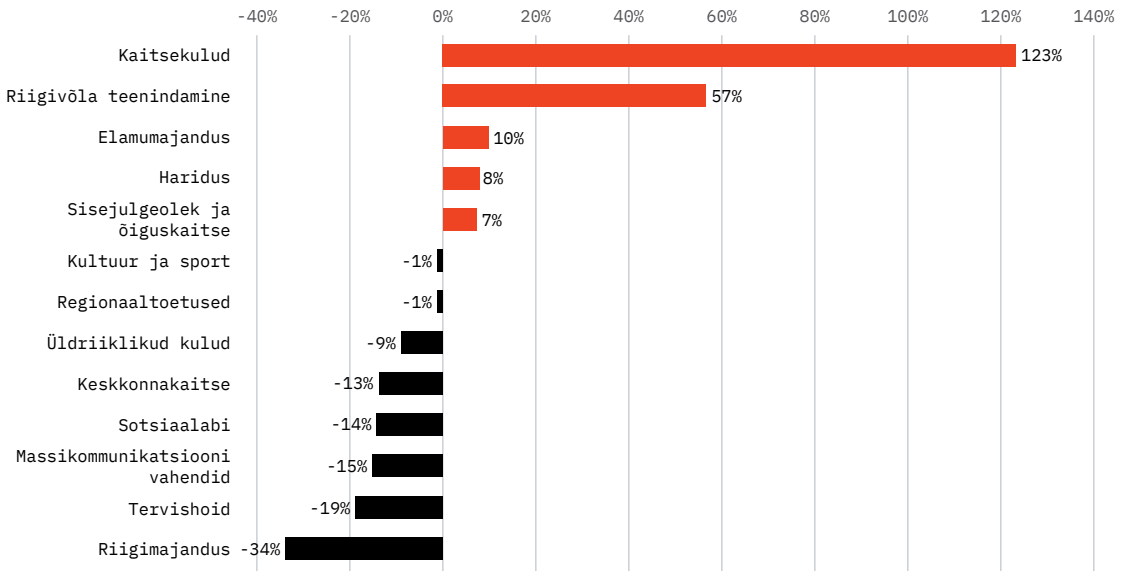
Käimas on Vene ühiskonna militariseerimine kõikidel tasanditel ning Putini režiim on omandamas üha totalitaarsemat palet. Ühest küljest toob see kaasa võimuaparaadi konsolideerimise kitsa grupeeringu jäiga juhtimise alla, teisalt süvendab see pingeid ühiskonnas.

Võimalikest tulevikustsenaariumitest on 2024. aastal kõige tõenäolisem praeguse režiimi jätkamine, seda aga süvenevate sisepingete tingimustes.

2024. aastal täitub juba kaks aastat Venemaa sõja algusest Ukrainas – loodetud kiire vallutuse asemel on Venemaa silmitsi pika ja kurnava konfliktiga. Režiimi jaoks kujutab venima jäänud sõjategevus sõjalise dimensiooni kõrval täiendavat koormat ka Venemaa sisepoliitilises kontekstis.

Esiteks kaasnevad jätkuva sõjategevusega märkimisväärselt suuremad kaitsekulud, mis ei jäta mõjutamata riigieelarve prioriteete. Kuigi Putin lubas 2023. aastal föderaalkogule peetud programmilises aastakõnes, et sõjategevuse vajadusi ei hakata elanikkonna heaolu arvelt katma, on tegelik olukord kujunenud vastupidiseks. 2024. aasta eelarvekava nägi ette kaitsekulutuste tõstmist üle 10 triljoni rublani, mis on ligikaudu 6% SKP-st.

Sellega kasvas militaarkulutuste tase Putini võimuaastate jooksul esmakordselt eelarve suurimaks kulureaks, tõrjudes teisejärgulisele positsioonile varem suurimaks kuluallikaks olnud sotsiaalkulutused. Samal ajal jäid haridusele ja tervishoiule kavandatud eelarvekulutused eelmise aastaga võrreldes samale tasemele, mis inflatsiooni tingimustes tähendab aga tegeliku rahastamise vähenemist. Lisaks on 2024. aasta riigieelarve tulude pool koostatud väga optimistlikest eeldustest lähtudes: eelarvetulusid loodetakse koguda 35 triljonit rubla, mis on peaaegu 10 triljoni võrra enam kui viimasel sõjaeelisel, 2021. aastal. Suur tõenäosusega sellised optimistlikud eelarvetulude ootused ei täitu ning kärpekohti hakatakse otsima eeskätt mujalt kui militaarkulutuste poolelt. Prognoositavalt jätkub alanud aastal ka inflatsioon, mille mõjud jõuavad üha enam just keskmise venemaalasele.

2024. aasta reaalsete (inflatsiooniga* korrigeeritud) eelarvekulude muutus võrreldes 2021. aastaga

*eeldatav inflatsioonimäär perioodil on 35%

Samal ajal on kasvavad sõjakulud kujunenud üha suuremaks koormaks ka Venemaa regioonidele, kes on kohustatud leidma oma eelarvetest pidevalt lisavahendeid varustuse soetamiseks uutele formeeritavatele sõjaväeüksustele, maksma sõjaväkke värvatuile preemiaid, korraldama territoriaalkaitset ning tasuma sotsiaaltoetusi Ukrainas hukkunute peredele. Kuna reeglina ei ole kohalikes eelarvetes nendeks meetmeteks raha planeeritud, tuleb seda leida muude tegevuste arvelt, mis toob kaasa üldise elukvaliteedi languse. Venemaa rahandusministeeriumi andmetel moodustas regioonide võlakooormus 2023. aasta I poolaasta lõpu seisuga 3,027 triljonit rubla, olles kasvanud poolaasta jooksul 9% võrra. Et vaigistada regioonides kasvavat rahulolematust, tuleb keskvalitsusel leida föderaalelarves lisavahendeid regioonide puudujääkide katteks, kuid see muutub üha keerulisemaks.

Süvenenud on sõjaväsimus ning suure tõenäosusega jätkub see trend ka alanud aastal.

Teiseks, ainelistel ressursside kulutamise kõrval kurnab algul lubatud oluliselt pikemalt vältav ning seni hästi müüdavate edulugudeta kulgev sõjaline konflikt ühiskonda ka moraalselt. Süvenenud on sõjaväsimus ning suure tõenäosusega jätkub see trend ka alanud aastal. Enamik venemaalastest ei tunne sõjaga seoses siiski ülevoolavat patriootlikku vaimustust. Levinuim emotsioon on tüdimus koos sooviga minimeerida sõja negatiivseid mõjusid vahetult enda isikule ja lähikonnale. Samal ajal kasvab pidevalt konfliktis Vene poolel hukkunute ja jääva tervisekahjustusega inimeste arv, muutes sõja n-ö verehinna avalikkuse eest varjamise üha keerukamaks.

Mida kauem praegune konflikt senise intensiivsusega jätkub, seda enam süvenevad sellest tingitud sisepoliitilised pinged. Samal ajal tuleb arvestada, et vähemalt alanud aastal jätkub režiimil ilmselt siiski vajalikul määral vahendeid olukorra kontrolli all hoidmiseks. Režiimi peamine instrument olukorra haldamisel on endiselt

repressiivaparaat – väga suure tõenäosusega näeme lähitulevikus repressiivmeetmete üha jõulisemat kasutamist ning julgeolekuasutuste rolli kasvu. Selline olukord ei võimalda Kremlile vastanduvate poliitiliste jõudude kujunemist ning tõenäoliselt ei ole vähemalt lühikeses perspektiivis keegi senisest Vene eliidist valmis president Putiniga otsesesse konflikti minema.

Võimalikest tulevikustsenaariumitest on 2024. aastal kõige tõenäolisem praeguse režiimi jätkamine, seda aga süvenevate sisepingete tingimustes.

Võimalikest tulevikustsenaariumitest on 2024. aastal kõige tõenäolisem praeguse režiimi jätkamine, seda aga süvenevate sisepingete tingimustes. Käimas on Vene ühiskonna militariseerimine kõikidel tasanditel ning Putini režiim omandab üha totalitaarsemat palet. Ühest küljest toob see kaasa võimuaparaadi konsolideerimise kitsa grupeeringu järgi juhtimise alla, teisalt süvendab see pingeid ühiskonnas. Sisepinged võivad alanud aastal režiimi stabiilsust ohustava määraneni kasvada eeskätt järgmiste tingimuste realiseerumisel. Esimene neist on majandusolukorra oodatust kiirem drastiline halvenemine, mis

mõjutaks tugevalt kas laiemat osa elanikkonnast tervikuna või mingit keskmisest reageerimisvalmimat osa ühiskonnast. Teiseks selliseks tõsisemate sisepingete käivitajaks võiks saada ühiskonnas laiemat resonantsi tekitav suurem sõjaline ebaõnnestumine. Hetkel on mõlema potentsiaalse sisekriisi katalüsaatorina märgitud sündmuse toimumise tõenäosus väike, kuid režiimil ei ole piisavalt ressursse, et kasvanud pingeid lõputult taluda.

VENEMAA MAJANDUSLIK OLUKORD

Venemaa majandus on sattunud „sõjasõltuvusse“ – lõppenud aasta majanduskasvu taga on riigieelarvest tehtud suured rahasüstid sõjatööstusse. Mida pikemalt ja sügavamalt aga Venemaa majandus sõjatellimustest sõltuma jääb, seda valusam on tulevikus toimuv võõrutusprotsess.

Lääne sanktsioonid mõjutavad hoolimata ametliku propaganda vastupididest sõnumitest Venemaa majandust valusalt. Venemaa võimekuste edasiseks kärpimiseks on aga vaja nii täiendavaid sanktsioone kui ka juba kehtivate sanktsioonide paremat jõustamist.

Venemaa konsortsiumil Rosatom on väidetavalt käsil enam kui 20 uue tuumajaama rajamine välismaal, sealhulgas kahes NATO liikmesriigis. Korraga mitme projektiga toimetav konsortsium on paraku oma võimeid ülehinnanud.

VENEMAA MAJANDUS ON SATTUNUD SÕJASÕLTUVUSSE

Vene Föderatsiooni majandus kasvas 2023. aasta kokkuvõttes tuntavalt – ligi 4% võrra, mida oli rohkem kui enamikus lääneriikides. Tasub aga jälgida, mis on selle taga. Kindlasti ei ole majanduskasv tingitud erainvesteeringutest ega väliskaubandusest – esimesed on kängunud juba sõja algusest peale, teise ülejääk on aga aastaga kordi vähenenud seoses ekspordi kahanemise ja impordi taastumisega.

Majanduskasvu taga on 2022. aasta lõpus ning 2023. aasta alguses riigieelarvest tehtud suured rahasüstid sõjatööstusse, mille suurusjärg jäi vahemikku 5–7 triljonit rubla ehk 4–5% Venemaa sisemajanduse kogutoodangust. See kajastus kõigepealt töötleva tööstuse kasvunumbrites – nii otseselt sõjatööstuses kui ka sellega kaudsemalt seotud tööstusharudes, näiteks rõivatööstuses tänu vormiriietuse tellimustele. Tööstusest liikus rahavoog palkade ning korrupsioonikulude kaudu edasi tarbijate taskutesse, mis omakorda suurendas jaekaubanduse läbimüüki ning erinevate teenuste tarbimist. Tohutut kasvutempot näitas alates kevadest ka suuremate linnade kinnisvaraturg, mida hakkas omakorda toetama tarbijate soov paigutada kindlasse kohta väärtust kaotavad rublasäästid.

Sõjalistest tellimustest tingitud majandusbuumi üks varjukülg väljendub selles, et sanktsioonide ja üldise usaldamatuse tõttu ei ole Vene ettevõtted kuigi aldis investeerima ning järsult kasvanud nõudlus viis kiiresti saadaolevate tootmisvõimsuste ammendumiseni. Samuti muutus väga teravaks kvalifitseeritud tööjõu puudus, sõjatööstuskompleksi

puhul võimendas seda veel asjaolu, et Serovi, Biiski või Amuuri-äärse Komsomolski taolised linnad ei ole töötajate seas ülearu populaarsed, just sellistes kohtades aga suur osa sõjatööstuse tootmist asub. Kokkuvõttes viis tootmismahu suurendamine sõjatööstuses märkimisväärse palgatõusuni (40% ja enam alates aasta algusest), kuid madalat stardipositsiooni arvestades ei ole see endiselt eriti atraktiivne tööandja ning vaevad töötajate leidmisega jätkuvad. Täiendav Vene-spetsiifiline mure sõjamoona tootjate jaoks on äge konkurents sellesama sõjamoona tarbijate ehk Vene relvajõudude poolt, kes pakuvad samale sihtrühmale lepingulise sõjaväelase töötötsa 3-4 korda kõrgema palga eest kui sõjatööstuses.

Teine buumi varjukülg seisneb selles, et Venemaal on üldiselt väga kesine tarbekaupade tootmise võimekus. Pärast sanktsioonide kehtestamist on oluliselt vähenenud isegi sõiduautode tootmine, tarbeelektronikat, riideid ja muid tarbekaupu pole Venemaal sisuliselt aastakümneid enam märkimisväärselt toodetud. Seetõttu tähendab suurem toidust ja kinnisvarast üle jääv raha Vene tarbijate taskus automaatselt suurenevat impordimahtu, sest peaaegu kogu tarbijat kõitev kaup on imporditud. Sanktsioonid ei avaldanud sellele trendile mingit olulist mõju, muutes kohati vaid importkauba päritolu, nt Apple'i telefonide asemel ostetakse rohkem Hiina kaubamärkide omi.

Kõige tõhusam sanktsioonide kompleks on tõenäoliselt Venemaa väljalülitamine rahvusvahelistelt rahaturgudelt, mis piirab oluliselt tema võimalusi oma riigieelarve kulutuste finantseerimiseks.

Venemaa vastu Ukraina sõjaga seoses kehtestatud sanktsioonid teevad Venemaa majandusele märkimisväärselt kahju. Kõige tõhusam sanktsioonide kompleks on tõenäoliselt Venemaa väljalülitamine rahvusvahelistelt rahaturgudelt, mis piirab oluliselt tema võimalusi oma riigieelarve kulutuste finantseerimiseks. Ilma nende sanktsioonideta võiks Venemaa kulutada ka sõjale oluliselt rohkem, sest tema endiselt madal võlakooormus võimaldaks kogu vajaliku raha turgudelt laenata. Nüüd aga peab Venemaa selleks kulutama oma reserve, laenama piiratud mahuga siseturult või tõstma makse. Lisaks piiravad sanktsioonid oluliselt sõjatööstusele vajalike komponentide ja toorainete kättesaadavust, raskendavad rahvusvahelisi makseid ning tõstavad

tehingukulusid (= vähendavad kasumit) nii Venemaa ekspordil kui impordil. Samas peab tõdema, et sanktsioonid võiksid olla veel ulatuslikumad ning ka kehtestatud sanktsioonide jõustamine tugevam.

Kasvav import ning kahanev eksport on peamisi põhjusi, miks rubla kurss on viimase aasta jooksul dollari suhtes poole võrra langenud. See omakorda aga tõstab inflatsiooni ja vähendab palgatõusust tulenevat elanikkonna „üleliigset“ ostujõudu. Seda strateegiat on Vene Föderatsiooni valitsus mingigi konkurentsivõime säilitamiseks alates 2010. aastast tõhusalt kasutanud: näiteks ajavahemikul 2012–2020 kasvas reaalpalk Venemaa tööstussektoris kokku umbes 4000 rubla ehk 40 euro võrra. Keskmiselt 5 eurot aastas ...

Inflatsioon on alates 2023. aasta suvest Venemaal jõudsalt hoogu kogunud ning sellega võitlemiseks on Venemaa keskpang tõstnud baasintressi juulist septembrini juba 5,5% võrra ja tõenäoliselt jätkab seda ka edaspidi. Lootust kiireks võiduks inflatsiooni üle on siiski vähe, sest riigieelarve kulutustest tulenev impulss kaalub rangema rahapoliitika mõjud üles, küll aga võib intresside tõus ühel hetkel pidurdada tarbijate laenuvõimet ning hakata laskma õhku välja ülekuumenenud kinnisvaraturult, rääkimata juba ettevõtete laenuvõime vähenemisest, mis piirab veelgi edasiseks arenguks hädavajalikke sõjatööstusega mitteseotud investeeringuid.

Majanduse käigus hoidmiseks on Vene riigil vaja sellises olukorras asuda planeerima järgmist rahasüsti sõjatööstusse, seda lisaks Ukraina rindel saadud füüsiliste kaotuste korvamisele ning sõjatööstuskompleksi inflatsiooni tõttu oluliselt kasvanud kulude hüvitamisele. Mida pikemalt ja sügavamalt aga Venemaa majandus sõjatehingust sõltuma jääb, seda valusam on tulevikus toimuv võõrutusprotsess. Venemaa mittesõjaline majandus ei olnud ka enne sõda kuigi heas seisus ning kannatas investeeringute puuduse all – pärast mitut aastat valdavalt sõjale keskendumist on konkurentsivõime rahuaja keskkonnas veel oluliselt kesisemaks jäänud.

Основные направления бюджетной, налоговой и таможенно-тарифной политики на 2024 год и плановый период 2025 и 2026 годов

VALIKULISED FAKTID EHK EELARVESTATISTIKA VENE MOODI

Таблица 4.1.3. Расходы федерального бюджета в 2019-2026 гг.

Показатель	млрд рублей						
	2019	2020	2021	2023*	2024	2025	2026
Всего	18 214,5	22 821,6	24 762,1	30 265,8	36 660,7	34 382,8	35 587,4
Общегосударственные вопросы	1 363,5	1 507,7	1 759,5	2 324,4	2 171,0	2 286,9	2 410,8
Национальная оборона	2 997,4	3 168,8	3 573,6	6 406,7	10 775,4	8 534,1	7 409,0
Нацбезопасность и правоохрана	2 083,2	2 226,6	2 335,9	3 225,6	3 388,6	3 275,2	3 406,4
Национальная экономика	2 827,1	3 483,9	4 356,6	4 125,6	3 890,0	3 248,1	3 665,6
ЖКХ	282,2	371,5	593,7	856,9	881,3	506,7	381,2
Охрана окружающей среды	197,6	260,6	405,1	347,3	477,5	470,3	522,7
Образование	826,5	956,9	1 064,4	1 464,4	1 546,6	1 311,7	1 411,7
Культура, кинематография	122,4	144,5	146,7	209,0	224,0	176,8	227,3
Здравоохранение	713,0	1 334,4	1 473,9	1 570,0	1 620,3	1 634,5	1 615,3

Vene Föderatsiooni rahandusministeerium ei ole avalikustanud 2022. aasta föderaleelarve tegelike kulude jaotust. Ka põhjalikus dokumendis eelarvepoliitika kohta aastateks 2024–2026 on üks aasta vastavast ülevaatest kuhugi kadunud. Hindame, et rahandusministeerium ei soovi neid andmeid avalikkusega jagada, kuna kontrast 2022. aasta esialgses eelarves ettenähtud kulude struktuuri ja tegelikkuse vahel on piisavalt ehmatav. Ühtlasi näitab see ilmekalt Venemaa valitsusstruktuuride suhtumist kodanikkonda – ei peeta vajalikuks oma kodanikke isegi niivõrd üldisel tasemel kursis hoida, kuhu nende maksud on kulunud.

VENEMAA ENERGIAKANDJATE ROLL JA POSITSIOON MAAILMATURUL

Venemaa maagaasi tootmine ja eksport vähenevad 2024. aastal. Seetõttu väheneb ka maagaasi ekspordist saadav tulu, mida vaid osaliselt korvab LNG eksport tänu suhteliselt kõrgele hinnale Euroopa ja Aasia turgudel. LNG tootmisvõimsuste kasv Venemaal eeldab oluliste seadmete/komponentide importi Läänest, mistõttu lükkuvad kavandatud veeldamistehaste valmimise tähtjad tõenäoliselt edasi.

Maagaasi ekspordi vähenemist on Venemaal üritatud korvata siseturu laiendamise (nt regioonide gasifitseerimise programm, maagaasi kasutamine mootorikütusena) ja uute eksporditurgudega. Kuid neist ei piisa Gazpromi tulude suurendamiseks Ukraina sõja eelsele tasemele ning Venemaa valitsus ei saa eelarvekulude katmiseks korrata erakorralist võetust Gazpromi kasumilt, nagu seda tehti 2022. aastal.

Venemaa nafta tootmist ja ekspordi mõjutavad rohkem OPEC+ kokkulepe ja vähem lääneriikide seatud piirangud. Ekspordi ümbersuunamine, peamiselt Indiasse ja Hiinasse, hoiab naftasektorist Venemaa riigieelarvesse laekuva maksutulu samal tasemel Ukraina sõja eelsete aastatega.

Venemaa nafta meritsi ekspordi puhul tuleb arvesse võtta asjaolu, et kui kasvab mujal kui lääneriikides registreeritud kindlustusfirmade osakaal tankerite kindlustamisel, kaasnevad sellega täiendavad keskkonnariskid. Venemaa naftavedude kindlustajate suutlikkus reostuse korral kahjusid katta ning Venemaa naftat vedavate tankerite keskkonnanõuetele vastavus Euroopa riikide vetes liikumiseks vajavad täiendavat kontrolli.

Vene naftatoodete ekspordi jääb ka tuleval aastal mõjutama mootorikütuste hindade subsideerimine koduturul ja ekspordi hinnavahe korvamine naftafirmadele. Ka 2024. aastal võib Venemaa valitsus peatada diiselmootori ekspordi, kui selle hind peaks koduturul võimudele ebameeldivalt kõrgeks kerkima.

Rosatomi ZIO-Podolski masinaehitustehases käib vilgas töö, et toota uusi tuumareaktoreid ja teisi seadmeid nii riigisiseste kui ka rahvusvaheliste projektide jaoks.

Allikas: Alexander Nemenov / AFP

ROSATOMI PROBLEEMID UUTE PROJEKTIDE TEOSTAMISEL

Vene tuumaenergia konsortsiumil Rosatomil on korraga käsil enam kui 20 uue tuumajaama projekti välismaal. Kuigi Läänes on Venemaa energiakandjatest sõltumise riske üldisemalt mõistetud, ehitab Rosatom oma taustale vaatamata tuumajaamu ka kahes NATO liikmesriigis.

Korraga mitme projektiga toimetav konsortsium on seejuures oma võimeid ülehinnanud. Rosatomi suutlikkusele uusi tuumajaamu rajada heidavad varju probleemid Türgis ja Valgevenes.

2024. aasta kevadesse kavandatud Türgi Akkuyu tuumajaama 1. energiaploki käivitamine võib aasta võrra edasi lükkuda seoses oluliste seadmete ja süsteemide hilisema valmimisega. Need viivitused on tingitud Rosatomi tütarfirmade ja allhankijate ülekoormatusest.

Valgevene Astravetsi tuumajaama 2. energiaploki käivitamine juba hilines aasta võrra. Mõlema sealse energiaploki puhul on endiselt hulk lahendamata probleeme, mis ei takista küll nende käitamist, kuid võivad pikema aja vältel kaasa tuua lisakulutusi ja seisakuid.

Rosatomi on raskusi välismaiste projektide mehitamisel kvalifitseeritud tööjõuga. Seniste plaanide kohaselt ei suudeta kõigile nõutud töökohtadele vajalike kutseoskustega spetsialiste leida.

Puuduste kompenseerimiseks võib probleeme lahendada üritav Rosatom reeglaid eirates a) hankida osa komponente ja seadmeid sertifitseerimata firmadelt, nagu ilmnes järelevalve teostatud kontrolli käigus uues Leningradi tuumajaamas ja Valgevene tuumajaama 1. energiaploki puhul, b) kasutada kvalifitseerimata tööjõudu, millega võib kaasneda ehituse kvaliteedi langus ja rikkumised, nagu juhtus uue Leningradi tuumajaama 1. energiaploki ehitusel.

АРМИЯ
РОССИИ

3. PEATÜKK:

VENEMAA VÄLISPOLIITIKA

36

UKRAINA SÕJA MÕJU EUROOPA JULGEOLEKULE

Putin soovib võitu Ukrainas, et näidata oma geopoliitilist üleolekut Läänest ning kujundada ümber Euroopa julgeolekuruum. Venemaa ambitsioonidele allumine ohustab Eesti ja Euroopa julgeolekut.

Putin usub, et aeg töötab tema kasuks ning Lääs ja Ukraina väsivad. Samas ei maksa Läänel ülehinnata Venemaa planeerimisvõimet.

Venemaale tõenäoliselt sobib vahe-eesmärgina konflikti külmutamine oma tingimustel. Selle saavutamiseks kasutab Venemaa nii tuumahirmutamist kui ka varjatud suhtlust.

Putini eesmärk on võit sõjas Ukrainaga, kuid võidu definitsioon ja parameetrid ei ole fikseeritud. Need võivad ajas muutuda vastavalt sõjalistele arengutele: võiduna saab Putin käsitleda igasugust Venemaa territooriumi laiendamist, mis sisuliselt tähendab järjekordset agressioonidividendi naaberriikide suveräänsuse arvelt ning loob sellega lähtekoha jätkuvaks laienemiseks tulevikus. Lisaks soovib Venemaa võiduga Ukrainas näidata Läänele, et on sellest üle nii sõjaliselt kui ka poliitiliselt. Mida pikemalt sõda kestab, seda suuremaks vastav vajadus muutub, sest seda enam on Kremlil tarvis tõestada, et sõda ei käi mitte kahe riigi, vaid kahe süsteemi: Venemaa ning Lääne vahel.

Venemaa tõenäoliselt eeldab, et sõda lõppeb läbirääkimistega. Need ei pruugi viia sõja lõpetamiseni, vaid vaherahu või konflikti külmutamiseni. Kreml eesmärk on kurnamissõjaga luua läbirääkimisteks olukord, kus Ukraina on allaheitlik ning Lääs järeleandlik Putini nõudmistele. Putin on tõenäoliselt valmis koheseks vaherahuks, kui Ukraina oleks valmis sõjategevuse lõpetama ning aktsepteerima territooriumide kaotust. Läbirääkimistel jääb Venemaa tõenäoliselt nõudma okupeeritud alade *de facto* kuulumist Venemaale, keeldu Ukraina astumiseks NATO-sse ning piiranguid relvasüsteemidele, mida Kreml hindab julgeolekuohuna. Putini jaoks on külmutatud konflikt Ukrainas vahelahendus, mis peab teenima lõpp-eesmärki – Ukraina üle poliitilise kontrolli saavutamist. Isegi kui Putin ei saa läbirääkimistega kõi ke, mida soovib, toetub Venemaa senisele kogemusele ja veendumusele, et kompromiss ning leppimine ebasoodsate tingimustega on üksnes ajutine. Jõu kogunedes on võimalik Ukrainat uuesti rünnata.

Venemaa jaoks ei ole läbirääkimised Ukraina üle kahepoolne küsimus, vaid mitme-poolne. Läbirääkimistel peab Venemaa vaatest osalema ka Lääs, eelkõige USA, et paika panna mitte üksnes Ukraina tulevik, vaid laiem Euroopa julgeolekukord. Putin ei ole loobunud soovist ümber vaadata Euroopa julgeolekuruum ning tõenäoliselt üritab katsetada uuendatud kujul sarnaste nõudmiste esitamisega nagu 2021. aasta lõpus NATO-le. Võitu Ukrainas näeks Venemaa rohelise tulena Euroopa julgeolekuruumi edaspidiseks ümberkujundamiseks ning osana laiemast Lääne õigus- ja väärtuspõhi-mõtete ning mõju kaotusest.

Seejuures ei maksa ülehinnata Venemaad ning tema planeerimisvõimet. Kurnamissõda ei ole eesmärk omaette, vaid Ukraina sitkuse ja vastupanu tagajärg. Putinil ei ole seni agressioonisõjas õnnestunud saavutada enda deklareeritud eesmarke – sealhulgas Donbassi allutamist oma kontrollile. Venemaa usub, et sõjas Ukrainaga töötab aeg nende kasuks. Kuid seda vaid siis, kui Lääs väsib, mistõttu Kreml panustab sõjaväsimusele Läänes ning võimendab seda. Putin kalkuleerib, et ilma Lääne piisava toeta on Ukrainal keeruline pikaajaliselt Venemaale vastu seista ning strateegilist edu saavutada.

Sõjategevusest tingituna peab Kreml tegelema endale sobiva infokeskkonna kujun-damisega. Selleks kasutab Venemaa nii avalikku kommunikatsiooni, poliitilisi ja diplomaatilisi kanaleid kui ka varjatud suhtlust. Venemaa soovib mitteametlike kanalite kaudu testida muuhulgas ka külmutatud konflikti parameetreid ning need normaliseerida. Venemaa kasutab selleks nii sisse töötatud kasulikke idioote kui ka Lääne ekspertkogukonda.

Venemaa kasutab eskalatsiooni- ja tuumahirmutamist, et avaldada mõju lääneriikide otsustajatele ja elanikkonnale. Üldjuhul on nende sõnumite kandjaks Venemaa režiimi käilakujud, kuid selle edastamiseks kasutatakse ka sihilikumaid meetodeid – tun-nustatud arvamusiidreid, ajakirjandust ja konverentse. Venemaa hindab, et tema n-ö vastutustundliku tuumariigi kuvandi juurde naasmiseks on lääneriigid tulevikus valmis tegema järeleandmisi Euroopa julgeolekuruumi ümberkujundamisel.

Tuumahirmutamise keskmes on retoorika, kuid sellega kaasnevad ka reaalsed sammud vastava relvastuse paigutamisel. Selle üks näide on tuumarelva võimalik paigutamine Valgevene territooriumile, kus võrdlemisi väikese ressursiga saavutatakse lääneriikide vastu olukord, mida saab paindlikult Venemaa huvides kasutada.

Sõda Ukrainas on pärssinud Venemaa konventsionaalset sõjalist võimet Lääne strateeg-ilisel suunal, selle kompenseerimiseks kasutatakse tulevikus peaaegu kindlalt veelgi enam tuumahirmutamist ja sõjalise võime arendust. Üks selliseid meetmeid Läänemere piirkonnas on Kaliningradi oblastis paiknevate üksuste ja nende tuumalöögi võimekust tagava taristu tugevdamine.

KÜLMUTATUD KONFLIKTI PARAMEETRID EHK VENEMAA PROPAGEERITAVAD NARRATIIVID, MILLE KINNISTUMINE MÕJUTAKS NEGATIIVSELT EESTI JA EUROOPA JULGEOLEKUT

VENEMAA NARRATIIV

- ⊗ Venemaa on tuumariik ja tuumariik ei saa sõda kaotada.
- ⊗ Sõda tuleb peatada, et vältida eskalatsiooni Venemaa ja NATO vahel.
- ⊗ Lääne demokraatiad ei suuda pikaajalist kurnamissõda ja sanktsioonide vastastikust mõju taluda.
- ⊗ Lääs peab aktsepteerima Ukrainas kujunenud (sõjalist) reaalsust - Ukraina territoriaalsed kaotused on paratamatud.
- ⊗ Ukraina riik peab olema sõjaliselt ja poliitiliselt neutraalne.
- ⊗ Euroopa julgeoleku huvides on piiratud suuruse ja piiratud relvasüsteemidega Ukraina.
- ⊗ Toimiv Euroopa julgeolekukord peab arvestama Venemaa huvidega.

TEGELIKKUS

- ⊙ Venemaa kasutab tuumarelvva ähvardusena Lääne hirmutamiseks.
- ⊙ Sõda NATO-ga saab alustada ainult Venemaa ise, sõltumata Ukrainast. Venemaa toetab oma hoiaku ning tegevusega, et on agressor. NATO on kaitseallianss.
- ⊙ Lääs ei soovinud ei lühikest ega pikaajalist sõda, kuid Venemaa tegevuse tõttu on Lääs taaskäivitamas oma kaitsetööstust, mille mõju saab olema pikaajaline. Samuti muudab Vene maavaradest sõltuvuse vähendamine Lääne kerksemaks.
- ⊙ Ukraina eesmärk on oma territoriaalse terviklikkuse taastamine ja oma suveräänsuse kaitsmine kooskõlas ÜRO harta artikliga 51.
- ⊙ Venemaa vaatest tähendab Ukraina neutraalsus sisulist kontrolli Ukraina suveräänsuse üle, st nukuvälitsust.
- ⊙ Ukrainast on kujunemas üks Euroopa sõjaliselt tugevamaid riike ja sellega ka Euroopa julgeolekuarhitektuuri üks alustalasid.
- ⊙ Venemaa huvidega arvestamine ohustaks Euroopa riikide julgeolekut, sest vähendaks liitlaste kohalolekut NATO idatiival.

VENEMAA MÕJUJÕUD MUSTAST MEREST KUNI AASIA STEPPIDENI

Venemaa on vaatamata sõjale Ukrainas suutnud suuremas osas säilitada oma positsioonid endise Nõukogude Liidu aladel väljaspool Euroopa Liitu.

Selgelt eristub Moldova, kes hoiab Lääne-meelset kurssi ka riiklikul tasandil.

Venemaa üritab Moldovat kallutada tagasi oma orbiidile, mõjutades valimisprotsessi aastatel 2024–2025.

Ukraina sõja foonil on Venemaa seni suutnud vältida suurema osa oma välispoliitiliste ja majanduslike positsioonide kaotamist endise Nõukogude Liidu aladel väljaspool Euroopa Liitu. Enamik neist riikidest, mida Venemaa peab jätkuvalt oma mõjusfääri kuuluvaks, on valinud pigem äraootava positsiooni. Mõningaid on Moskva aga avalikult tunnustanud nende „konstruktiivse“ poliitika ja koostöövalmiduse eest.

Nn äraootajate sekka kuulub näiteks Kesk-Aasia piirkonna võtmeriik Kasahstan, kes väikeste sümbolsete žestidega toetab Ukrainat ning on ettevaatlikult asunud vastustama mõningaid Vene pehme jõu elemente. Samas jõustab Kasahstan Venemaa suhtes kehtestatud sanktsioone vaid osaliselt, et vältida nn teiseste sanktsioonide kehtestamist enda suhtes.

„Konstruktiivsete“ riikide nimistusse kuulub näiteks Kesk-Aasias suuresti Vene välispoliitilisse kiiluvette joondunud Kõrgõzstan. Lõuna-Kaukaasias on selle „klubi“ liikmed aga Georgia ja Aserbaidžaan ning olude sunnil ka Armeenial. Seejuures on võimalik, et Venemaa mõjujõud Lõuna-Kaukaasias kasvab, kui 1) Lääs tervikuna ei pööra sellele piirkonnale senisest suuremat tähelepanu ning 2) kui Venemaal õnnestub sõjast Ukrainas väljuda võitjana – seda kasvõi näiliselt.

Georgia on lubanud riiki saabuda sisuliselt piiramatul hulgal Vene kodanikel ja kapitalil, lisaks andnud heakskiidu lennuühenduste taastamisele Moskvaga, mis võimaldab venelastel kasutada Georgiat mugava vahejaamana reisimisel Euroopasse. Aserbaidžaanil näeb Venemaa aga väärtusliku partnerina strateegiliste transiidikoridoride arendamisel ning oma majanduse jätkusuutlikkuse tagamisel. Armeenial on sedavõrd palju tegemist oma julgeolekuküsimustega, et Ukraina läheb enamasti radari alt läbi, kuna Armeenial tuleb arvestada Venemaa surve ja mõjuga.

Ühena vähestest on selgelt läänemeelse kursi valinud Moldova valitsus. Moldova on keelustanud peamiste Vene propagandakanalite edastamise, sulgenud arvukalt Moskva sõjapropagandat edastavaid kohalikke internetiportaale ning vastustanud aktiivselt ja jõuliselt otse Venemaalt kontrollitud ja rahastatud parteide tegevust. 2023. aasta suvel tuli riigist lahkuda enamikul Vene saatkonna diplomaatidest pärast seda, kui Moldova võimud identifitseerisid nad Vene eriteenistuste töötajadena.

Riik suutis edukalt vastu pidada ka kurikuulsa Vene energiarelva mõjule (Vene maagaasitarnete vähendamisele) ning nurjata Venemaa kavad korraldada Moldovas sisuliselt relvastatud riigipööre.

Praeguseks on Venemaa *modus operandi* Moldova suunal naasnud harjumuspärase-masse, kuid potentsiaalselt siiski ohtlikku voolusängi. Nüüd püüab Moskva Moldovat kontrolli alla võtta, kasutades selleks ära demokraatlikke valimisi (2024. a presidendivalimised; 2025. a parlamendivalimised). Valimistel osalevad otse Moskvast kontrollitud poliitilised jõud ja poliitikuid etendavad kurjategijad, neist tuntuim on Ilan Șor (Moldova päritolu venemeelne ärimees, kes pagenud Iisraeli). Venemaa toetab nende tegevust nõustajate, poliititehnoloogide ning mis peamine, rahaga – jutt on kümnetest miljonitest dollaritest. Seda raha kasutatakse jooksvateks kuludeks (palgad, reklaam, ruumide üür jms), kuid väga tihti ka võtmeisikute otseseks äraostmiseks.

Moldova valitsus vastandub Moskva imperialismile, mille *modus operandi* on eelseisvate Moldova demokraatlike valimiste ära kasutamine.

Allikas: Dumitru Doru / EPA

Moldova institutsioonide ja ühiskonna kerksusel on seejuures veel arenguruumi, mistõttu on ka riik tervikuna Venemaalt lähtuvate manipulatsioonide suhtes keskmisest haavatavam. Seetõttu on Moldova Lääne-suunalisel kursil püsimiseks hädavajalik jätkuv aktiivne, jõuline ja sihipärane Lääne tugi, mis aitaks Chișinăul tõrjuda Kremli-meelseid jõude.

VILJAKOKKULEPE KUI VENEMAA VÄLISPOLIITIKA INSTRUMENT

Venemaa eesmärk Musta mere viljakokkuleppega oli saavutada rahvusvaheline, sh ÜRO tunnustus Venemaa kontrollile Ukraina viljaekspordi üle, vabaneda sanktsioonide otsesest ja kaudsest mõjust ning saada tõhus instrument näljaga ähvardamiseks ja globaalse lõuna mõjutamiseks.

2023. aasta kevadeks oli selge, et Venemaa hinnangul ei teeni kokkulepe enam seatud eesmärke, ning oli vaid aja küsimus, millal Venemaa lõpetab selles osalemise.

17. juulil 2023 keeldus Venemaa pikendamast Musta mere viljakokkulepet (Black Sea Grain Initiative, BSGI), mis võimaldas Ukraina sadamatest aasta jooksul maailmaturule välja vedada 33 miljonit tonni Ukraina põllumajandustoodangut ja väetisi.

Venemaa täieulatuslik kallaletung Ukrainale tekitas maailma toiduturul mõisteta-
valt sügavat ebakindlust ja hindade kõikumisi. Vähem arenenud riigid ja arenevad
majandused on sellistest kõikumistest enim haavatavad. Venemaa kasutas tekkinud
ohtu toidu globaalsele varustuskindlusele kõhklematult ja küüniliselt. 2022. aasta 22.
juulil saavutati ÜRO ja Türgi vahendusel kokkulepe, et eksport Ukraina sadamatest
jätkub. Ühtlasi võttis ÜRO endale kohustuse soodustada Venemaa kaupade jõudmist
sihtturgudele.

Venemaa saavutas kokkuleppega kaks eesmärki. Esiteks oli käes rahvusvaheline tun-
nustus Venemaa õigusele kontrollida, kas või kuidas Ukraina saab oma põllumajandus-
toodangut maailmaturule müüa. Sellega kaasnes ka Venemaa enda kui nisu peamise
tarnija rolli kasv. Teiseks esitles Venemaa ennast toidupuuduses vaevlevatele riikidele
hoolitseva osapoolena, kelle seisukohti kujunenud olukorras tuleks rahvusvahelistes
organisatsioonides toetada.

Kohe pärast kokkuleppe saavutamist asus Venemaa oma saavutatud positsiooni jõhkralt
ära kasutama. ÜRO aparaadile ja liikmesriikidele hakati osutama survet, et veenda lää-
neriike leevendama Venemaa vastu kehtestatud sanktsioone. Lisaks kasutab Venemaa
oma teeseldud kuvandit maailma toiduturu päästjana selleks, et süüdistada hoopis
lääneriike ja Ukrainat Venemaa vallandatud sõjas ning selle tagajärgedes.

Venemaa jaoks on ÜRO jätkuvalt platvorm, mida kasutada oma valenarratiivide, mõju ning eesmärkide edendamiseks eelkõige globaalse lõuna suunal.

Venemaa jaoks on ÜRO jätkuvalt platvorm, mida kasutada oma valenarratiivide, mõju ning eesmärkide edendamiseks eelkõige globaalse lõuna suunal, keda Venemaa soovib rakendada Lääne- ja Ukraina-vastase välispoliitika vankri ette. Samuti eksitab Venemaa oma retoorika ja tegevusega teadlikult ÜRO-d kui organisatsiooni, mille ülemaailmse säästva arengu eesmärkide seas on toiduga kindlustamine ning nälja kaotamine. ÜRO kõrged ametnikud on teinud jõupingutusi selleks, et Venemaa esitatud nõudmisi vähemalt reaalistikul määral rahuldada. Korduvalt on Venemaale pakutud tehnilisi ja korralduslikke lahendusi, et Venemaa väidetavaid probleeme lahendada. Enamik pakutud lahendustest pole Venemaad rahuldanud ja Venemaa üritab näidata ÜRO-d süüdlasena, kes pole justkui lahendusi otsinud.

Kolmel korral nõustus Venemaa viljakokkulepet pikendama, kuid laiendas korduvalt enne kokkuleppe pikendamise tähtaegu oma nõudmisi. Nende hulgas oli Rosselhozbanki lülitamine tagasi SWIFT-i süsteemi, ammoniaagi eksport läbi Togliatti-Odessa torujuhtme, põllumajandustehnika ja varuosade tarnete taastamine, Venemaa viljaeksporti kindlustamise kulude vähendamine ning logistikasektori piirangute leevendamine. Osa nõudmisi, nagu näiteks taastada ammoniaagi pumpamine läbi Togliatti-Odessa torujuhtme, on teadlikult ebarealistlikud, sest sõjategevuse piirkonnas on selline tegevus võrdne ulatusliku keskkonnakatastroofi riski võtmisega. Teisalt tahab Venemaa sedakaudu oma agressiooni kestmist normaliseerida, veendes, et n-ö *business as usual* tuleks taastada.

2023. aasta kevadeks oli selge, et Venemaa hinnangul ei teeni kokkulepe enam seatud eesmärke. Venemaa-vastaste sanktsioonide otsesest ja kaudset mõju ja ulatust ei olnud õnnestunud leevendada. Üks põhjusi on ka üldine hoiak vältida või piirata ärisuhteid Venemaaga, mis ulatub ka valdkondadesse, mis ei ole otseselt sanktsioneeritud. Ukrainal on seevastu õnnestunud majanduslikku kollapsit vältida ja alternatiivseid ekspordikanaleid leida.

2023. aasta algusest hakkas Venemaa oma rollis BSGI koordineerimiskeskuse osapoolena üha enam takistama aluste jõudmist Ukraina sadamatesse. Ukraina vilja- ja väetiseeksporti taristust on saanud Venemaa halastamatute rünnakute üks peamisi sihtmärke. Viljakokkuleppe peatumisest alates on Venemaa relvajõud vahetpidamata pommitanud droonide ja rakettidega Ukraina sadamaid, vaheladusid ja taristut Odessas, Tšornomorskis, Renis, Izmailis ja Mõkolajivis. Juba 2023. aasta augusti lõpuks oli seetõttu hävinenud sadu tuhandeid tonne vilja. Ainuüksi see näitab, kui vähe läheb Venemaale korda toidujulgeolek ning millist relva näeb Venemaa näljaga ähvardamises.

Ukraina seadis 2023. aasta teisel poolaastal sisse alternatiivse mereteed oma sadamate ja Bosporuse väina vahel. Vaatamata Venemaa rünnakute jätkumisele on selle Ukraina, Rumeenia ja Bulgaaria territoriaalmeres kulgeva marsruudi kaudu veetud kasvavas koguses Ukraina eksporditooteid. 2024. aastal võib Ukraina vedada kõnealust mereteed pidi 50% oma põllumajandustoodete ekspordist.

16. augustil 2023 hävinenud viljahoidla
Odessa oblasti Doonau-äärses
sadamas

Allikas: Ukraina relvajõud

VENEMAA-AAAFRIKA TEINE TIPPKOHTUMINE

Lääne-vastase kihutustöö pidupäevana plaanitud 2023. aasta Venemaa-Aafrika tippkohtumine jäi osaluselt Venemaa jaoks loodetust tagasihoidlikumaks.

Ürituse korraldus oli algusest peale konarlik, sest venelased pidid rinda pistma nii Aafrika partnerite kõhklustega kui ka rahaliste probleemidega.

Uue ajastu algust või kvalitatiivset hüpet Venemaa ja Aafrika riikide suhetes tippkohtumine kaasa ei toonud.

2023. aasta juulis toimus Peterburis teine Venemaa-Aafrika tippkohtumine. Venemaa jaoks kõige tähtsam Aafrika riikidele suunatud sõprus- ja koostöösidemete põlistamise üritus jäi sel korral loodetust lahjemaks. Tippkohtumisel osales kõigest 17 Aafrika riigijuhti – võrdluseks, 2019. aastal oli riigipäid 43. Venemaa on sellise tulemuse kirjutanud Lääne erakordse ja vaenuliku surve arvele ning püüdnud sellest hoolimata demonstreerida üritust kui õnnestunud. Heites pilgu kohtumise tagamaadele, saab aga selgeks, et raskustega seisid venelased silmitsi korraldamise algusest saadik ning suureks edulooks tippkohtumist pidada ei saa.

Sisulised ettevalmistused tippkohtumiseks algasid Vene välisministeeriumis 2022. aasta lõpukuudel. Algusest peale oli selge, et see tuleb tugevalt Lääne-vastase hoiakuga. Avalikult majandus- ja humanitaarfoorumina reklaamitud tippkohtumise eesmärk oli Venemaa jaoks tegelikult poliitiline: veenda Aafrika riike omaenda narratiivides ning demoniseerida Läänt. Nii valiti peateemaks Lääne väidetava neokolonialismi vastu võitlemine ning prominentsetena toodi esile toidujulgeoleku temaatika. Kujunenud geopoliitilist reaalsust adudes oli Venemaale tõenäoliselt selge, et ürituse ebaõnnestumist nad endale lubada ei saa. Selle eduloona esitlemiseks oli tarvis tagada võimalikult kõrgetasemeline osalus võimalikult paljudest Aafrika riikidest ning selle nimel Venemaa asjakohased ametkonnad usinalt ka töötasid.

Päris libedalt see neil siiski ei läinud. Kogu protsessi vältel pidid ametnikud rinda pistma Aafrika riikide esindajate skeptilisusega. Rahul ei olnud Vene ametkondade kommunikatsiooniga ega sellega, et Aafrika riikide arvamust tippkohtumise teemade paikapanekul ei küsitud. Kõhklusi valmistas venelaste usaldusväärsus: suulised lubadused, et kõik osalevad riigipead saavad era-audientsi president Putiniga, ei veennud, sest seda lubati ka 2019. aastal, kuid, nagu selgus, alusetult. Kurdeti, et Venemaa näeb Aafrikat ühetaolisena ega pööra tähelepanu piirkondlikele erinevustele.

Aafriklaste tõstatatud probleemikohti ei saanud Venemaa täielikult ignoreerida. Kommunikatsiooni parandamiseks korraldati välisministeeriumis regulaarseid

tippkohtumise korralduslikku seisu tutvustavaid kohtumisi. Välja saadeti ametlikud kirjalikud lubadused erakohtumisteks president Putiniga. Tippkohtumise lõppdeklaratsioonide kavanditesse lisati 2019. aastaga võrreldes rohkem aafriklastele olulisi teemasid ning need saadeti Aafrika riikidele varakult tagasisidestamiseks. Peale selle lubas Venemaa kinni maksta osalevate riigipeade ja viie nende delegatsiooni liikme transpordi- ja majutuskulud ning soovijatel oli võimalik kasutada Venemaale tulekuks tšarterlendu Addis Abebast.

Arvestamise, lubaduste ja heldete võimaluste fassaadi taga sisulist muutust Venemaa lähenemises aga ei toimunud. Ehkki Aafrika riikidelt küsiti lõppdeklaratsioonide kavanditele tagasisidet, siis tegelikult ei võtnud Venemaa nende ettepanekuid mainimisväärselt arvesse, oluline oli vaid mulje kaasamisest. Lahked majutus- ja transpordikulude katmise lubadused osutusid samuti mõnevõrra ebausaldusväärseks, sest 2023. aasta suve hakul said üritust organiseerivad ametnikud käsu kulusid kokku tõmmata, nii tuli külalislahkuspaketti kärpida. Rahanappus kandus üle üritusele endale, kus delegatsioonidele ei jätkunud piisavalt autosid, mistõttu nii mõnigi Aafrikast kohal tulnu redutas hotellis, ning kus ranged limiidid olid seatud isegi kirjaklambritele, paberile ja pastapliiatsitele.

Lääne-vastase kihutustöö pidupäeval seisis Putin püünel üksinda. Uue ajastu algust või kvalitatiiivset hüpet Venemaa ja Aafrika riikide suhetes tippkohtumine kaasa ei toonud.

Allikas: Sergei Bobylyov / AFP Photo

Korraldusliku ebakindluse kontekstis viivitasid paljud Aafrika riigid delegatsioonide kinnitamisega ning nii ei olnud venelased veel mõni nädal enne tippkohtumist kindlad, kas ja kes üldse üritusele tuleb.

Sellises kontekstis viivitasid paljud Aafrika riigid delegatsioonide koosseisu või üldse osalemise kinnitamisega ning nii ei olnud venelased veel mõni nädal enne tippkohtumist kindlad, kes üldse üritusele tuleb. Üllatust ei sündinud ning riigijuhtide osalus jäi väikeseks. President Putin sai sõbralikult kätt suruda eelkõige vaid selliste riikide juhtidega, mis on juba niikuinii Läänest irdunud ja Vene mõjusfääris (nt Eritrea, Kesk-Aafrika Vabariik, Mali), vanadel nõukogudeaegsetel sõpradel (nt Zimbabwe, Mosambiik) ning mõne mitmekülge välispoliitikaga ja regionaalse tähtsusega riigi juhul,

kelle jaoks on olulised suhted nii Venemaa kui ka Läänega ning kelle osalemine ei viita selgelt poole valimisele (nt Lõuna-Aafrika Vabariik, Egiptus). Venemaa jaoks, kelle soov oli Läänele koht kätte näidata ja demonstreerida aafriklastele tõsiseltvõetavust partneri ja sõbrana, jäi sellest kindlasti väheks. Uue ajastu algust või kvalitatiivset hüpet Venemaa ja Aafrika riikide suhetes toimunu kaasa ei toonud. Järgmisele katsele on Venemaa lubanud minna aastal 2026.

OSTA ELEVANT ÄRA

Tippkohtumine on Venemaa-Aafrika koostöö arendamise kõige silmapaistvam vorm, aga palju tegevusi leiab aset märksa varjatumalt, kaugel rambivalgusest. Näiteks tahab Venemaa osta riikliku tsirkusekompanii Rosgostsirk tarbeks Tšaadilt elevantide. Tšaad, võttes arvesse häid kahepoolseid suhteid Venemaaga, on loomaärist huvitatud. Ühel on elevantide üle, teisel neid puudu – lihtne tehing, kaup koos ja kõik on rahul.

Asi on siiski veidi keerulisem. Tšaadis on elevantide üksnes Zakouma rahvusparkis, millel on riigi seaduste kõrgeim kaitse ning mille elevantide populatsiooni taastamiseks on viimase kümne aasta jooksul kõvasti pingutatud. Veelgi enam, nii Venemaa kui ka Tšaad on allkirjastanud Washingtoni (1973) konventsiooni ehk CITES-i – ÜRO konventsiooni loodusliku loomastiku ja taimeastiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse kohta. CITES keelab metsikust loodusest pärit Aafrika elevantidega kauplemise kasumi teenimise eesmärgil. Kõigest sellest hoolimata on mõlemad pooled võtnud nõuks jõuda elevantide küsimuses „positiivse“ tulemuseni ja lahenduseks on müüa loomad Venemaale teadusliku uurimistöö valesildi all.

Venemaa ükskõiksus elevantide populatsiooni ja metsiku looduse säilimise suhtes pole ehk üllatav, kuid ÜRO sätestatud reeglite järgimise vajadust rõhutab riik pealtnäha täieusklikult igal võimalusel. Elevantide kaasus demonstreerib, et tegemist on tühjade jutupunktidega. Venemaa järgib reegleid, k.a ÜRO omi, siis, kui see talle sobib. Vene huvidele jalgu jäänuna ei ole ÜRO konventsioonidest kaitset. Näib, et see kehtib ühtmoodi nii inimmaailma kui ka loomariigi puhul.

VENEMAA JA IRAANI KASVANUD KOOSTÖÖ

Ukraina sõda on andnud Iraanile ajaloolise võimaluse tasakaalustada suhteid Venemaaga, mis seni olid Venemaa poole kaldu.

Venemaa ja Iraani mitmekülgne koostöö muutub väga tõenäoliselt veelgi tihedamaks. Selle võimaliku taseme määravad ära ennekõike Venemaa vajadused lahinguväljal ja Iraani valmisolek neid vajadusi väärilise tasu eest rahuldada.

Venemaa ja Iraani suhted vähemalt lähiaastatel väga tõenäoliselt strateegilisteks siiski ei arene.

Alates Vene Föderatsiooni täiemahulise sissetungist Ukrainasse 24.02.2022 on Moskva asunud otsima uusi partnereid nn globaalse lõuna riikide hulgast, kõigepealt selleks, et vähendada oma puudujääke lahinguväljal, aga ka sanktsioonide mõju ja rahvusvahelise isolatsiooni leevendamiseks ning pikemas perspektiivis Lääne-vastase telje moodustamiseks. Iraan, kellega viljeleti enne sõda küll kasvavaid, kuid võrdlemisi oportunistlikke diplomaatilisi ja majandussuhteid ning tehti sõjalist koostööd ennekõike Süüria küsimuses, on nüüdseks muutunud Moskvale üheks olulisimaks partneriks ning suhted Islamivabariigiga on tihenened märkimisväärselt mitmes valdkonnas.

SÕJALINE KOOSTÖÖ

Vene-Iraani suhete uut taset oli märgata 2022. aasta septembris, kui täheldati, et Vene relvajõud kasutavad Ukraina sõjas Iraani päritolu droone Shahed-136. Iraani droonid kujutavad endast võrdlemisi odavat relva, mis võimaldab täiendada Vene relvajõudude puudulikke mehitamata õhusõidukite (UAV) võimekusi. Praeguseks on Iraan tarninud Venemaa relvajõududele sadu Shahed- ja muud tüüpi droone, mida kasutatakse Ukraina taristu ründamiseks. Samuti rajatakse üheskoos droonide Shahed-136 monteerimise ja tootmise tehas Tatarstani Alabuga erimajandustsooni. Praeguseks see tehas vähemalt osaliselt juba töötab ning seal toodetud droone on Venemaa Ukrainas tõenäoliselt ka kasutanud. Venemaa eesmärk on toota ise 2025. aastaks 6000 drooni. Selle saavutamine on kaheldav, arvestades vajalike Lääne elektroonikakomponentide puudust ja muid probleeme. Selline kogus droone kujutaks endast lisakoormust Ukraina õhutõrjele.

2022. a sügisel sõlmisid Venemaa ja Iraan leppe maa-maa-tüüpi Iraani ballistiliste lühimaarakettide Fateh-110 ja Zolfaghar tarneks Venemaale. Ennekõike on Iraani hoidnud venelasi raketitega varustamast ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioon 2231 ning selle aegumise järel (oktoober 2023) paika jäänud või kehtestatud lääneriikide sanktsioonid ja muud Iraani ballistiliste raketitega seotud tegevusi piiravad meetmed. Iraanile on oluline hoida alles sellised suhted Läänega, mis võimaldaksid aeg-ajalt

leevendada Iraani-vastaseid sanktsioone ja seeläbi turgutada Iraani majandust, kuna Venemaa ei ole Iraanile Lääne asemel majanduslikus mõttes tõsiseltvõetav alternatiiv.

Iraani ballistiliste rakettide tarne Venemaale Ukraina sõjas läbimurret ei tooks, kuna Iraani võimekused ei ole tõenäoliselt piisavad, et varustada Venemaad rakettidega suures mahus ja pika aja jooksul.

Lisaks on Iraani jaoks oluline tema kui vastutustundliku, rahvusvahelisi reegleid järgiva riigi kuvand. Seetõttu eitabki Iraan senini igasuguse sõjalise toe pakkumist Venemaale Ukraina sõjas. Olulist rolli mängib ka Venemaa võimekus ja soov Iraanile rakettide vastu midagi samaväärset pakkuda. Iraani senise toe eest on Kreml lubanud tarnida Iraanile 24 Su-35 hävitajat, mis on moodsaim Venemaa relvastuses olev hävituslennuk. Samuti käib mõningane koostöö kosmosetehnoloogia valdkonnas – näiteks 2022. aasta augustis lennutati Venelaste abiga Baikonuri kosmodroomilt kosmosesse Iraani satelliit Khayyam, kuid siin on Venemaa võimekused sanktsioonide jt sõjast

tulenevate mõjude tõttu piiratud. Tuumarelvade ehitamiseks vajalikku oskusteavet Venemaa lähiajal Iraanile valmis jagama ei ole. Iraani ballistiliste rakettide tarne Venemaale tähistaks Vene-Iraani suhete arengus küll uut taset, kuid Venemaa jaoks see Ukraina sõjas läbimurret ei tooks, kuna Iraani võimekused ei ole tõenäoliselt piisavad, et varustada Venemaad rakettidega suures mahus ja pika aja jooksul.

MAJANDUSSUHTED

Venemaa ja Iraan, kes varem olid rahvusvahelisel energiaturul rivaalid, on sanktsioonide tagajärjel teineteise poole pöördunud. Seda koostööd ilmestavad mitu kahepoolset lepet, neist olulisim ehk 2022 suvel sõlmitud 40 mld USA dollariline koostöömemoorandum Gazpromi ja Iraani Riikliku Naftakompanii (NIOC) vahel ühisprojektide elluviimiseks energeetikavaldkonnas, mis võimaldaksid ennekõike nafta, maagaasi ja nafta-maagaasi-vastu vahetustehinguid (*swap-deal*) Venemaa ja Iraani vahel. Maagaasi vahetustehingu puhul pumpaks Venemaa oma gaasi Iraani ja Iraan ekspordiks oma gaasi näiteks Omaani ja Pakistani. Selle hõlbustamiseks on kokku lepitud, et Gazprom osaleb gaasiväljade arendamises Iraani lõunaosas ning torujuhtmete ja maagaasi veeldamise terminalide ehituses Iraanis. Gazpromi eesmärk on omada võimalikult suurt kontrolli Iraani energiasektori üle, et see teeniks ennekõike Venemaa huve. Kuigi Iraani huvitab väga oma energiasektori arendamine, on ta samal ajal ka varmas kaitsma oma majanduslikku suveräänsust. See muudab Iraani Venemaale energiakoostöös keeruliseks partneriks ning pooltevahelised läbirääkimised kulgevad üsna raskelt.

Ukraina sõja puhkemise järel on Venemaa jaoks oluliseks muutunud saada selline ligipääs Lähis-Ida ja Lõuna-Aasia turgudele, mis väldiks Läänemerd ja Türgi väinu, kuna Venemaa ei pea neid oma kaubateede jaoks enam ohutuks. Seetõttu on Venemaa võtnud eesmärgiks luua transpordikoridoride võrgustik Kaspia mere piirkonnas. Tihe koostöö käib Iraaniga näiteks nn Põhja-Lõuna koridori kallal, mille harud jookseksid üle Kaspia mere ja mööda selle rannikuid. Koridori lääneharu (Vene Föderatsioon–Aserbaidžaan–Iraan) tarvis sõlmisid Venemaa ja Iraan 2023. aasta mais leppe puuduoleva 164 km pika (Astara-Rasht) raudteeühenduse ehitamiseks Iraanis, mis on plaanitud valmima 2028. aastaks. Keerulise maastiku tõttu kuluka (Venemaa hinnangul 1,6 mld USA dollarit) projekti elluviimise tarvis on kokku lepitud, et Venemaa eraldab selleks riikliku laenu. Arvestades projekti maksumust ja keerukust ning asjaolu, et osapoolte vahel on seni olnud arvestatavaid erimeelsusi, on tõenäoliselt oodata probleeme selle plaanitud tähtjaks valmimisega. Samal ajal püüab Venemaa hõlbustada ka koridori idaharu (Vene Föderatsioon–Kasahstan–Turkmenistan–Iraan) kasutamist ning on selles osalevate riikidega ühtlustanud komplekstariife ja püüdnud kiirendada tolliprotseduure.

Kõne all on ka teised koridorid, näiteks sellised, mis Iraanis ebastabiilsuse tekkimisel väldiksid selle territooriumit nii palju, kui võimalik, ning viiksid Iraani asemel välja Türgi sadamateni. Mainitud koridoride efektiivsus on kokkuvõttes küsitav, arvestades näiteks erinevate riikide tolliprotseduuridele kuluvat aega, koridoride läbilaskevõimet ja ka potentsiaalseid pingeid regioonis, kuid need on Venemaale kuvandi mõttes olulised.

Mõningane koostöö on saavutatud ka panganduses, näiteks ühendati 2023. aasta jaanuaris Vene Föderatsiooni ja Iraani finantssõnumite edastussüsteemid SPSF ja SEPAM ning kokku on lepitud ka maksesüsteemide MIR ja Shetab ühendamine, mis võimaldaks arveldada rahvusvaluutades. Maksesüsteemide ühendamist takistavad jätkuvalt tehnilised probleemid ja muud raskused, mistõttu on selle rakendamine lähiajal küsitav. Panganduskoostöösse soovitakse kaasata ka Valgevene.

Kuigi lähiajal on oodata kahepoolsete majandussuhete kasvu, seavad mõlemale riigile kehtestatud sanktsioonid sellele siiski piiri. Samal ajal pakuks ühe poole, kas Venemaa või Iraani sanktsioonide leevendamine sellele riigile võrreldamatult paremaid võimalusi Lääne turgudel ning seega kaoks motivatsioon kahepoolseid majandussuhteid kasvatada.

KOOSTÖÖ RAHVUSVAHELISTES ORGANISATSIOONIDES

Selliste rahvusvaheliste organisatsioonide nagu Euraasia Majandusliidu, Shanghai Koostööorganisatsiooni ja BRICS-iga ühinemisel² on Iraan paljuski lootnud Moskva toele, mida Iraan näeb kui vastutasu Venemaale seni pakutu eest. Samal ajal on Iraani osalus nendes organisatsioonides oluline ka Venemaale, kuna tõstab Kremli silmis nende kaalu rahvusvahelisel areenil, soodustab kaubandust liikmesriikide vahel ja suurendab sõltumatust Ameerika Ühendriikidest, pakkudes samas ka võimalusi sanktsioonidest mööda hiilimiseks.

PROGNOOS

Vene-Iraani tiheneva koostöö võimaliku taseme määravad ära ennekõike Venemaa vajadused lahinguväljal ja Iraani valmisolek neid vajadusi väärilise tasu eest rahuldada.

Ukraina sõda on andnud Iraanile ajaloolise võimaluse tasakaalustada suhteid Venemaaga, mis seni olid Venemaa poole kaldu, kuna Venemaa vajab Iraani rohkem kui kunagi varem. Vene-Iraani koostöö tiheneb väga tõenäoliselt veelgi ning selle võimaliku taseme määravad ära ennekõike Venemaa vajadused lahinguväljal ja Iraani valmisolek neid vajadusi väärilise tasu eest rahuldada.

Samal ajal jäävad Vene-Iraani suhete arengut piirama mõlemale riigile kehtestatud sanktsioonid, lahknevad huvid, kestev usaldamatus teineteise suhtes, aga ka kultuurilised erinevused. Tähelepanuväärne on Venemaa jätkuv üleolevus iraanlaste suhtes, mida Vene ametnikud ei suuda ka kahepoolsetel kohtumistel varjata. Näiteks ei nõustunud välisminister Sergei Lavrov Iraani välisministri Hossein Amir-Abdollahiani visiidil Moskvasse 2023 kevadel minema tema auto juurde, et eskortida Iraani välisminister isiklikult välisministeeriumi hoonesse, mida Iraani pool eeldas. Samuti on Vene ametnikud omavahelistes vestlustes viidanud iraanlaste realsustaju puudumisele ning võrrelnud iraanlasi erinevate parasiitidega.

² Shanghai Koostööorganisatsiooni liige on Iraan alates 2023 juulist, Euraasia Majandusliiduga sõlmis Iraan vabakaubandusleppe 2023 detsembris ja BRICS-i liige on Iraan alates 2024 jaanuarist.

VF-i välisminister Sergei Lavrov ja Iraani välisminister Hossein Amir-Abdollahian kahepoolsel kohtumisel Moskvast 2023. a. kevadel. Hoolimata VF-i kasvanud vajadusest Iraaniga suhteid arendada ei tunne selle ametnikud iraanlaste vastu erilist sümpaatiat.

Allikas: Yury Kochetkov/AP

Mööda ei saa vaadata ka Venemaa püüetest hoida suhteid Laheriikidega. Selle näiteks võiks tuua Venemaa 2023. aasta suvel tehtud otsuse tunnustada kolm Hormuzi väinas olevat vaidlusalust saart – Abu Musa, Suurem Tunb ja Väiksem Tunb – Araabia Ühendemiraatidele kuuluvaks. Venemaa seisukoht ärritas Iraani tugevalt, mida Teheran Moskvale ka väljendas.

Iisraeli-Hamasi konflikti osas on Venemaa kutsunud araabia riike üles olema aktiivsemad palestiinlaste toetamisel, et piirata Iraani rolli ja väljapaistvust selles. Suhtluses araabia riikidega muudel regiooni julgeolekut puudutavatel teemadel kumab läbi Moskva püüd presenteerida oma suhteid Iraaniga vähem tähtsana, kui nad tegelikult on, et hoida ja süvendada koostööd araabia maadega.

Suhete arendamisel Venemaaga saadavad kõhklused ka Iraani. Mitte kõik Iraani poliitikud ja ametnikud ei ole huvitatud koostööst Venemaaga, kuna mõistavad, et reaalsuses oleks suhete parendamine Läänega majanduslikult kasulik, rääkimata võimalusest säästa end nii lisasanktsioonide kui rahvusvahelise halvakspanu eest, mis Venemaa kui agressori toetamise eest Iraanile paratamatult osaks saab.

Eelmainitud põhjustel jäävad Vene-Iraani suhted vähemalt lähiaastatel väga tõenäoliselt pragmaatilisteks, põhinedes teineteise vajadustel, ning strateegilisteks ei arene.

VENEMAA JA PALESTIINA KÜSIMUS

Venemaa Föderatsiooni poliitika muutumist Iisraeli suunal märkas Välisluureamet esimest korda 2023. aasta alguses, kui Moskva asus Palestiina küsimuses võrreldes varasema neutraalsema positsiooniga selgelt Iisraeli-vastastele seisukohtadele. Sama poliitika jätkus ka hiljem ja sai maailma avalikkusele nähtavaks 2023. aasta kevadel, kui Venemaa oli ÜRO Julgeolekunõukogu eesistuja.

Palestiina küsimuse terav esile kerkimine maailmapoliitikas oktoobris 2023 andis Venemaale võimaluse püüda olukorda ära kasutada, et olla diplomaatiliselt nähtav ning tugevdada oma Ukrainas otsustava sõjalise edu puudumise ja saadud kaotuste tõttu kõikuma löönud suurriigi kuvandit, näidates end tugeva araabia riikide toetajana, kellel samal ajal on kaalukas roll ÜRO Julgeolekunõukogu alalise liikmena. Venemaa eesmärk oli püüda õnnestada lääneriike globaalselt, vastandades Ukrainat ja Palestiinat, üritades samal ajal suurendada Vene narratiivide kandepinda mitte üksnes araabia, vaid laiemalt globaalse lõuna riikide seas. Venemaa läbiv sõnum, sh suletud uste taga, oli, et olukorras, kus Moskva otsib lahendusi rahu saavutamiseks Lähis-Idas, kehtestab Lääs piiranguid nendele Venemaa püüetele, mis lahknevad Lääne huvidest, ja püüab neid nurjata.

Võimalik, et Moskva loodab oma araabia riikidele meelepärase lähenemisega Palestiina küsimuses aidata pikemas perspektiivis kaasa ka enda majandushuvide edendamisele araabia riikides, et selle abil vähendada Lääne sanktsioonide mõju ning tihendada koostööd regioonriikidega.

Venemaa huvides on rahvusvahelised konfliktid, mis nõuavad USA ja teiste lääneriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide tähelepanu ja ressursse. Venemaa loodab, et lääneriikide tähelepanu ja ressursside kandumine mujale aitab kaasa Moskva pikaajalisele eesmärgile vähendada Lääne toetust Ukrainale.

4. PEATÜKK:

VENEMAA MÕJUTUSTEGEVUS

54

„PRESSITUURID“ OKUPEERITUD UKRAINA ALADELE

Venemaa värbab oma narratiivide levitamise eesmärgil välisajakirjanikke okupeeritud Ukraina aladel läbiviidavatele „pressituuridele“.

Kremlis jaoks on võtmeküsimus Vene-vastase hoiaku ümberkujundamine Lääne avalikkuses ja seeläbi Ukraina toetuse õõnestamine.

Oluline tagasilöökk Kremlile, mille 24.02.2022 alustatud täiemõõtmeline agressiooni-sõda Ukraina vastu kaasa tõi, on Venemaa isoleeritus rahvusvahelisel areenil ning ühes sellega märkimisväärselt ahenenud võimalused levitada oma seisukohti rahvusvahelises, aga eeskätt just Lääne inforuumis. Lääne peaaegu üleöö negatiivseks muutunud avalik arvamus Venemaa suhtes ning Venemaa riiklikule meediaaparaadile kehtestatud sanktsioonid on tänaseni Kremlis jaoks üks suurimaid kaotusi, mida üritatakse meeleheitlikult tagasi pöörata, eriti kuna Kremlis nägemuses võib Lääne avalikkuses valitseva Vene-vastase hoiaku ümberkujundamine olla üks võtmekohtadest ka Ukraina toetuse murdmisel. Üks tööriist, mida Moskva on püüdnud Lääne arusaamade mõjutamiseks Ukraina küsimuses kogu sõjaperioodi kestel järjepidevalt kasutada, on välisajakirjanike värbamine okupeeritud Ukraina territooriumil läbiviidavatele nn pressituuridele.

KAS AJAKIRJANDUS VÕI PROPAGANDA?

Selliste tuuride esmane roll on paisata välisajakirjanike kaudu Kremlis narratiivid Lääne meediaruumi. Osalejatele serveeritakse neid käike kui sõltumatut ja tasakaalustavat võimalust Ukraina sündmuste kirjeldamiseks. Ometi ei ole sellistel tuuridel (vaba) ajakirjandusega loomulikult mitte midagi pistmist. Need viiakse läbi Vene võimude range kontrolli all ning nende käigus valmivad meediamaterjalid on pigem Kremlis etteantud jutupunktidel põhinevad propagandatooted kui alternatiivne ajakirjanduslik vaade Ukrainas toimuvale. Vähetähtis pole seejuures ka asjaolu, et ühel või teisel viisil maksab Vene riik need käigud kinni. Enamjaolt hüvitatakse tuuridel osalevate

ajakirjanike reisi- ja majutuskulud, aga leidub hulgaliselt neidki, kelle „ajakirjanduslikku“ panust Kreml otseselt rahaliselt tasustab. Kuigi selliseid välisvaatlejatele mõeldud meediaringreise korraldatakse ka Vene Föderatsiooni n-ö ametlikke liine pidi, Kaitse- ja Välisministeeriumi pressiteenistuste kaudu, on organisatori rollis tihtipeale hoopis Venemaa mitmesugused pealtnäha mitteriiklikud abi- ja muud fondid. Põhjusi selleks on mitu: nii tekitatakse pressituuridele kutsutavates täiendav illusioon nende tegutsemisvabadusest ning sõltumatuses, kuid ühtlasi luuakse kattevari tegutsemiseks Vene eriteenistustele.

Heaks näiteks on siinkohal rahvusvahelise mittetulundusühingu sildi all tegutsev „Geopoliitiliste ekspertiiside keskus“ (*Центр геополитических экспертиз*), mis konsolideeris juba sõja esimestel päevadel aktiivselt Läänest palgatud sõnumiedastajaid rääkima etteantud teeside põhjal avalikkusele Ukraina võimude kuritegudest Luhanskis ja Donbassis. Välisluureameti andmetel on keskusel tihedaid sidemeid Vene eriteenistustega ning nende katet on Vene luureasutused korduvalt kasutanud pressituuride korraldusse kaasamiseks – võimalike osalejatega kontakti loomiseks, nende profileerimiseks ja värbamiseks.

Pressituuril osalejad koos korraldaja Andrei Gromoviga (vasakul).

Allikas: www.oddr.info

Pressituuridel osalejate tuumiku moodustavad erinevate Lääne vähetähtsate, tihti vandenõuteoorialike sugemetega väljaannete esindajad ning mitmesugused pseudoajakirjandust viljelevad netiblogijad ja sotsiaalmeedia aktivistid. Peaasjalikult seepärast, et kinnistunud agressorimaine tõttu on Kremlil oma nägemust Ukraina sõjast Lääne vähegi prominentsetele meediaväljaannetele väga keeruline müüa. Teisalt aga on Moskva aastakümnete jooksul arendanud oma mõjuagentide võrgustikku Läänes, mille oluliseks osaks on just kõikvõimalikud tänapäevased meediasisu loojad.

MILLINE ON SELLISTE TUURIDE MÕJU?

Kuigi selliste tuuride vahetu mõju Lääne avalikkuses valitsevate Ukraina-meelsete hoiakute muutmisele on marginaalne, kasutab Kreml eelkõige seda mõjutusinstrumenti kanalina vale- ja moonutatud info paiskamiseks Lääne ja laiemalt rahvusvahelisse informuumi, millega hägustada ühtset arusaama sõjast Ukrainas ning selle põhjustest.

Moskva võimud toodavad endale Lääne meediaaktivistidest „sõltumatuid“ tunnistajaid, keda saab edukalt ära kasutada Ukraina-teemalistel aruteludel rahvusvahelises organisatsioonides.

Samuti toodavad Moskva võimud endale okupeeritud Ukraina aladel tuuritanud Lääne meediaaktivistidest „sõltumatuid“ tunnistajaid, keda saab oma tegevuse õigustamiseks edukalt ära kasutada Ukraina-teemalistel aruteludel rahvusvahelistes organisatsioonides. Nii näiteks on Venemaa võimud ÜRO platvormi kasutades korduvalt nendesamade kollektiivse Lääne enda ajakirjanike ütluste toel püüdnud veenda rahvusvahelist üldsust Ukraina sõjakuritegudes ning Vene poole vabastajarollis. Mõjusust otsitakse sellise taktikaga eeskätt nn globaalse lõuna riikide seas, kelle jaoks peaksid Kremli nägemust kinnitavad Lääne meediaaktivistid ilmestama vastuolusid Lääne kogukonna suhtumises Ukrainasse ning aitama neid kallutada kui mitte otseselt Venemaa poolele, siis vähemalt erapooletule positsioonile Ukraina küsimuses.

Unustada ei maksa ka Venemaa riigisisest propagandat, kus iga Kreml'i jutupunktidele kaasanootav välismaalane on väärt tööriist, millega veenda kodumaist publikut võimude tegevuse õigsuses ning hoida üleval venemaalaste „võitlusvaimu“. Seepärast on paljude pressituuridel osalejate jaoks n-ö kohustuslik osa paketist ka esinemine Vene riiklike propagandakanalite tele- ja raadiošõudes ning kõikvõimalikes konverentsiformaatides.

Tõenäoliselt uskudes, et Ukraina sõjalise konflikti venides töötab aeg pigem Venemaa kasuks ja see toob varem või hiljem kaasa Lääne vältimatu sõjaväsimuse, jätkab Kreml pressituuride ja muu õõnestustegevuse toel seda muutust soodustava pinnase ettevalmistust.

NÄITEID PRESSITUURIDEL OSALEJATEST

Giannantonio Micalessin (Itaalia)	Il Giornale, La7 TV
Daniele Dell'Orco (Itaalia)	Il Giornale, La7 TV
Sonja van den Ende (Holland)	MR Online, Freesuriyah.eu
Miriam Mahmud (Holland)	Freesuriyah.eu
Thomas Röper (Saksamaa)	Anti-Spiegel
Luciano Mastropietro (Itaalia)	Casa del Sole TV
Eleonora Fani (Itaalia)	Casa del Sole TV
Giorgio Bianchi (Itaalia)	La7 TV
John Mark Dougan (USA)	Badvolf.com
Robert Bridge (USA)	Strategic Culture Foundation, Geopol.pt
Claudio Beccalossi (Itaalia)	Il Giornale dei Veronesi
Luca Steinmann (Itaalia)	La7 TV
Dimitris Liatsos (Kreeka)	ieidiseis.gr
Slavica Milacic (Montenegro)	Modern Diplomacy
Igor Damianovic (Montenegro)	INS4
Darko Todorovski (Põhja-Makedoonia)	Pogled, Antibellicat.com
Arnaud Develay (Prantsusmaa)	Strategica.fr, 21st Century Wire
Eva Bartlett (Kanada)	GlobalResearch, MR Online
Christoph Hörstel (Saksamaa)	ParsToday, Kla.tv

5. PEATÜKK:

VENEMAA ERITEENISTUSED

60

FSB VASTULUURE JA VENE TEADUSASUTUSTE KOOSTÖÖST

Lisaks lääneriikide Venemaal asuvate diplomaatiliste esinduste töötajate jälgimisele ja ahistamisele üritab FSB vastuluure värvata koostööle ka saatkondadega suhtlevaid Venemaa teadlasi ja mõttekodalasi.

Venemaa ekspertkogukonnaga suhtlevad välisriikide saatkonnad Venemaal ja teadusasutused Läänes peavad arvestama, et info koostööst venelastega jõuab tõenäoliselt ka FSB-sse.

FSB DKRO

2017. aasta avalikus ohuhinnangus kirjeldasime lääneriikide diplomaatide ahistamist Venemaal: varjatud ja avalikku jälitamist, provokatsioone, tülitamist meedia osalusel, korteritesse sisse murdmist. Kirjeldatud tegevuste niite tõmbab Venemaa Föderaalne Julgeolekuteenistuse (FSB) vastuluureteenistuse (*Služba kontrrazvedki, 1. služba*) vastuluureoperatsioonide osakond (*Departament kontrrazvedčivatelnoh operatsii, DKRO*). DKRO on jaotatud allüksusteks geograafilisel printsiibil, mis vastutavad vastuluure eest konkreetse suurriigi (USA) või riikide grupi Moskvas asuvate saatkondade suunal. Sarnaselt teiste FSB struktuuriüksustega kasutab ka DKRO vajadusel, sealhulgas avalikus kirjavahetuses, enda tegevuse varjamiseks kattenimetust „sõjaväeväeosa number 97740“, justkui oleks tegemist Kaitseministeeriumile alluva relvajõudude üksusega.

2022. aastal tähistati Venemaal vastuluure loomise 100 aasta juubelit. Vastuluure loeb oma sünniajaks 1922. aasta maid, kui Nõukogude Liidu Siseasjade Rahvakomissariaadi poliitilise peavalitsuse (NKVD GPU) kolleegium võttis vastu otsuse luua Nõukogude julgeolekuorganite süsteemis keskne vastuluureüksus – vastuluureosakond. Hiljem on Nõukogude Liidu ja selle õigusjärglase Venemaa vastuluureorganisatsiooni korduvalt reorganiseeritud, üksus on vahetanud nime ja muutnud alluvussuhet. Vastuluure on üks valdkondi, kus Venemaa tunneb uhkust riigi Nõukogude mineviku üle, vaatamata sellele, et paljud Nõukogude julgeolekuorganite juhid mõisteti 1930. aastatel, aga ka hiljem alusetult süüdi koostöö eest välisriikide julgeolekuteenistustega (nende süüdimõistmist juhtisid kolleegid, kellest paljusid hiljem omakorda karistati samasuguste väljamõeldud kuritegude eest). Vastuluure ehk võitlus välismaiste spioonide ja viimaste suunamisel teostatava kehtiva riigikorra õõnestamise vastu on jäänud kõige olulisemaks Nõukogude Liidu ja Venemaa julgeolekuasutuste töövaldkonnaks läbi aastakümnete.

Välismaiste spioonide püüdjad on Venemaal au sees – vastuluureorganite 100. aastapäeva tähistamiseks andis Venemaa Post 2022. aasta 6. mail välja seeria postmarke.

Allikas: www.pochta.ru

FSB vastuluureüksuste peamine ülesanne on võitlus välismaiste luureteenistuste tegevuse vastu Venemaal. DKRO vastutab Moskvas asuvate välisriikide saatkondade ning sama profiiliga üksused Venemaa regioonides FSB regionaalvalitsuste (UFSB-d) koosseisus vastutavad konkreetsetes oblastis, krais või muud nime kandvas „föderatsioonisubjektis“ asuvate välisriikide konsulaatide tegevuse jälgimise eest. Seejuures jälitab ja ahistab vastuluure kõikide vaenulikeks loetud välisriikide diplomaate, sõltumata sellest, kas peab neid välismaiste luureteenistuste töötajateks või mitte, ning samuti välisriikide diplomaatilistes esindustes tööle palgatud Venemaa elanikke. Viimaseid üritatakse ka värvata DKRO ja UFSB-de vastuluureüksuste salajasteks kaastöölisteks. Lisaks välisriikide diplomaatiliste esinduste töötajatele jälgib DKRO ka muid välismaalasi Venemaal, keda kahtlustab spioneerimises või muul viisil Venemaa huvide kahjustamises, aga ka venemaalasi, keda kahtlustab välisriikide luureteenistuste heaks töötamises või välisriikide huvide teenimises.

FSB üritab enda heaks tööle värvata välisriikide saatkondi külastavaid eksperte.

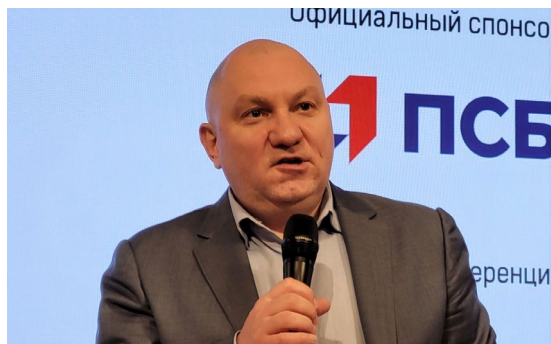
DKRO-d ja selle sõsarüksusi Venemaa regioonides huvitab kõik, mis toimub välisriikide saatkondades ja konsulaatides Venemaa territooriumil, mitte üksnes oletatavate välisriikide luurajate tegevus. Venemaa elanike hulgast välisriikide saatkondadesse tööle palgatud

isikud, keda DKRO üritab värvata enda heaks infot koguma, töötavad saatkondades enamasti madalamatel ametikohtadel, neil ei ole juurdepääsuõigust olulistele dokumentidele ning nad ei saa osaleda aruteludes, mis puudutavad välisriikide poliitika kujundamist Venemaa suunal. Seepärast üritab DKRO enda heaks tööle panna ka neid venemaalasi, keda kutsutakse saatkondadesse külalistena. Nende hulgas on teadlased ja analüütikud Venemaa ülikoolidest, instituutidest ja mõttekodadest, keda saatkonnad rakendavad Venemaa ekspertidena. Siinkohal tuleb rõhutada, et Venemaa teadlaste ja ekspertide kogukond on maailmavaateliselt väga mitmepalgeline ning lääneriikide saatkondadesse Venemaal või lääneriikides asuvatesse soliidsetesse teadusasutustesse ja mõttekodadesse kutsutakse esinema enamasti ikka neid venemaalasi, kelle vaateid loetakse enam-vähem „parketikõlbulikeks“.

VENEMAA SÕJANDUSEKSPERT RUSLAN PUHHOV

Käesoleva analüüsi „peakangelane“ on Ruslan Puhhov. Puhhov sündis 16. aprillil 1973. aastal. Ta on lõpetanud Moskva Riikliku Rahvusvaheliste Suhete Instituudi (MGIMO) ja on nii Venemaal kui piiri taga tuntud kui ekspert Venemaa relvajõudude ja sõjatööstuse küsimustes. Alates 1997. aastast juhib Puhhov tema enda asutatud mõttekoda Strateegia ja Tehnika Analüüsi Keskus (CAST³) ja tal on laialdased sidemed Venemaa poliitilises juhtkonnas. Puhhov on Kaitseministeeriumi ühiskondliku nõukogu ja valitsuse juures tegutseva ekspertnõukogu liige. Ta kirjutab militaarteemadel artikleid ja annab intervjuusid tuntud Vene ja Lääne väljaannetele, kusjuures mitmed neist ei ole loobunud tema seisukohtade avaldamisest ka pärast täiemahulise sõja algust Ukrainas 2022. aasta veebruaris.

Puhhovit on vähemalt kaks korda autasustatud Kaitseministeeriumi medaliga: 2020. aasta veebruaris kui osavõtjat sõjalisest operatsioonist Süürias ja 2021. aasta oktoobris panuse eest Venemaa riigikaitse tugevdamisse. Täpselt aasta hiljem, 19. oktoobril 2022 rääkis Puhhov Vene telekanali eetris „kogemata välja“, et Vene relvajõud kasutavad Ukraina ründamisel Iraani droone, mida Venemaa juhtkond oli seni eitanud. Teadaolevalt ei järgnenud sellele mingeid sanktsioone ja Puhhovi positsioon sõjalise eksperdina Venemaal ei kannatanud. 2022. aasta septembris teatas Puhhovi juhitud CAST Vene meedias, et maksab 1 miljon rubla preemiat sellele Vene sõjaväelasele või jõuametkonna töötajale, kellel õnnestub saada enda valdusesse enam-vähem töökorras Eesti kaitsetööstuse ettevõttes Milrem Robotics toodetud ja Ukraina relvajõududele katsetusteks saadetud mehitamata kompleks THeMIS ning toimetada see Venemaa Kaitseministeeriumi käsutusse.

Ruslan Puhhov

Allikas: CAST-i konto X-is

FSB DKRO OHVITSER ALEKSANDR VINNITŠENKO

Käesoleva analüüsi teine „kangelane“ on FSB DKRO vastuluureohvitser Aleksandr Vinnitšenko. Vinnitšenko on sündinud 7. mail 1974 Ukrainas Donetskis. Ukraina sidemete olemasolu ei ole Vene julgeolekutöötajate puhul üllatav, ka paljud teised FSB luure- ja vastuluureüksuste ohvitserid, sealhulgas isegi üksuste juhid, on Ukraina juurte või taustaga.

Koopia Vinnitšenko passist

FSB-ga on olnud seotud ka Aleksandr Vinnitšenko abikaasa Olga, kes 1990. aastatel töötas FSB Akadeemias. 2000. aastatest alates on Olga Vinnitšenko tegelenud migratsiooniküsimustega Venemaa Siseministeeriumi süsteemis, töötades ametikohtadel, mis võimaldavad tal koguda informatsiooni Venemaale saabunud välismaalaste kohta. Välisluureametile teadaolevalt on mitmed FSB ohvitserid, kelle abikaasadel või teistel lähedastel isikutel on juurdepääs infole Venemaa territooriumil viibivate välismaalaste kohta, kasutanud seda võimalust ära mitteametlikuks info hankimiseks potentsiaalsete värbamise sihtmärkide kohta.

PUHHOVI KOOSTÖÖ VINNITŠENKOGA

Ruslan Puhhov on lääneriikide saatkondade töötajatega Moskvast suhelnud 1990. aastatest alates, tema suhtlusringkond lääneriikide diplomaatide ja sõjanduseksperptide hulgas on muljetavaldav. Puhhovi koostöö Vinnitšenkoga on kestnud vähemalt alates 2010. aastatest, kuigi lääneriikide diplomaatidega suhtlemise tõttu on ta olnud FSB huviorbiidis tõenäoliselt oma karjääri algusest peale. FSB agendina teavitab Puhhov oma kuraatorit Vinnitšenkot regulaarselt oma kontaktidest lääneriikide diplomaatidega, üritustest, kuhu teda kutsutakse, ja teistest isikutest, sealhulgas venemaalastest, kes on samuti nende üritustele kutsutud. Nende viimaste kohta küsib Puhhov korraldajatelt eraldi andmeid. Olles ise tegelikult FSB DKRO informaator, esineb Puhhov lääneriikide diplomaatidest kontaktidega suheldes väga julgeolekuteadliku isikuna, kes pakub välja meetmeid lääneriikide saatkondade korraldatavatele üritustele kutsutud venemaalastest külaliste julgeoleku tagamiseks. Et need ei satuks Vene julgeolekuorganite huviorbiiti, soovib ta näiteks mitte korraldada üritusi saatkondades. Samal ajal aga edastab Puhhov informatsiooni nende ürituste ja sinna kutsutute kohta Vinnitšenkole. Soovitus mitte korraldada üritusi saatkondades võib korraldajatele tunduda mõistlikuna, kuna on üldteada, et välisriikide diplomaatilised esindused Venemaal on FSB tiheda jälgimise all. Kuid kui üritused toimuvad avalikes kohtades, on FSB-l palju lihtsam seal räägitut varjatult salvestada, mida FSB on korduvalt teinud, ja vajadusel ka avalikustada.

Puhhov on teadaolevalt edastanud Vinnitšenkole infot Eesti, Jaapani, Norra, Rootsi, Rumeenia ja USA Venemaal asuvates saatkondades toimunud ürituste kohta, kuid see nimekiri ei ole lõplik ja tõenäoliselt on neid riike palju enam.

Ruslan Puhhov on FSB DKRO-le edastanud infot oma kontaktidest paljude lääneriikidega.

Samuti teavitab Puhhov Vinnitšenkot regulaarselt erinevatest üritustest prestiižsetes välismaa ülikoolides ja mõttekodades, kuhu teda esinema kutsutakse, näiteks USA-s, Suurbritannias, Türgis, Pakistanis ja Araabia Ühendemiraadites. Muuhulgas küsib Puhhov küllakutsujatelt andmeid venemaalaste kohta, kes on samuti samale üritusele kutsutud.

Puhhov ja Vinnitšenko kohtuvad regulaarselt näost näkku. Oma osalemist välismaistel või Venemaal resideerivate välismaa diplomaatide korraldatavatel üritustel koordineerib Puhhov Vinnitšenkoga, kes on peamiselt huvitatud oma agendi kohtumistest välismaalastega. Venelaste osavõtul toimunud kohtumised huvitavad Puhhovi FSB ohvitserist agendijuhti vähem. See on taas märk Vinnitšenko ja DKRO huvist just välismaalaste vastu.

CAST @CentreAST · Mar 4, 2020

CAST Director Ruslan Pukhov giving a lecture on the Russian SOF at the Estonian Military Academy in Tartu.

Puhhov esines 2020. aastal Eesti Kaitseväge Akadeemia kadettidele.

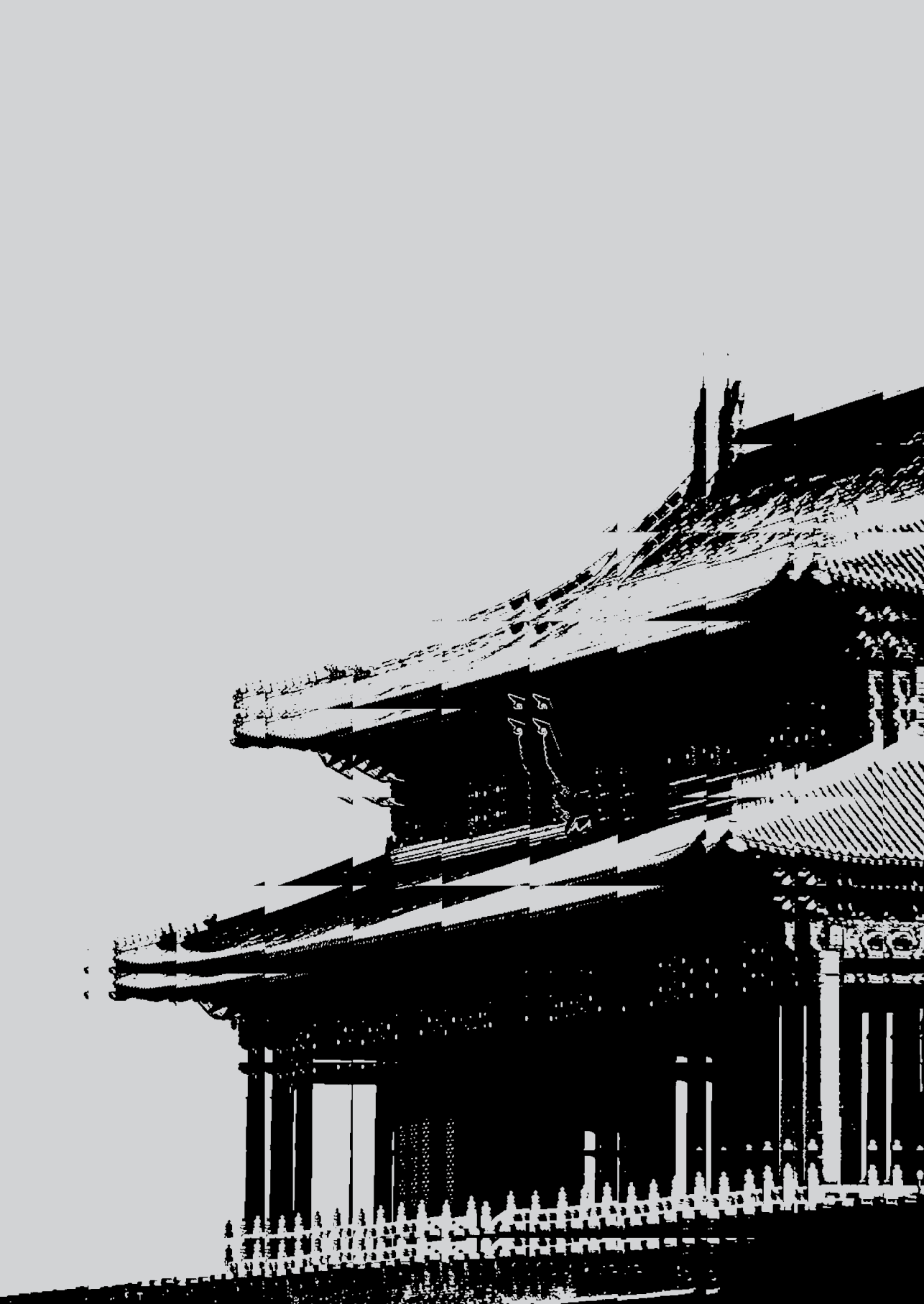
Allikas: CAST-i konto X-is

PUHHOV EI OLE AINUKE OMATAOLINE

Ruslan Puhhov ei ole ainus informaatore, kes nii-öelda mitteametlikult teavitab FSB-d oma kontaktidest lääneriikide diplomaatide või teiste välismaalastega, välisriikide delegatsioonide visiitidest ja enda välisreisidest ning saadab ettekandeid toimunud kohtumiste, peamiselt välismaalaste esitatud seisukohtade kohta. Välisluureametile teadaolevalt on selliseid isikuid Venemaa teadus- ja uurimisasutustes ning mõttekodades palju. Lisaks neile saadavad paljud Venemaa asutused FSB-le ka ametlikus korras regulaarselt ülevaateid eesootavatest kontaktidest välisriikidega nii Venemaa kui välisriikide territooriumil, märkides ära nii kohtumise kuupäeva, päevakorra kui ka osalevate välismaalaste nimed. Olukord Venemaal ei ole kuigivõrd muutunud võrreldes Nõukogude perioodiga, kui FSB eelkäijale KGB-le kanti samuti ette enda kontaktidest välismaalastega ja välisreisidest. Mõõdukamate vaadete („parketikõlbulike“) Venemaa teadlaste ja mõttekodalastega suhtlevad inimesed Läänest peavad arvestama, et suure tõenäosusega kantakse sellest suhtlusest ette FSB vastuluurele.

Välisluureamet jätkab ka edaspidi Venemaa luureteenistuste tegevuse paljastamist.

Välisluureamet jätkab ka järgmiste aastate ohuhinnangutes Venemaa luure- ja julgeolekuteenistuste ning nendega koostööd tegevate isikute paljastamist. Kõik, kes ei taha leida oma nime ja fotot meie väljaandes kõrvuti FSB või mõne muu Venemaa luureteenistuse ohvitseri nime ja fotoga, kellele informatsiooni edastamine võib edaspidi saada takistuseks teie sidemetele lääneriikides, võtke meiega ühendust! Kindlasti jõuame vastastikku kasulikule kokkuleppele!

6. PEATÜKK:

HIINA

68

HIINA JA VENEMAA SUHTED UKRAINA SÕJA TEISEL AASTAL

Hiina-Venemaa suhete dünaamika Ukraina sõja ajal on näidanud, et Hiina lähtub eelkõige strateegilistest ja Venemaa taktikalistest huvidest.

Hiina ja Venemaa meedia- ja ideoloogiline koostöö suurendavad tõenäoliselt veelgi kooskõla kahe riigi välispoliitikas.

Hiina ja Venemaa riigipeade 2023. aasta märtsis tehtud ühisavalduses lubatakse süvendada koostööd teineteise välisriikides viibivatele kodanike, asutuste ja projektide julgeoleku tagamisel, mis juba teemapüstitusena kätkeb endas riske.

Kahte riiki ühendab vastasseis USA ja tema liitlastega ning soov muuta reeglitel põhinevat maailmakorda, kuid erinevalt Venemaast, kelle eesmärgid on viimasel aastal ühel või teisel viisil seotud Ukraina sõjaga, on Hiina plaanid suunatud tema globaalsete ambitsioonide täideviimisele ning partnerlussuhteid Venemaaga vaadeldakse ja kujundatakse osana laiemast kontekstist, kus Hiina jaoks kesksel kohal on tema tingimustel toimiva ülemaailmse võrgustiku loomine. Sellest tuleneb muuhulgas nii Hiina palju aktiivsemaks muutunud hoiak julgeolekupoliitika suurtes küsimustes kui ka teatav ebajärjekindlus Hiina tippametnike ja diplomaatide seisukohtades Venemaaga koostöö tegemise suhtes.

Ühest küljest on Hiina hoidunud Venemaad avalikult ja täiemahuliselt toetamast ning soovinud minimeerida võimalust, et teda seostatakse Venemaa agressiooniga Ukraina vastu, kuna see oleks takistuseks lääneriikidega kaubandussuhete taastamisele ja võimalik, et mõjutaks negatiivselt Hiina kui neutraalse ja õiglase riigi kuvandit arengumaade silmis. Ka ei tunnista Hiina oma territoriaalse terviklikkuse põhimõttest lähtudes okupeeritud Ukraina alasid Venemaa territooriumina.

Teisalt mõistab Hiina, et Venemaa kaotus võib tõsiselt kahjustada tema enda strateegilist tagalat, mistõttu ei ühine ta Venemaa-vastaste sanktsioonidega ning aitab Venemaal sõda jätkata viisidel, millele piirangud ei laiene, suurendades märkimisväärselt kaubavahetuse mahtu ning tarnides Venemaale elektroonilisi komponente, varuosi ja topeltotstarbega tooteid, mida Venemaa kasutab rünnakutes Ukraina sõjaväe ja tsiviilelanike vastu.

Kaheteistkümnest punktist koosnev „Hiina seisukoht Ukraina kriisi lahendamise suhtes“ ehk nn Hiina rahuplaan ja Ukraina läbirääkimistele suunamine on samuti Venemaa huvidega kooskõlas, kuigi lähtuvad suuremal määral Hiina soovist kujundada oma „Globaalse julgeolekuinitsiatiivi“ toel ümber maailma julgeolekuarhitektuuri, õõnestamaks lääneriikide ühtsust ning vähendamaks seeläbi USA mõjuvõimu Aasia ja Vaikse ookeani piirkonnas ja tema võimalusi takistada Taiwani sõjalist ühendamist Hiinaga, juhul kui see peaks reaalsuseks saama.

Putin ja Xi Jinpingi kohtumine Moskvast 21. märtsil 2023. Hiinat ja Venemaad ühendab soov muuta reeglitel põhinevat maailmakorda, kuid eristab plaanide ambitsioon ja mastaapsus.

Allikas: Sergei Karpukhin / AP

Kahe riigi meediakoostöö keskmes on teineteise huvide kaitsmine ja edendamine nii sise- kui ka välisauditooriumile mõeldud inforuumis.

Eesmärkide kokkulangevuste tõttu on Ukraina sõja ajal märkimisväärselt tihenunud Hiina ja Venemaa meediakoostöö. Seda koordineeritakse ministriumite tasemel, seades prioriteetseimaks uudiste edastamise ning uue meedia valdkondi. Meediakoostöö üks väljund on sisu ja terminoloogia ühtsustamine. Ilmekas näide sellest on Ukraina sõja käsitlemine „erioperatsioonina“ ning Venemaal loodud Lääne-vastaste narratiivide levitamine Hiina meedias.

Lisaks meedia- ja kommunikatsioonisektorile on koostööd Hiinaga tunduvalt suurendanud Venemaa poliitika kujundajatele lähedased akadeemilised ja teadusasutused. Näiteks muutis Venemaa Teaduste Akadeemia juulis 2022 oma Kaug-Ida Instituudi nime Hiina ja Kaasaegse Aasia Instituudiks, mis osutab Hiina kasvanud tähtsusele Venemaa jaoks alates sõja algusest ning peegeldab vastavalt fookuse nihet instituudi uurimistegevuses ja rahvusvahelises suhtluses.

Juunis 2022 loodi Venemaa Teaduste Akadeemia juurde Hiina Kommunistliku Partei peasekretäri ning Hiina riigipea Xi Jinpingi poliitilise teooria uurimiskeskus, mis osutab ühtviisi nii Hiina valitsuse soovile oma juhi ideoloogiat välisriikidesse eksportida kui ka akadeemia juhtkonna valmisolekule selleks Venemaal platvormi pakkuda. Lisaks nägi akadeemia võimalust Xi Jinpingi keskusele apelleerides sõlmida koostöölepingud selliste Hiina riigiasutuste ning riiklike mõttekodadega, mis on muu hulgas seotud Hiina luure- ja mõjutustegevusega välisriikides, nagu Hiina Kaasaegsete Rahvusvaheliste Suhete Instituut (CICIR), Hiina Ühiskonnateaduste Akadeemia (CASS) jt, mis omakorda loob võimaluse luure- ja mõjutustegevuse koordineerimiseks. Venemaa Teaduste Akadeemia „Hiina pööre“ ei osuta siiski niivõrd Xi Jinpingi ideoloogia kasvavale mõjule Venemaa akadeemiliste ja poliitiliste ringkondade üle, kuivõrd kahe riigi suurenenud maailmavaatelsele kattuvusele ning mõlema tahtele selles suunas koostööd teha.

Venemaa võimueliidiga seotud Venemaa Teaduste Akadeemia Maailmamajanduse ja Rahvusvaheliste Suhete Instituudi (ИМЭМО РАН) väljaantava poliitikauuringute ajakirja Polis 2023. aasta kuuenda numbriga saatesõnas on otse öeldud, et Venemaa propageeritav „multipolaarne maailmakord“ ja Xi Jinpingi rahvusvaheliste suhete uue mudelina välja käidud „ühise saatusega kogukond“ on sisuliselt sama asi.

Xi Jinpingi Moskva visiidil 21.-22. märtsil 2023 tehtud Hiina ja Venemaa riigipeade ühisavalduses ei sisaldu erinevalt vahetult enne sõda Pekingi taliolümpia ajal tehtud avaldusest enam viiteid „piirideta sõprusele“. Tõenäoliselt ei soovinud Hiina jätta ruumi spekulatsioonidele, et kahe riigi koostöö võib otseselt või kaudselt võtta igasuguse, k.a sõjalise agressiooni vormi. Ka ei taha Hiina, et Taiwani küsimuses nähtaks paralleele Ukraina sõjaga, ning ei soovi kriitiliselt käsitleda Läänt üldistavalt „kollektiivsena“, kuna see heidaks varju lisaks USA-le ka Euroopa riikidele, kellega Hiina loodab suhteid parandada. Ometi ei viita see kõik distantseerumisele Venemaast, vaid pigem taktikalisele laveerimisele suhetes Euroopa ja Venemaaga.

Murettekitav on Xi ja Putini ühisavalduses sisalduv punkt julgeoleku tagamise kohta kahe riigi välismaal viibivatele kodanikele, asutustele ja projektidele: „Pooled omistavad suurt tähtsust kahe riigi välismaal viibivate isikute ja asutuste julgeoleku tagamisele, nende õiguste ja huvide kaitsele, ning kavatsevad ka edaspidi edendada vastavate kahepoolsete ja mitmepoolsete mehhanismide ja arutelude algatamist ning laiendada pidevalt välisriikides viibivatele kodanikele, projektidele ja asutustele julgeoleku tagamisega seotud koostööformaate ja -valdkondi.“

Seda teemat puudutatakse kahe riigi juhtide ühisavalduse tasemel esmakordselt, mis tähendab, et edaspidi võivad Hiina ja Venemaa hakata teineteisele välismaal viibivate kodanike ja asutuste huvide ja õiguste kaitse küsimustes toetust avaldama.

Tähelepanu väärib asjaolu, et tekstis nimetatakse kaitset vajavat sihtrühma ühes kohas ka „välismaal viibivateks isikuteks“ („находящиеся за рубежом лица“), mida võib vajadusel seostada vene rahvusest inimestega, olenemata nende kodakondsusest. Ühisavalduse hiinakeelses versioonis figureerib koondmõiste 权益 *quanyi* – „õigused ja huvid“, mida Hiina meedia on kasutanud muu hulgas välisriikide rahvusvähemuste poliitikat kritiseerides. Nõnda võib Venemaa sellele punktile viidates taotleda Hiinalt toetust oma nn kaasmaalaste kaitse poliitikale, ja kuigi mainitud ühisavalduse punkt ei kohusta hetkel pooli konkreetseteks tegudeks, suurendab see tulevikus julgeolekuriske ka Eestile.

IDEOLOOGIA KASV HIINA VÄLISPOLIITIKAS

Hiina välispoliitika ideologiseerimine võib hägustada Hiina arusaama maailmast.

Hiina on viimase aasta jooksul selgelt intensiivistanud Euroopa-suunalist mõjutustegevust.

“Vööndi ja tee” initsiatiiv on Hiina globaalses strateegias endiselt kesksel kohal.

Hiina on pärast koroonapiirangute kaotamist 2023. aasta jaanuaris selgelt intensiivistanud katseid Euroopat positiivselt kaasata. Hiina pikem plaan Euroopa ja USA vahele lõhe lüüa ei ole muutunud. Töötasandil otsitakse EL-iga ühiseid huve, et Hiinat aktiivselt läbirääkimiste laua taga hoida ning seeläbi mõjutada EL-i, et selle otsused oleksid Hiina suhtes soosivamad.

Hiina on aktiivselt hakanud kutsuma Euroopa riikide ametnikke Hiinasse tutvumisreisidele, makstes sellised sõidud tihti täielikult kinni. Hiina eesmärk on selliste turismipakettide abil muuta EL-i ametnike hoiakuid Hiina suhtes positiivsemaks. Ühtlasi on Hiina Kommunistlik Partei (HKP) seadnud ülesandeks tihendada poliitilisi suhteid samameelsete välismaalaste ja parteidega. See on osa positiivse kaasamise strateegiast. Eeloleva aasta jooksul see trend jätkub. Välisluureamet tuletab aga meelde, et Hiina värbab välismaalasi just Hiinas.

Ukraina sõja kontekstis on Hiina alustanud ühe narratiivi levitamist, milleks on Hiina sõnum Ukraina abistamisest. Hiina on suhtekorraldusspinnina hakanud rõhutama, et Hiina abi Ukrainale tähendab Venemaa hoiatamist tuumarelva kasutamise eest. Samuti levitatakse narratiivi, et Hiinale on Ukraina mured kogu aeg korda läinud ning seepärast on Hiina välja tulnud rahuplaaniga. Rahuplaanis on aga punkt „kõikide osapoolte huvidega arvestamine“ ehk Venemaa huvidega arvestamine. See narratiiv sobitub hästi Hiina globaalse julgeolekuinitsiatiiviga, mille eesmärk on sarnaselt Venemaaga lõhkuda praegu kehtiv Euroopa julgeolekuarhitektuur ning ehitada see taas üles juba enda huve arvestades.

HKP juurutab üha sügavamalt Xi Jinpingi mõttelugu. Xi Jinpingi ideoloogia järjest mastaapsem institutsionaliseerimine võib esmapilgul tunduda Hiina siseasjana, kuid sellegipoolest on rohkem märgata trendi, kuidas sügavalt ideologiseeritud maailmapilt hakkab hägustama Hiina diplomaatide, ajakirjanike ja mõttekodalaste arusaama maailmast. Sellega seoses võib tekkida oht, et Hiina hindab rahvusvahelisi olukordi valesti või ei pruugi tema kalkulatsioonid tunduda Läänele ratsionaalsed ja seal hinnatakse omakorda valesti Hiina võimalikke käike. Läänel on vaja oluliselt rohkem mõista seda, kuidas Hiina maailma näeb, ning Hiina välispoliitilisi otsuseid analüüsides vähem lähtuda Läänele ratsionaalsena tunduvatest mõttemustritest.

Välispoliitilises strateegias on Hiina jaoks oma huvide ellu viimisel endiselt kesksel kohal „Vööndi ja tee“ initsiatiiv. Koroonaaastatel selle projektid kohati seiskusid ning mitu neist osutus ilmselgelt kahjulikuks ja peatati hoopis, kuid koroonapiirangute kaotamise järel näitab Hiina taas üles aktiivsust, et „Vööndi ja tee“ projektidega jätkata.

HIINA TEHNOLOOGIA LEVIKU UUS TASE

Hiina tehnoloogiast lähtuvad ohud liiguvad lidar-süsteemiga magamistuppa ja garaaži.

Hiina ülemaailmne AI valitsemise initsiatiiv on järjekordne näide Lääne-vastase Hiina ökosüsteemi ülesehitamisest.

Hiina tehnoloogia levik kriitilisse taristusse ehk energiavõrkudesse ohustab Eesti julgeolekut.

Hiina ehitab üles oma standarditel põhinevat ja erinevate tehnoloogiaettevõtete lahendusi kombineerivat integreeritud poliitilist ja tehnoloogilist ökosüsteemi. Kuigi Hiina standardite „eksportimisest“ ja seeläbi teadlikult sõltuvuse tekitamisest räägiti juba kümme aastat tagasi ning akadeemilised üleskutsed mõttekodade publikatsioonide kujul täitsid Hiina suurimate raamatupoodide riiuleid, on Hiina tehnoloogiline ökosüsteem jäänud keskmisele Lääne inimesele abstraktseks, kaugeks ja ohuspektrist välja. Hiina on aga viimased kümme aastat süstemaatiliselt ja selge eesmärgiga tegutsedes mõjutanud rahvusvahelistes standardikomisjonides standardeid Hiina tehnoloogiale soodsas suunas.

Hiina tehnoloogia esiletõus ja levik üle maailma on riigi suunatud strateegia, et kasvatada oma poliitilist mõjuvõimu.

Hiina tehnoloogia esiletõus ja levik üle maailma ei ole tingitud ainult Hiina talentide usinusest ja ettevõtlikkusest, vaid tegemist on väga selgelt Hiina riigi suunatud strateegiaga, et koos Hiina standardite eksportimisega ühtlasi kasvatada riigi poliitilist mõjuvõimu. Hiina eesmärk on jõuda punkti, kus tehnoloogia integreeritud lahendusi ei ole võimalik Lääne tehnoloogiaga asendada, nii ühildamatuse kui ka läbipõimumise tõttu.

Hiina Kommunistliku Partei (HKP) teadlik suund õõnestada Lääne mõjuvõimu ja liikuda „demokraatliku“ ehk autoritaarsete riigikordade põhimõtete ja huvidega arvestava multipolaarse maailmakorra suunas ainult süvendab HKP veendumust ja tahet luua Läänest sõltumatu ökosüsteem. Selle kõige selgem kujustus on „Vööndi ja tee“ initsiatiiv koos digitaalse Siiditeega. Samasse mustrisse paigutub ülemaailmne AI valitsemise initsiatiiv, mida Xi Jinping esitles oktoobris „Vööndi ja tee“ tippkohtumisel ja mis on järjekordne näide Lääne-vastase Hiina ökosüsteemi ülesehitamisest.

Hiina riigiettevõtete puhul tuleb arvestada väga tõenäolist võimalust, et nende juurdepääs kapitalile võib olla palju soodsam kui n-ö Hiina tavaettevõtetel.

Nii avalik kui ka erasektor peaksid ettenägelikult ennetama Hiina tehnoloogia liigset levikut, sest on väga suur tõenäosus, et pigem varem kui hiljem tuleb geopoliitiliste arengute ja julgeolekuküsimuste tõttu teha valulik otsus Hiina tehnoloogiast loobuda. Valulik on see otsus muuhulgas seetõttu, et sõltuvuse tekitamiseks pakuvad just Hiina ettevõtted tooteid ja teenuseid soodsama hinnaga, mis mõistagi tundub efektiivne nii eraettevõtetele kui ka avalikule sektorile, kus sageli lähtutakse riigihangetes põhimõttest „soodsaim võidab“.

Viimase aasta jooksul on selgelt näha olnud, kuidas Hiina tehnoloogia vallutab Eestis täiesti uut valdkonda – elektrivõrke. Balti regioonis tegutsev Huawei on pärast 5G-võrkudest väljajäämist võtnud sihikule pilveteenused ning päikese- ja tuulepargid. Nii Huawei kui juba ka teised Hiina ettevõtted soovivad Eesti elektrivõrke varustada päikese- ja tuuleparke elektrivõrkudega ühendavate inverterite ja energiasalvestussüsteemidega.

Inverter on seade, mis muudab päikesepaneelis toodetud elektri kliendile tarbitavaks. Päikesejaama haldamiseks ja selle seisu jälgimiseks on inverterid ühendatud internetti ehk nende abil on võimalik kaugelt mõjutada päikesejaamade tööd, näiteks muuta tööparameetreid ja võimsust. Nagu teistegi elektrooniliste seadmete puhul on ka inverterite puhul tarvis teha tarkvarauuendusi ja järgida tootja soovitusi. Kriitilisi funktsioone täitvate toodete pakkujaid peab aga saama usaldada, et nad ei hakka tootega ja seega kriitilise teenusega mistahes viisil manipuleerima. Mida rohkem Eesti elektrist toodavad päikesepargid, seda suurem mõju oleks sellisel manipulatsioonil riigi elektritootmisvõimsusele. Niisiis tuleb vältida olukorda, kus keegi kolmas osapool võib hakata riigi elektrivarustust ära kasutama luureinfo kogumiseks või majandusliku ja poliitilise surve avaldamiseks.

Hiina inverterite ja energiasalvestussüsteemide kasutuselevõtt Eesti elektrivõrkudes aga tähendab varem või hiljem 5G stsenaariumi kordumist ehk ettevõtted ja riik peavad endale siin väga selgelt aru andma, kuhupoole Hiina tehnoloogiat Eesti elektrivõrkudesse ehk kriitilisse taristusse sisse tuues liigutakse. Huawei töö Eesti suunal on väga järjekindel, põhjalik, süstemaatiline ja Shenzheni peakorteriga kokku lepitud.

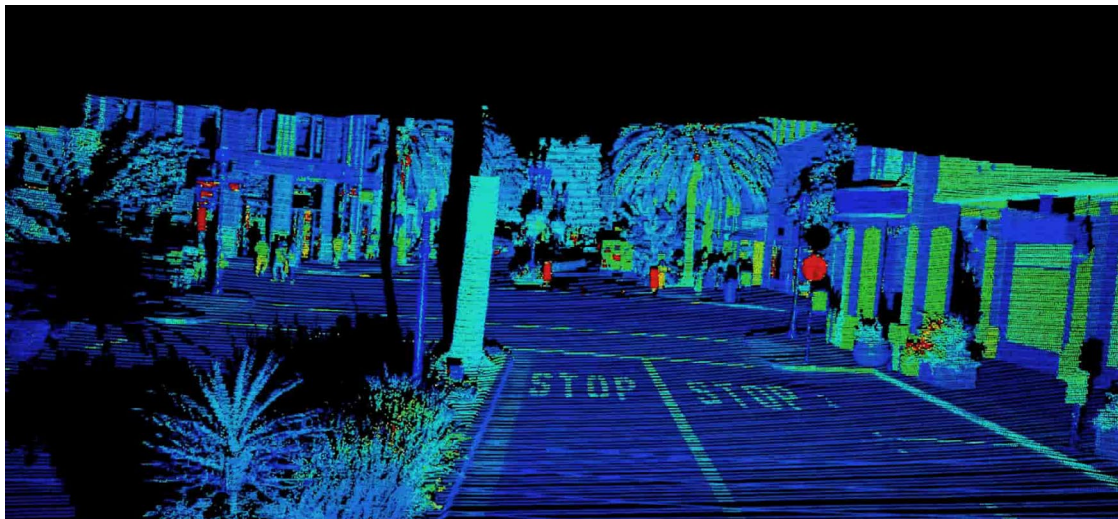
Suur väljakutse Hiina tehnoloogiaettevõtete puhul on nende võimalik riiklik seotus.

Hiina varjab üha kiivamalt ettevõtete taustainfot, varjudes andmete julgeoleku kontseptsiooni taha, mille kohaselt teatud andmed ei tohi liikuda Hiina piiridest välja. See puudutab ka Hiina ettevõtete taustainfot, millele juurdepääsu takistamiseks on Hiina riiklikud asutused kehtestanud paari viimase aasta jooksul ridamisi piiranguid.

Uut etappi Hiina tehnoloogiast lähtuvates ohtudes tähistab lidar-süsteemi üha laiem kasutuselevõtt alates koduelektronikast kuni isesõitvate autodeni. Lidar-süsteem skaneerib seadme iseseisvaks toimimiseks kogu selle ümbruskonda. Lisaks seadme ümbruses olevatele pindadele valgustatakse läbi objektid, et näha nende taga asuvaid potentsiaalseid ohte. Näiteks isesõitval autol on vaja hinnata, kas tee ääres seisva auto taga võib sõidutee suunas veereda pall või liikuda laps, ning selleks on vaja auto läbi valgustada.

Välisluureametil on väga kindlalt teada üks Hiina isesõitvatele autodele lidar-süsteemi arendav ettevõtte, kelle sõnul on lidar-süsteemi eesmärk skaneerida kogu isesõitva auto

ümbruskond ning saata need andmed Hiinas asuvasse andmekeskusesse. Printsibis peaks iseseisvaks toimimiseks andmeid koguv seade kõik seadme toimimiseks mittevajaliku ära kustutama, kuid selle Hiina ettevõtte eesmärk on skaneerida kogu keskkond ning saata kõik andmed Hiinas asuvasse andmebaasi. See tähendab, et Hiina tehnoloogiaga isesõitvaid autosid on võimalik luure eesmärgil ära kasutada.

Illustratsioon. Lidar-tehnoloogiaga skaneeritud ümbruskond.

Allikas: seyond.com

Täpselt samasugune kogu ümbruskonna skaneerimise oht kaasneb ka tavalise koduelektroonika, näiteks robottolmuimejatega. Lisaks on oht, et Hiina tehnoloogia-ettevõtete isikustatud teenused koos kontodega mobiilirakendustes koguvad infot tarbija kohta.

Siit edasi tuleb pöörata tähelepanu Hiina videorakendusele TikTok ja selle omanikule ByteDance'ile. TikTok on klassikaline näide segasest taustast ja andmete kogumisest mõne uue võimekuse väljaarendamiseks. Nimelt on TikToki emafirma ByteDance registreeritud Kaimanisaartel. ByteDance'i tegelik peakontor asub aga Pekingis, kus ByteDance on registreerinud firma nimega Douyin Co., Ltd. Sellel on aga 0 töötajat ehk tegemist on Kaimanisaartele registreeritud ettevõtte Hiinas asuva formaalse kehandiga.

Douyin Co., Ltd. omab firmat nimega Beijing Douyin Information Service Co., Ltd., millel on 1947 töötajat ning mis on ByteDance'i tegelik peakorter, asukohaga Pekingis Haidiani linnaosas AVIC Plaza nimelises hoones. Mitmete alluvusahelate vahendusel on selles ettevõttes aga 1%-line osalus Hiina riiklikul küberkontrollikeskusel National Computer Network Emergency Response Technical Team/Coordination Center of China (CNCERT/CC). CNCERT/CC kuulub Hiina Küberruumi Keskkomisjoni (Central Cyberspace Affairs Commission) alla, mis omakorda kuulub Hiina Kommunistliku Partei Keskkomitee alla. Küberruumi Keskkomisjon töötab välja ja viib ellu Hiina küberruumi puudutatavat poliitikat ja otsuseid. Tekib küsimus, miks seda 1%-list osalust vaja on.

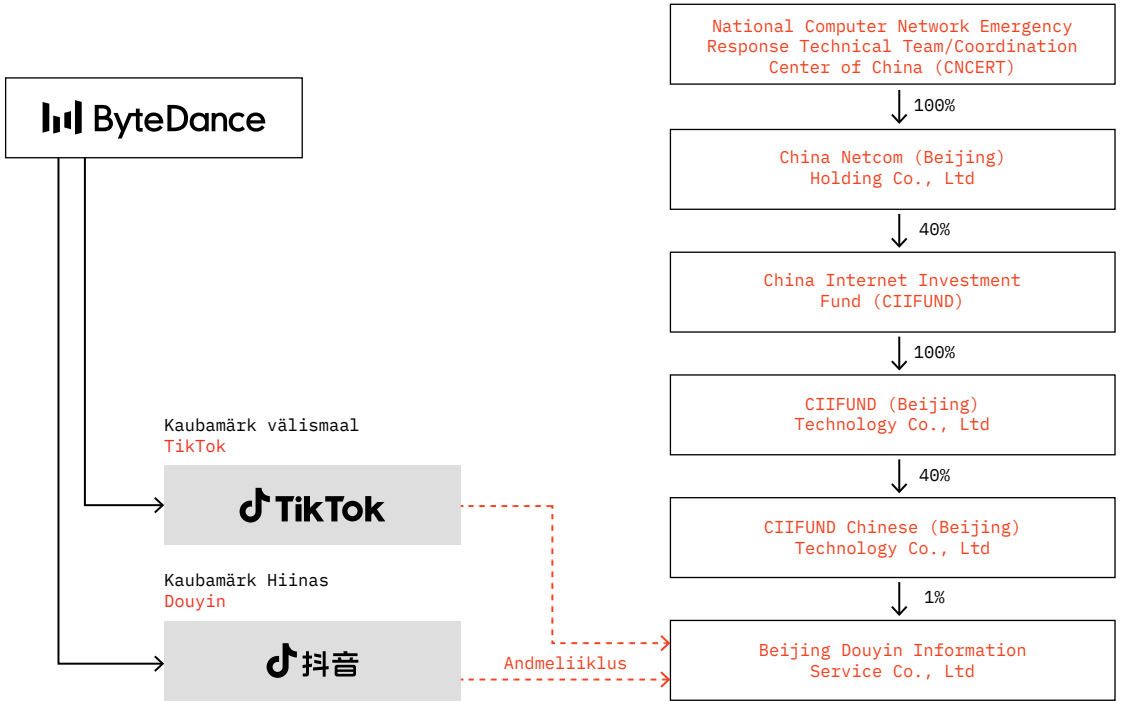
Möödunud aasta 23. märtsil USA Kongressi ees toimunud TikTok'i arupärimisel ütles TikTok'i tegevjuht Shou Zi Chew otse, et hetkel liiguvad TikTok'i videorakenduse abil üle maailma kokku kogutud andmed otse Pekingisse Beijing Douyin Information Service'i omandusse. Sama firma omandusse tuleb ka Hiinast Douyini-nimelise videorakenduse kaudu kogutud info. See tähendab, et CNCERT/CC-I on juurdepääs nii Hiina riigi sees Douyini kaudu kui ka välismaalt TikTok'i videorakenduste abil kogutud andmetele.

Andmete massiline kogumine annab ByteDance'ile võimaluse arendada tehisintellekti.

Hiinal on vaja juurdepääsu erineva päritoluga inimeste visuaalsetele ja käitumuslikele andmetele, et seeläbi arendada globaalse võimekusega täiuslikku tehisintellekti. Hiinast kogutud andmed sellist võimalust ei pakuks, sest inimeste väljanägemine ning kultuurilisest taustast tingitud käitumismuster erinevad suurest osast muust maailmast oluliselt.

Lisaks tehisintellekti arendamisele võivad kasulikud olla ka muud rakenduse kogutud andmed. TikTok kogub ulatuslikult infot seadme ja selle kasutaja kohta, näiteks telefonis olevate kontaktide, kalendri, teiste rakenduste, WiFi ühenduste ja asukoha kohta. Selline teave võib olla kasulik luureinfo kogumisel, väljapressimiseks, samuti ka küberrünnete jaoks, sest selle põhjal saab teha just selle inimese jaoks disainitud veenva õngitsuskirja, et saada ulatuslikum ligipääs tema ja/või tema tööandja võrgule, eriti kui kasutaja tööandja on asutus või ettevõtte, mis Hiinale strateegiliselt huvi võiks pakkuda.

Lisaks TikTokile kuulub Douyin Co., Ltd-le ka ettevõtte ja kaubamärk nimega Toutiao. Nii Toutiao kui ka Beijing Douyin Information Service'i juriidiline esindaja on üks ja sama isik. See tähendab, et TikTok ja Toutiao on omavahel tihedalt seotud. Toutiao eripära Hiina turul seisneb selles, et ta pakub teenusena kasutaja käitumismustri põhjal tehisintellekti väljaarendatud personaalseid uudisvoogusid. Sisuliselt tähendab TikTok'i kasutamine, et aidatakse Lääne julgeolekuarhitektuuri ümber kujundada sooviva autoritaarse riigi osalusega ettevõttel tehisintellekti välja arendada.

TikToki omanduse skeem

7. PEATÜKK:

RAHVUSVAHELINE TERRORISM

80

RAHVUSVAHELINE TERRORISM

Terrorismioht Euroopas on lähiaastatel kõrge. Euroopa riigid on kahe terroriorganisatsiooni, nn Islamiriigi (IS) ja al-Qaida (AQ) sihtmärgiks.

2023. aastal Euroopas toimunud koraani põletamisega päädinud meeleavaldused on loonud fooni kättemaksurünnakute korraldamiseks.

Islamiterroristid värbavad rünnakutele islamiradikaale Põhja-Kaukaasia ja Kesk-Aasia kogukondadest Euroopas.

Terrorismioht Euroopas on lähiaastatel kõrge. 2023. aastal Euroopas toimunud koraani põletamisega päädinud meeleavalduste taustal on islamiradikaalidel õnnestunud luua foon lääneriikide vastaste kättemaksurünnakute korraldamiseks ning uute liikmete värbamiseks. Euroopa riikide julgeolekut mõjutab kahe terroriorganisatsiooni, nn Islamiriigi (IS) Afganistanis ja al-Qaida (AQ) Aafrikas tegutsevate haruorganisatsioonide suurenev võimekus Euroopa riikides operatsioone läbi viia.

IS-i ja AQ eesmärk on korraldada Euroopas suuremahulisi rünnakuid, mis oleks võrreldavad Pariisis 2015. või Brüsselis 2016. aastal aset leidnud terroriaktidega. Võimalusi selliste rünnakute korraldamiseks Euroopas olemasoleva tugivõrgustiku abil otsivad nii AQ Põhja-Aafrika haru AQIM (Al-Qaida Islami Maghribis) kui ka IS-i Khorasani provintsi haru Afganistanis (ISKP).

Religioosse ekstremismi levikut Euroopasse soodustab julgeolekuvaakum riikides, kus valitsustel puudub kontroll osa või enamiku oma territooriumi üle. Terroriorganisatsioonidele pakuvad sellised riigid soodsat pinnast tegevuse arendamiseks ja laiendamiseks. Terroristid kasutavad seal oskuslikult ära piirkonna endeemilisi probleeme ja etnilisi vastuolusid, värvates liikmeid haavatavatest kogukondadest. Sellised riigid teevad ohtlikuks omavahel põimunud usuäärmuslus, rahvusvaheline kuritegevus ja terrorism.

Euroopa riikide julgeolekut mõjutab järgnevatel aastatel üha rohkem ebastabiilsus Saheli piirkonnas. Malis ei suuda Venemaaga koostöös terrorismivastaseid operatsioone korraldavad relvajõud julgeolekuolukorda hallata. Terroristide tegevusvabadus on suurenenud, Venemaa tegevus Malis võimendab probleeme regioonis. Julgeolekuvaakumi kandumine Malist, Burkina Fasost ja Nigerist Lääne- ja Põhja-Aafrikasse on laiendanud seal tegutseva AQIM-i võimalusi oma mõjujõudu terrorismi kasulavaks kujunenud regioonis suurendada, kuid ka Euroopa suunal võrgustikku arendada.

Afganistanis on Talibani võimuletulek toonud kaasa IS-i haru ISKP tugevnemise. Selle IS-i haru võimalused ja ambitsioonid korraldada välisoperatsioone ja värvata rünnakutele liikmeid väljastpoolt Afganistani on suurenenud. ISKP on viimastel aastatel suutnud edukalt kaasata Kesk-Aasiast ja Põhja-Kaukaasiast pärit islamiradikaale Euroopas rünnakuid sooritama, senini on need õnneks jäänud üksnes ettevalmistuse faasi. Saksamaal, Poolas ja Albaanias vahistati 2020. aasta aprillis ja mais grupp Euroopasse põgenikena saabunud Tadžikistani kodanikke, kes kavandasid rünnakuid IS-i Süürias ja Afganistanis elavate liikmete juhendamisel. Novembris 2022 vahistati Prantsusmaal rünnakut plaaninud seitse tadžikki ja üks tšetseen. Veebruaris 2023 mõisteti Saksamaal süüdi Venemaa kodanik, kes kavandas rünnakut politseinike vastu, soovis sõita Afganistani ning oli kontaktis sealse ISKP liikmega.

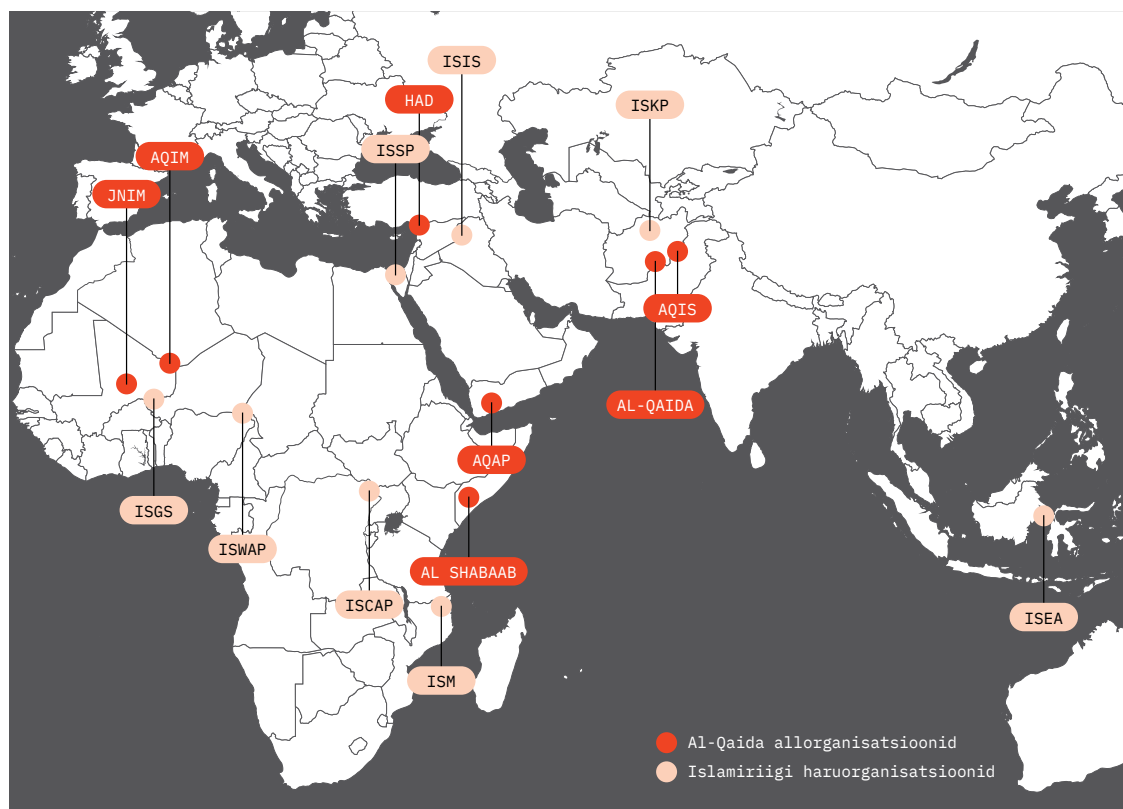

Saksamaa, Belgia ja Hollandi julgeolekuametkondade koostöös tabati 6. juulil 2023 terrorismivastase operatsiooni käigus 9 IS-i Afganistani haru ISKP-ga seotud võrgustiku Tadžikistanist, Turkmenistanist ja Kõrgõzstanist pärit liiget, kes kavandasid terrorirünnakut Saksamaal.

Allikas: Waldemar Gess/EinsatzReport24/dpa

Olukorras, kus Euroopa riikide julgeolekuametkonnad hoiavad järjepidevalt ära rünnakuid, vahistades islamiradikaale juba terroriakti kavandamise ajal, püüavad islamiterroristid värvata isikuid, kes ei ole seni ametkondade vaatevälja jäänud. Terroriorganisatsioonid on asunud propandas esile tooma islamifoobiat lääneriikides ning õhutavad kättemaksu koraani põletamise ja prohveti pilkamise eest.

Üleskutseid kätte maksta levitavad IS-i ja AQ propandakanalid, kuid ka nende terroriorganisatsioonide harurühmitused mitmel pool maailmas, agiteerides korraldama terroriakte nii Euroopas kui ka lääneriikide saatkondade ja kristlaste vastu mujal maailmas. Euroopas rünnakutele õhutava ISKP fookuses on vene keelt kõnelevad islamiradikaalid, sh Kesk-Aasia ja Põhja-Kaukaasia kogukondadest Euroopas, keda rühmitus püüab venekeelse propaganda toel kaasata väljaspool Afganistani, sh Euroopa Liidu riikides, Venemaal, kuid ka Türgis rünnakuid korraldama. ISKP on andnud suunise koraani rüvetamise eest kätte maksta rünnakutega Istanbulis asuvate Rootsi ja Hollandi konsulaatide, samuti ka seal asuvate kirikute ja sünaagogide vastu. Selliseid rünnakuid kavandanud terroriste on Türgis ka tabatud: politsei vahistas 4. veebruaril 2023 kaheksateist Venemaalt saabunud ja IS-iga seotud Tadžikistani ja Usbekistani kodanikku, kes plaanisid rünnakut Rootsi ja Hollandi konsulaadi vastu Istanbulis.

Erinevad Al-Qaida ja IS harud ning nende tegevuspaigad

Terroriorganisatsioonid kasutavad koraani põletamistest tekkinud pahameelt moslemikogukonnas, et värvata läänevastaste operatsioonide läbiviimiseks julgeolekuametkondade huviorbiidist väljas olevaid radikaale. Julgeolekuasutuste fookusesse on 2023. aastal uue ohuna tõusnud Hamas, mille liikmed kavandasid rünnakut Saksamaal.

Olenemata julgeolekuametkondade pingutustest terrorismi tõkestamisel, on rünnakute ärahoidmine ning islamiradikaalide tabamine selles kontekstis muutunud keerulisemaks. Islamiterrorismi oht jääb lähiaastatel kõrgeks eelkõige nendes Euroopa riikides, kus on arvestatav islamiradikaalide kogukond, mille liikmed üritavad terroriorganisatsioonidest või radikaalsest islamipropagandast inspireeritult üksi või väikestes gruppides rünnakuid toime panna. Sealjuures ei ole laia kõlapinda saavutava terroriakti jaoks vaja suuremastaabilist planeerimist – nii Nice'i 2016. kui ka Stockholmi 2017. aasta ohvriterohke rünnaku viis läbi üksi tegutsenud islamiradikaal.

Vaatamata püsivale terroriohule Euroopas jääb Eestis terroriohu tase jätkuvalt madalaks.

Eestit rahvusvaheline terrorism küll tõsiselt ei ohusta, kuid see kujutab endast kõrget potentsiaalset riski, eelkõige Eesti kodanikele välismaal.

8. PEATÜKK:

SALASTATUD TEABE KAITSE

86

TÖÖSTUSJULGEOLEK: SALASTATUD TEABE KAITSE ERASEKTORIS

Ettevõtted peavad üha enam kaitsma salastatud teavet vaenulike riikide tööstusluure eest ning riik kaitsma riigisaladust, mis usaldatakse välisettevõtetele.

Pöördu Välisluureametis paikneva riigi julgeoleku volitatud esindaja (RJVE) poole, kui Eesti ettevõttele edastatakse salastatud välisteavet või kui Eesti riigisaladust edastatakse välisettevõttele.

Salastatud lepingu sõlmimisel mõtle varakult läbi salastatud teabe kasutuslugu ehk millisel tasemel ning kes, kus ja kuidas salastatud teavet töötlemata hakkab.

Tehnoloogia kiiret arengut ja tänast julgeolekuolukorda arvestades on erasektori osatähtsus salastatud teabe kaitasel muutunud olulisemaks kui kunagi varem. Eesti riik vajab heidutuse ja kaitsevõime tugevdamiseks uusi tehnoloogiaid ning neid välja arendavad ettevõtted peavad suutma kaitsta nii Eesti riigisaladust kui ka meie liitlaste salastatud teavet. Tööstusluureohule on Välisluureamet oma aastaraamatute vahendusel läbivalt tähelepanu juhtinud, kirjeldades nii Venemaa kui ka Hiina eriteenistuste tegevust. Tööstusjulgeoleku reeglite järgimine mängib võtmerolli meie ning laiemalt meie liitlaste julgeoleku tagamisel.

Välisluureametis paikneva riigi julgeoleku volitatud esindaja (ingl k *National Security Authority*) ülesandeks on kaitsta Eesti kõige tundlikuma info liikumist välismaale ning välisriikide saladuste liikumist Eestisse. Sellest lähtuvalt aitame Eesti ettevõtetel üles ehitada salateabe vahetamise võimalusi ning nõustame Eesti riigiasutusi ja Kaitseväge, kuidas nad peavad toimima välisriikide ettevõtetega, kui tekib vajadus Eesti saladusi nendega jagada. Meil on rida kliente ja kaasuseid, kus kõige tundlikuma teabe edastamisel nõustame kliente, kuidas toimida:

1. Eesti ettevõtted soovivad osaleda suurprogrammi nagu Euroopa Kaitsefondi (EDF) või programmi Horizon Europe salastatud projektides relvasüsteemide või kübertehnoloogiate väljatöötamisel;
2. Eesti ettevõtted soovivad ise algatada rahvusvahelisi salastatud projekte, näiteks iduettevõtted Tallinna rajatava NATO DIANA innovatsioonikiirendi programmi raames;
3. Eesti riigiasutused soovivad kasutusele võtta välisettevõtete toodetud salastatud IT-süsteeme või selle komponente;
4. Kaitseväge soovib hankida välisettevõtte poolt toodetud relvasüsteemi, mis sisaldab välisriigi salastatud tehnoloogiat.

Seda kõike saab edukalt teha, kui oma planeerimises õigel ajal arvestada salateabe kaitse põhimõtete ja protseduuridega. Eelnevalt nimetatud tegevuste reguleerimiseks sõlmitavat eraõiguslikku lepingut nimetatakse salastatud lepinguks. Iga selline

salastatud leping peab sisaldama julgeolekulisa (nt ingl k *Security Aspects Letter või Programme/Project Security Instructions*), mis reguleerib salastatud teabe kaitset, näiteks isikute ringi, kes tohivad salateabele ligi pääseda ja teabe vahetamist ning sisaldab kirjeldusi, mis on salateave (*Security Classification Guide*).

Julgeolekulisas sisalduvad julgeolekureglid peavad olema kooskõlas kehtiva riigisisese õigusega ning riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega sõlmitud välislepingutega. Salateabe vahetamise välislepingud leiad riigi julgeoleku volitatud esindaja kodulehelt – nsa.valisluureamet.ee.

Ettevõtet toetav riigiasutus (näiteks Kaitseministeerium) taotleb Kaitsepolitsei ametilt juurdepääsuloa (*Personnel Security Clearance, PSC*) ettevõtte igale töötajale, kes peab salastatud teabele juurde pääsema. Nii tagatakse, et salateave ei jõuaks pahatahtlike inimesteni. Kui ettevõtte peab salastatud teavet hoiustama oma asutuses, siis taotleb toetav riigiasutus Kaitsepolitsei ametilt ettevõttele töötlemisloa (*Facility Security Clearance, FSC*) andmist. Kui tegu on Euroopa Liidu või NATO teabega, siis pärast Kaitsepolitsei ameti poolt läbi viidud julgeolekukontrolli väljastab RJVE täiendava juurdepääsu- või töötlemissertifikaadi. Juurdepääsuloa saamine võtab kuni 4 kuud ja töötlemisloa saamine kuni 7 kuud. Seega tuleks lubade taotlemist alustada võimalikult varakult, juba paralleelselt lepingu sõlmimisega.

Salastatud teabe töötlemiseks kasutatav IT-süsteem peab täitma teatud nõuded ehk elektrooniliselt saab salastatud teavet töödelda vaid akrediteeritud töötlussüsteemiga. Selleks taotleb toetav riigiasutus Välisluureametilt ettevõtte töötlussüsteemile vastavusertifikaadi andmist. Akrediteerimise protsess võtab IT-süsteemist sõltuvalt kuni neli kuud, mille tõttu tasub tehnilist ettevalmistust alustada võimalikult varakult. Täpsemalt võib lugeda salastatud IT-süsteemide küberturbe kohta www.valisluureamet.ee/infosec.

Salastatud teabe kaitsega seotud tegevused rahvusvahelise hankemene-
netluse etappides

NUPUTUSÜLESANNE

Julgeolekuasutustes nagu Välisluureamet töötavad oma valdkonna parimad eksperdid. Töös edukas olemiseks on aga lisaks valdkonnaspetsiifilistele teadmistele vaja ka laia silmaringi.

TESTI OMA TEADMISI JÄRGMISTE KÜSIMUSTEGA! ÕIGED VASTUSED LEIAD LEHE LÖPUST.

1. 1990. aastal toimunud ebahariliku tehingu käigus tarnis üks USA suurettevõtte Nõukogude Liitu 3 miljardi dollari väärtuses oma toodangut ning sai vastu fregati, ristleja, hävitaja ja 17 allveelaeva. Tehingu järel kuulus ettevõttele laevade poolst tugevuselt kuues merevägi maailmas.

Nõukogude Liidu tarbijatele oli selle ettevõtte toodang tuttav juba varasemast ajast, kui seda veeti sisse vahetuskaubana Stolitsnaja viina vastu – raha eest midagi importida ei saanud, sest rublade väärtus oli väljaspool Nõukogude Liitu olematu. Mis ettevõtte kirjeldatud laevastiku omandas?

2. See Venemaa poliitik on tunnistanud, et mängis noorena malet mustas mantlis kummituse vastu. Kui ta keskikka jõudis, hakkasid tal aga külas käima tulnukad. Poliitik väitis, et tulnukad olid ta ka oma laevale vestlema ja reisima kutsunud.

Üks Vene Riigiduumaa saadik esitas seepeale toonasele Venemaa Föderatsiooni presidendile Dmitri Medvedevile palve uurida, ega küsitav poliitik äkki tulnukatele riigisaladusi välja ei ole lobisenud. Kes on see poliitik, kes tegutses muuhulgas ühe ülemaailmse spordiorganisatsiooni presidendina?

3. See relvaüksus oli Vabadussõjas üks omanäolisemaid. Üksus kuulus baltisakslastest koosneva Balti pataljoni juurde. Üksuse käsutuses olnud sõidukid toodi 2. veebruaril 1919 Haapsalust ja esimene patrullisõit tehti 27. veebruaril 1919. Juba 1919. aasta aprillis see üksus likvideeriti, kuna sõidukeid ei olnud teatud tingimuste tõttu võimalik enam kasutada.

Relvaüksuse ülesandeks oli Balti pataljoni parema tiiva valvamine ning luure- ja patrullülesannete täitmine. Üksuse baasiks oli Remniku ja ülemaks kaptenleitnant Adam von Gernet (1878–1944). Tema juhtimise all oli viis sõidukit, mis olid relvastatud kerge- ja raskekuulipildujatega. Hiljem ei ole seesugust relvaüksust Eestis kaitsevæes enam eksisteerinud. Mis üksusega oli tegemist?

4. Selleaastases ohuhinnangus pöörasime tähelepanu Venemaa tuumaheidutusele – meie naabermaa on ju kauaaegne tuumariik. 1980. aastal inspekteerisid NSVL-i valitsuse esindajad tuumaraketide komandopunkti ja pärisid valves olevalt kindralilt, mis saab siis, kui partei on andnud käsu raketid välja saata, aga vajalikke koode sisaldav kohver ei avane.

Kindralil oli kontrollijatele kohe konkreetne vastus olemas: ta nimetas ühe tööriista, mida selle kohvri avamiseks kasutada. Varsti pärast inspekteerimist kanti küsitav tööriist tuumajõudude komandopunktide ametlikku tegevusjuhisesse ja selle olemasolu kontrollitakse pidevalt tänaseni. Mis tööriistaga on tegemist? Vihjeks: küsitava tööriista nimetus on tuletatud ühest slaavi keelte sõnatüvest.

5. Alloleval I maailmasõja ajal tehtud fotol on kujutatud Johann Heinrich von Bernstorffi (14.11.1862 – 6.10.1939), kes oli Saksa poliitik ja suursaadik Ameerika Ühendriikides aastatel 1908–1917. J. H. von Bernstorffi suursaadikuks olemise ajal olid sakslased suhteliselt edukad erinevate sabotaažiaktide läbiviimises. Bernstorffi abistasid kapten Franz von Papen (muuhulgas hilisem Saksamaa riigikantsler) ja kapten Karl Boy-Ed, mereväeataäsee. Kaubandusataäsee Heinrich Albert korraldas sabotaažioperatsioonide rahalist poolt.

Mõned näited sabotaažiaktidest: 1. jaanuaril 1915 lasti õhku Roebingi juhtme- ja kaablitehas Trentonis New Jerseys ning 28. jaanuaril uputati Ameerika kaubalaev, mis vedas Suurbritanniasse nisu. 1915. aastal aitas Bernstorff korraldada ka üritust, mille eesmärgiks oli suunata fenool USA lõhkeainete tootmisest kõrvale ja müüa see sakslastele kuuluvatele keemiaettevõtetele, mis valmistasid aspiiriini ja selle eelkäijat salitsüülhapet.

Kuigi Bernstorff ise eitas ametlikult, et teadis nendest sabotaažiaktidest, nõustuvad paljud ajaloolased, et tal oli suur roll Saksamaa luure- ja sabotaažirünnakutes USA-s. Küsime aga, mis eesmärgil avaldati allolev foto ajalehes. Vihjeks, et teadaolevalt kasutati fotot sel eesmärgil esimest korda.

Kui soovid osaleda auhinnaloosis, lahenda 15. märtsiks järgmine ülesanne:

31.55476-8.12531
 21.418333-158.178611
 44.287998-110.317139
 36.551109-90.408058
 39.647686-5.818767
 bGFoZW5kdXNAdmFsaXNsdXVyZWZtZXQuZWU=

Õiged vastused:

5. Maine kahjustamiseks
 4. Kuvalda
 3. Jääpurjekate flotill
 2. Kirsan Ijumzinov
 1. Pepsi

ISSN: 2461-4459 (trükis)

ISSN: 2613-3288 (võrguväljaanne)

Esikaane foto autor: Valentyn Ogirenko / Reuters

Toimetanud: Katrin Kern

Tõlkinud: Refiner Translations OÜ, toimetanud Scott Abel, Tekstikoda OÜ

